

COMMUNICATIE

Tijdschrift voor Massamedia en Cultuur

VROUWENTAAL • MACBRIDE-RAPPORT • MANIPULATIE IN
MASSACOMMUNICATIE • VIEWDATA NU • MEI 68 IN FRANSE
KRANTEN • AUTO-IMAGO VAN DE PUBLIC RELATIONSVERANT-
WOORDELIJKE • POPPERS • KRONIEK VAN DE MEDIAWERELD •
TIJDSCHRIFTEN • BOEKBESPREKINGEN

CENTRUM VOOR COMMUNICATIEWETENSCHAPPEN

E. VAN EVENSTRAAT 2A

3000 LEUVEN

JAARGANG 11

NR 2

ZOMER 1981

COMMUNICATIE

Driemaandelijks tijdschrift
voor massamedia
en cultuur.
Een uitgave van het
Centrum voor Communicatie-
wetenschappen,
E. Van Evenstraat 2 A
3000 Leuven.
Verschijnt 4 x per jaar.

11de jaargang nr. 2
ZOMER 1981

Hoofdredacteur: W. Van der biesen
Redactiesecretariaat: A. Hendriks
Administratie: M. Mommens, M. De Troy
Lay-out: G. De Meyer

Redactie: G. De Meyer, G. Fauconnier, A. Hendriks, W.
Van der biesen, L. Van Poecke.

Abonnementen : De abonnementsprijs bedraagt 300 fr.
voor een jaargang (4 nummers). De prijs voor losse
nummers is 100 fr. Betaling kan geschieden op nr. 431-
0370171-86 van de Kredietbank te Leuven, t.n.v. K.U.L.,
Centrum voor Communicatiewetenschappen, Leuven.
Vanuit het buitenland gelieve men 300 BF te betalen via
een internationaal postmandaat of eurocheque op
naam K.U.L-Centrum voor Communicatieweten-
schappen, E. Van Evenstraat 2A, B-3000 Leuven.
Abonnementen worden automatisch verlengd, tenzij
men een maand vóór het einde van de jaargang opzegt.

Alle briefwisseling i.v.m. redactie, administratie,
boeken ter recensie, advertenties enz., gelieve men te
richten aan COMMUNICATIE, Centrum voor Communi-
catiewetenschappen. E. Van Evenstraat 2 A. B-3000
Leuven, tel. 016-22.10.70.

Advertentietarief wordt op aanvraag toegezonden.

Getekende artikels verbinden alleen de schrijvers.

Inhoud Jg. 11, nr. 2

- 1 **Vrouwentaal: een literatuurstudie**
- 11 **Het MacBride-rapport: "a mission impossible"** -
Jan Servaes
- 19 **Manipulatie in massacommunicatie; enkele be-
schouwingen rond Sommatie 81** - Dirk Voorhof,
Jan Servaes
- 20 **Actuele ontwikkelingen in de viewdata-sector** -
Ludo Dosogne
- 22 **Feiten en meningen uit de mediawereld** - Wim
Schamp, Ludo Dosogne
- 26 **Mei 68 in de media; belichting van mei 68 in Le
Monde en Le Figaro** - Tony Verhelle
- 28 **Het auto-imago van de verantwoordelijke voor
public relations in non profit-organisaties** - Paul
De Smet
- 29 **De populaire muziek-pers; doorlichting van het
Vlaamse typevoorbeeld Joepie** - Luk Derden
- 31 **Uit de tijdschriften**
- 35 **Uit de literatuur**

Verantwoordelijke uitgever:
G. Fauconnier, Kleine Geeststraat 40, 1960 Ster-
rebeek.

vrouwentaal. een literatuurstudie

Deze tekst is het resultaat van collectieve arbeid verricht door een werkgroep in het kader van het college Verbale communicatie in de massamedia: praktische toepassingen (docent: L. Van Poecke).
Kristin VELDEMAN maakte de synthese die u hieronder kunt lezen.

I. Inleiding: Onderzoek naar sekseverschillen in taalgebruik - een studeveld in ontwikkeling

1. Vrouwentaal en linguïstiek

In het begin van deze eeuw schreven antropologen reeds over het verschil tussen vrouwen- en mannentaal in niet-westerse samenlevingen. Tot in de jaren zestig was er echter weinig interesse vanuit de linguïstiek voor dergelijke taalfeiten.

Hoe is dit te verklaren?

Een eerste punt is dat er zich binnen de saussuriaanse linguïstische traditie allerlei vormen van taalwetenschappen hebben ontwikkeld die niet bepaald gericht waren op 'verschillen' in de taal. Zij bestudeerden de *langue*, het sociale aspect van de taal; dit kon, paradoxaal genoeg, buiten de sociale context gebeuren aangezien het ging om een boven-individueel, homogeen systeem. De *parole*, het individuele en heterogene aspect van de taal, viel buiten de aandacht van structuralistische denkrichtingen. Ook de transformationeel-generatieve grammatica concentreerde zich op de 'competence' (taalvermogen) en niet op de 'performance' (taalgebruik).

In het begin van de jaren zestig voerden pragmatische denkrichtingen de linguïstiek terug naar de sociale realiteit. Zij stelden dat taalgebruik een vorm is van sociaal handelen; daarom moet de taal binnen de sociale en culturele context bestudeerd worden. De socio-linguïstiek als interdisciplinair interesseveld won aan belangstelling.

Hier kunnen we een tweede punt aanhalen dat de late belangstelling voor vrouwen- en mannentaal verklaart.

Wanneer taalkundigen hun aandacht gingen richten op linguïstische consequenties van niet-linguïstische variabelen als ras, sociale klasse, sociale omgeving,... werd 'sekse' eigenaardig genoeg over het hoofd gezien. Sekse-differentiatie is nochtans een belangrijk socio-cultureel feit! Maar in onze samenleving is de taal van de man 'norm'. Sociolinguïstisch onderzoek had (en

heeft) dan ook in de eerste plaats oog voor sociale variabelen zoals die tot uiting kwamen in de 'mannentaal'.

2. Vrouwenbeweging en vrouwentaal

Het is door de stuwkracht van de vrouwenbeweging dat er in het begin van de jaren zeventig onderzoek over sekseverschillen in taalgebruik op gang kwam (in het Engels taalgebied). Vrouwen kregen aandacht voor het feit dat in onze taal een stuk patriarchale structuur verankerd zit, zij werden zich bewust van de remmende invloed die een dergelijke structuur, met alle opvattingen en houdingen die daaraan verbonden zijn, kan hebben op verandering en emancipatie. Feministen en (socio-)linguïsten vonden elkaar en gingen het seksisme in onze taal analyseren (in taalstructuur, lexicon, associaties en connotaties).

Ook ontstonden discussies over zin en onzin van een verandering van de 'seksistische taal' (bv. Heeft het zin om ons voornaamwoordensysteem, met de algemeen geldende derde persoon 'hij' te wijzigen? Zal deze linguïstische gelijkmaking sociale gelijkwording kunnen beïnvloeden?) In het midden van de jaren zeventig ging de aandacht meer en meer uit naar het feit dat er verschillen zijn in mannelijk en vrouwelijk taalgebruik en dat deze ongelijkheden in communicatief gedrag moeten gezien worden in relatie tot maatschappelijke verhoudingen. (Hierop hebben wij het accent gelegd). Bestaande etnomethodologische analysemodellen en sociolinguïstische theorieën werden hier direct relevant (cf. infra).

Taalkundigen die zich met sekseverschillen in taalgebruik bezighouden zijn vaak vrouwen (N. BARRON, R. LAROFF, N. HENLEY, M.R. KEY, P. FISHMAN, C. WEST ...) en zij gaan ervan uit dat de kennis van deze verschillen kan bijdragen tot de bewustwording van de plaats van de vrouw in onze samenleving, en bewustwording is de motor van verandering!

Nu nog blijft het feminisme onderzoek en studie in dit domein stimuleren, dit is

bv. heel duidelijk het geval voor D. SPENDER die in de inleiding van haar recent verschenen boek *Man made language* (1980), vermeldt: "If there is one source of energy behind this book, it is the woman's liberation movement. Not in isolation in a garret did this book come into existence, but in the co-operative and dynamic context of woman's struggle for autonomy."

Aandacht voor sekseverschillen in taal en taalgebruik is natuurlijk geen zaak van vrouwen alleen, of beter: mag geen zaak van vrouwen alleen blijven. Beide seksen zouden zich bewust moeten worden van het 'hoe' en het 'waarom' van hun taalgebruik, van de beperkingen en mogelijkheden ervan en van het belang van gelijkheid, ook in taal en conversatie.

Studies over sekseverschillen in taal en taalgebruik behandelen enerzijds de manier waarop vrouwen en mannen in de taal weergegeven worden en anderzijds de manier waarop beide seksen de taal hanteren. Wij hebben ons enkel geconcentreerd op het 2de aspect: Hoe praten vrouwen? Hoe praten mannen? Hier hebben we zowel linguïstisch (verbaal repertoire, stijl) als interactionele en niet-verbale elementen (conversatiepatronen, non-verbale communicatie) van nabij bekeken.

II. Linguïstische aspecten

1. Inleiding

Praten vrouwen anders dan mannen? Zijn er specifiek vrouwelijke woorden en zinsconstructies? Zo ja, gaat het hier om uitingen van vrouwelijke onzekerheid, van mannelijke dominantie, of wijzen deze verschillen enkel op een geslacht-merkende conventie? Allemaal centrale vragen in het onderzoek naar taalkundige verschillen in vrouwen- en mannentaal.

We zullen het enkel hebben over ver-

*Bij het
Gemeentekrediet
vindt U een volledige
bankservice.*

*Vraag hierover meer
inlichtingen bij
één van de 1400 agenten
van het Gemeentekrediet.*

*Zijn adres staat vermeld
in de Gouden Gids,
rubriek "Banken".*

sparen bij het
GEMEENTEKREDIET
zeker en vast!

schillen in taalgedrag van vrouwen en mannen in onze westerse maatschappij. Het gaat hier steeds om *graduele verschillen*: bepaalde taalvormen komen frequenter voor bij de ene sekse dan bij de andere. (In niet-westerse taalgemeenschappen komen naast graduele ook absolute taalverschillen voor.)

Vooraf valt het op dat het onderzoek gericht is op het Engels taalgebied. Nuances in woordgebruik, zinsbouw en uitspraak zijn uiteraard erg taalgebonden, resultaten kunnen dus zeker niet rechtstreeks naar het Nederlands vertaald worden.

2. Woordkeuze en syntaxis

In verband met de manier waarop vrouwen en mannen van eenzelfde taal anders gebruik maken werden reeds talrijke interessante bevindingen gedaan. Een van de eerste sociolinguïstische onderzoeken op dit vlak was dat van BARRON (1971).

BARRON maakt een analyse van seksegebonden taalgedrag, zoals zich dat uit in grammaticale 'cases' (d.i. een taalvariabele die gehanteerd wordt in de 'case grammar' van Fillmore, 'Cases' duiden op de betekenis en het gebruik van naamwoorden in zinnen). Zich baserend op studies over niet-linguïstisch seksetyperend gedrag, en vertrekkend van de idee dat 'sex-role'-gedrag ook in de taal zou opduiken, stelt zij dat: een analytische cognitieve stijl en een zelf-bevestigende interactiestijl specifiek zijn voor mannen; terwijl een synthetische cognitieve stijl en een op anderen gerichte interactie-stijl typerend zijn voor vrouwen.

Latere studies tonen ook aan dat vrouwen een meer interpretatief-emotionele stijl hanteren en dat mannen meer gebruik maken van een empirisch-instrumentele stijl.

WARSHAY (1972), vertrekt bij haar analyse van 'Sex differences in language style' van de dichotomie instrumentele (taak-georiënteerd) en expressieve (sociaal-georiënteerd) functie, zoals die in de sociologie gehanteerd wordt. Op basis hiervan verwacht zij dat vrouwen eerder een affectieve taal en mannen eerder een instrumentele taal zullen hanteren.

WARSHAY liet 263 blanke, 'middle-class' studenten antwoorden op de 'Important Event Test'; elke proefpersoon moest vroegere gebeurtenissen die voor haar of hem belangrijk geweest waren neerschrijven. Deze

taalsteekproeven werden geanalyseerd naar verschillen in grammatica (de hoeveelheid werkwoord- en naamwoordvormen in referenties naar gebeurtenissen), inhoud en woordgebruik. WARSHAY stelde vast: mannen refereren meestal naar gebeurtenissen in werkwoordzinnen (actieve oriëntatie), vrouwen gebruiken eerder naamwoordzinnen (passieve oriëntatie). Mannen hebben ook de neiging, zich meer uit te laten over gebeurtenissen (terwijl vrouwen vaker naar anderen refereren), en die gebeurtenissen in hun persoonlijke activiteits sfeer te lokaliseren (terwijl vrouwen gebeurtenissen eerder in hun interactie-gemeenschap lokaliseren). De auteur besluit: Het is gebleken dat de man actiever is, meer persoonlijke betrokkenheid vertoont met wat hij doet en minder bezorgd is om anderen.

Zijn prestaties zijn persoonlijk en onderstrepen zijn individualisme. De vrouw, grotendeels uitgesloten uit de sfeer van sociale verwezenlijkingen, zoekt voldoening in de primaire relaties van de lokale gemeenschap.

Het is duidelijk dat WARSHAY en BARRON taalgedrag verbinden met vrouwelijk en mannelijk rolgedrag; zij zijn ook van mening dat studie van linguïstische differentiatie inzicht geeft in de determinanten en de dynamiek van de sociale differentiatie van beide seksen.

Dat vrouwen minder object-gericht praten komt ook tot uiting in het onderzoek van SWACKER (1975).

SWACKER liet 17 vrouwen en 17 mannen (allen studenten van ongeveer twintig jaar oud) drie gravures van Dürer beschrijven. Zij moesten daarbij zo volledig mogelijk zijn en voldoende tijd nemen.

De antwoorden werden opgenomen en de resultaten geanalyseerd naar sekseverschillen in spreekpatronen.

Resultaten: Mannen gebruikten aanzienlijk meer 'numerals' (telwoorden) in hun descriptieve passages (o.a. tellen als een onderdeel van hun beschrijving; geen enkele vrouw telde). Vrouwen lieten hun 'numerals' vaak vooraf gaan met een indicator van benadering (bv. "...about six books"). De seksen verschilden ook wat betreft het gebruik van 'topic shift markers'; beide gebruikten pauze-patronen om onderdelen aan te duiden, maar vrouwen gebruikten meer conjuncties (...en...) en mannen meer interjecties (...o.k...). Ook werden er nog belangrijke verschillen gevonden in 'verbosity': mannen bleven gemiddeld

veel langer aan het woord dan vrouwen (cf. infra). SWACKER besluit: Vrouwen en mannen spreken niet op dezelfde manier Engels! Zij wijst ook nog eens nadrukkelijk op het belang van de variabele 'sekse' bij sociolinguïstisch onderzoek.

LAKOFF (1975) is duidelijk ook van mening dat mannen en vrouwen op een andere wijze Engels praten. Op basis van een intuïtieve analyse van haar eigen spreekwijze, die van haar omgeving, en in sommige gevallen ook die van de media, komt LAKOFF tot het identificeren van een 'vrouwentaal': vrouwen hebben een aparte spreekstijl, zij gebruiken geen sterke, expressieve taal, *hun linguïstisch gedrag connoteert onzekerheid en trivialiteit*. Welke zijn nu de karakteristieken van een dergelijke vrouwentaal? Een eerste sekse-ondscheidend taalkenmerk betreft de *keuze en de frequentie van woorden*.

Vrouwen hebben veel meer woorden om kleuren aan te duiden dan mannen (lavendel, mauve, beige, écru...). Ook hebben zij een specifiek taak-gebonden vocabularium (bv. "shirr" en "kickpleat" voor sewing, "baste" en "braise" voor "cooking").

LAKOFF beweert dat mannen het amusant vinden om vrouwen hierover te horen praten, omdat dit voor hen, voor de reële wereld, zonder belang is. De vrouwentaal wordt ook nog gekenmerkt door het gebruik van bepaalde adjectieven en bijwoorden, welke eveneens tweeslachtigheid en onbelangrijkheid connoteren.

Vrouwen gebruiken meer adjectieven als: "charming", "cute", "sweet"... Mannen gebruiken meer neutrale adjectieven: "great", "terrific", "neat"... LAKOFF merkt hier op dat vrouwen ook gemakkelijk gebruik kunnen maken van de 'neutrale adjectieven' en dit is zelfs raadzaam, willen ze serieus genomen worden; mannen die gebruikmaken van 'vrouwelijke adjectieven' worden echter sociaal afgekeurd. Wat het gebruik van versterkingswoorden (*intensifiers*) betreft: "I feel SO unhappy" en "that's AWFULLY nice" zijn typisch vrouwelijk. De seksen verschillen ook wat het gebruik van krachttermen betreft: 'Oh dear' is vrouwelijk, 'shit' is mannelijk. Sterke krachttermen zijn voorbehouden voor de mannen, deze termen benadrukken, aldus LAKOFF, hun sterkere positie in de reële wereld. Wat de *syntaxis* betreft heeft LAKOFF het uitgebreid over *tag-questions*. De *tag-form* is een middenweg tussen een duidelijke ver-

klaring en een ja-nee vraag. Bv. "It is a nice day, isn't it?" is een vraagvorm die de verklaring: "It is a nice day" inhoudt. Vrouwen zouden vaak *tag-questions* hanteren om kordate uitspraken te vermijden: de 'tag' vraagt om instemming, er worden geen gezichtspunten aan de hoorder opgedrongen. Op deze manier blijft de vrouw beleefd. *Tag-questions* kunnen echter ook een middel zijn om onplezierige confrontatie uit de weg te gaan. LAKOFF zegt dat vrouwen door het gebruik van *tag-questions* de indruk wekken onzeker te zijn omtrent hun opinies en gevoelens. Het overvloedige gebruik van 'qualifiers' e.d. zou ook wijzen op dat onzekere, voorzichtige taalgedrag van vrouwen. Het gebruik van termen als: "well..., I suppose...", geeft de indruk van lichte twijfel. Vrouwen zouden ze gebruiken om negatieve en ongewilde reacties te vermijden. Onzeker taalgedrag vinden we volgens LAKOFF ook terug in de wijze waarop vrouwen bevelen geven: vrouwen zijn geneigd hun *wensen in de vorm van een verzoek* duidelijk te maken (vergelijk: 'Close the door!' met "Will you please close the door?")

LAKOFF verbindt aan al deze observaties duidelijke conclusies met betrekking tot de plaats van de vrouw in de huidige maatschappij: Indien de vrouw 'au sérieux' wil genomen worden, dient zij de mannelijke (neutrale) vocabulaire en spreekstijl over te nemen.

R. LAKOFF's werk *Language and woman's place* is heel invloedrijk: haar intuïtieve observaties worden geciteerd, aangevuld en getoetst. De laatste jaren wordt haar werk ook vaak becristiseerd. SPENDER (1980) levert o.a. kritiek op LAKOFF's werk met als basis de volgende overweging: LAKOFF hanteert een 'mannelijk' linguïstisch model. Zij neemt de mannentaal als norm en de vrouwelijke verschillen categoriseert zij dan als afwijkend.

Wanneer LAKOFF de mannentaal als sterk, zelfvertrouwend en efficiënt kenmerkt en de vrouwentaal als zwak, aarzelend en zelfs banaal, dan legt zij mannelijke normen aan. Een geheel andere kijk, vanuit andere waarderingen, zou mogelijk zijn.

KEY (1975) noemt als syntactische constructie die op vrouwelijke onzekerheid wijst, naast al de constructies die LAKOFF vermeldt, nog de 'modale constructie'. Vrouwen gebruiken volgens KEY vaker woorden als: can, should, may, might (vergelijk: 'I go' en 'I might go'). Zij stelt dat de mannelijke taal pre-

ciezter en meer autoritair is omdat mannen dergelijke modale constructies, die de stelligheid van een uiting afzwakken, minder gebruiken.

McMILLAN e.a. (1978) hebben enkele hypothesen van LAKOFF en KEY onderzocht.

Hypothese 1: Vrouwen gebruiken, in vergelijking met mannen, meer linguïstische categorieën die onzekerheid connoteren.

Hypothese 2: Vrouwen gebruiken meer linguïstische categorieën die onzekerheid connoteren wanneer mannen aanwezig zijn dan wanneer zij afwezig zijn.

Hypothese 3: Mannen onderbreken vrouwen vaker dan vrouwen mannen (deze hypothese is eerder gebaseerd op verschillen in interactie-patronen dan op verschillen in syntaxis cf. infra).

Via inhoudsanalyse van een interactie binnen een kleine groep in een probleemoplossende situatie (vastgelegd op video) kwamen de auteurs tot de volgende bevinding: hypothese 1 werd bevestigd en hypothese 2 werd vrijwel ook volledig bevestigd. Vrouwen gebruiken dus een taal die onzekerheid connoteert en dit des te meer in mannelijk gezelschap. Bij de interpretatie van de gegevens moet men duidelijk rekening houden met de volgende aspecten: Ten eerste de aard van de vrouwentaal in vergelijking met de mannentaal en ten tweede de verandering binnen de vrouwentaal wanneer er mannen aanwezig zijn.

Wat de aard van de vrouwentaal betreft: LAKOFF en KEY zeggen: onzekerheid. ROKEACH stelt dat de vrouwelijke subcultuur meer aandacht heeft voor de interpersoonlijke en emotionele dimensies van de interactie; de mannelijke subcultuur benadrukt daarentegen de instrumentele en rationele dimensies ervan.

Hypothese 1 moet in het licht daarvan bekeken worden. Het gebruik van syntactische categorieën die onzekerheid connoteren (zie hyp. 1) reflecteert emotionele betrokkenheid en zij zijn consistent met de nadruk op interpersoonlijke gevoeligheid. En waarom zou vrouwelijke taal, indien ze de vrouwelijke subcultuur reflecteert, meer uitgesproken zijn wanneer mannen aanwezig zijn?

Hier kan inzicht verkregen worden door de verschillende aspecten van de vrouwenrol te onderzoeken die best kunnen verklaard worden als 'minderheids-status'. De mannelijke socialisatie is meer gericht op zelfbewustheid

en kracht: mogelijk daalt het zelfvertrouwen van vrouwen in dergelijk gezelschap, en zullen zij daarom meer niet-agressieve onzekere taal gebruiken. De auteurs besluiten: het gevonden verschil tussen vrouwelijk en mannelijk taalgebruik kan positief en negatief geïnterpreteerd worden. Positief is de klemtoon op de interpersoonlijke gevoeligheid van de vrouw. Het is echter negatief dat vrouwen, vooral in aanwezigheid van mannen, gebruikmaken van een taal die onzekerheid uitdrukt. Of dit werkelijke onzekerheid en tekort aan zelfvertrouwen is, is een andere vraag.

III. Uitspraak - toonhoogte - intonatie - stemvolume

1. Uitspraak

SCHERER en GILES (1979) stellen dat de verschilpunten in uitspraak talrijker zijn dan de verschillen op grammatikaal gebied.

Traditioneel werden uitspraakpatronen onderzocht op geografische basis (dialect-studies). Onderzoek van verschillen in uitspraak als sekse-gebonden verschijnsel is vrij recent.

In dit verband deed TRUDGILL (1972) een onderzoek bij taalgebruikers van 'Urban British English of Norwich' waaruit blijkt dat vrouwen, rekening houdend met variabelen als leeftijd, opvoeding en sociale klasse, *bestendig linguïstische vormen produceren welke meer de standaardtaal benaderen of een groter prestige hebben*, dan deze geproduceerd door mannen. TRUDGILL stelt verschillende speculatieve verklaringen voor: het is mogelijk dat vrouwen status-gevoeliger zijn dan mannen omdat hun sociale positie meestal zwak is en ondergeschikt is aan die van de man. Daarom kunnen vrouwen de nood voelen om hun sociale status veilig te stellen en te signaleren via linguïstische e.a. wegen. Mannen worden sociaal gewaardeerd door hetgeen ze doen, door hun beroep. Vrouwen echter worden meestal gewaardeerd naar hun voorkomen; vandaar hun terugvallen op niet-beroepsgerichte statussymbolen zoals het taalgebruik.

En waarom verkiezen de mannen de minder prestigieuze, meer gestigmatiseerde fonetische varianten? De observaties dat mannen van alle sociale klassen vaak de mannentaal van de arbeidersklasse, met de daarbij horende

beelden van 'roughness' en 'toughness' overnemen zou erop kunnen wijzen dat mannen meer begaan zijn met het bereiken van een bedekte prestigevorm: het uiten van mannelijke groepssolidariteit, dan met het bereiken van sociale status. TRUDGILL spreekt over 'covert prestige' omdat mannen de niet-standaardvorm als norm nastreefden vanwege de associatie met mannelijkheid; vrouwen hadden duidelijk de voorkeur voor de standaardvorm, de prestigetaal (Dit bleek uit zelfevaluatie test). TRUDGILL vond ook een leeftijdsverschil: mannen van alle leeftijden en vrouwen onder de dertig waardeerden de niet-standaardtaal meer dan vrouwen boven de dertig. Hier lijkt dus duidelijk een evolutie op gang te komen!

2. Toonhoogte

Toonhoogte wordt vaak genoemd als het duidelijkste verschil tussen de vrouwen- en de mannentaal.

EAKINS en EAKINS (1978): de toonhoogte wordt bepaald door de omvang, de vorm en de functionering van het vocale instrumentarium. Culturele druk kan natuurlijk bepaalde stemkwaliteiten omvormen. Onze cultuur waardeert zware stemmen positief, deze worden geassocieerd met viriliteit en kracht. Een hoge stem is zelden een voordeel: zeker voor mannen met een hoge stem is de sociale afkeuring erg zwaar (verwijfd).

KRAMER (1974) commentarieert de, vooral negatieve implicaties van het stereotype: vrouw-met-hoge-stem. De publieke opinie associeert een hoge stem niet met ernstige onderwerpen, dit is een reden waarom er zo weinig vrouwelijke nieuwslezers zijn (in Amerika).

KRAMER suggereert dat het boeiend zou zijn te onderzoeken hoe elke sekse op de vrouwenstem reageert en hoe vrouwelijke nieuwslezers hun toonhoogte en stemvolume meer aanpassen wanneer ze op antenne zijn dan mannen.

3. Intonatie

Dit zijn de veranderingen van toonhoogte die voorkomen bij het spreken. KEY (1975) haalt een experiment aan uitgevoerd door een van haar studenten. Kinderen van de derde, vierde en vijfde graad moesten een verhaal navertellen. Na analyse van de resultaten

bleek dat meisjes met een veel expressievere intonatie vertelden dan jongens («they played it cool»). Key suggereert hier dat vrouwen in hun spreken vaak gebruikmaken van patronen die geassocieerd worden met onzekerheid of onduidelijkheid. LAKOFF (1975) spreekt over een bepaald type van onzeker intonatiepatroon, waarvan zij denkt dat het heel typerend is voor vrouwen. Het wordt gebruikt in mededelende zinnen en in antwoorden op vragen, maar het heeft de intonatie van een vraag (alsof om bevestiging wordt gevraagd). Bv. M: «At what time will you be back?» V: «Oh, about four o'clock». LAKOFF denkt dat dit intonatiepatroon de vrouw beperkt omdat zij hierdoor minder overtuigingskracht heeft. Het gaat hier weer om een manifestatie van de 'politeness' die het vrouwelijk taalgebruik kenmerkt: er worden geen meningen aan de hoorder opgedrongen.

4. Stemvolume

EAKINS en EAKINS (1976) stellen dat hun ervaring en het beperkte empirisch onderzoek dat over dit onderwerp gedaan werd uitwijzen dat mannen met een grotere intensiteit spreken dan vrouwen. In onze cultuur straalt een luide stem autoriteit uit. Indien er geen organisch defect is lijkt het heel waarschijnlijk dat een zwakke stem ofwel wijst op verlegenheid ofwel op een extreme reactie op de situatie. Veel vrouwen zien zichzelf in ondergeschikte rollen en zij lijken deze in hun stem te reflecteren.

IV. Conversatiepatronen

1. Inleiding

Gesprekken bezitten, zoals alle vormen van sociale interactie, een bepaalde structuur. Volgens APPEL e.a. (1976) is het beurtkarakter van een gesprek een van haar meest essentiële en fundamentele eigenschappen.

Hoe, waar en wanneer krijgen of geven vrouwen en mannen beurten in een gesprek? En waarom verloopt het beurtwisselingssysteem op zulke wijze? Wat voor maatschappelijke en persoonlijke verhoudingen spelen hier? Over dit boeiend studiedomein zijn vooral in Engeland en Amerika reeds talrijke partiële onderzoeken uitgevoerd.

2. Het beurtwisselingssysteem

Vertrekkend van de idee dat interrupties en stiltes in gesprekken met macht te maken hebben en met als basis het analysemodel voor beurtwisseling in de alledaagse conversaties van SACKS e.a. (1974) voerden ZIMMERMAN en WEST (1975) het volgende onderzoek uit. 31 dialogen werden ongeweten opgenomen in allerlei openbare gelegenheden. Er waren 11 man-vrouw, 10 vrouw-vrouw en 10 man-man paren, allen blank, uit de 'middle-class' en tussen de 20 en de 35 jaar; hun relaties varieerden van 'intiem' tot 'eerste kennismaking'. ZIMMERMAN en WEST gingen na hoe vaak de informanten elkaar in de rede vielen, zij onderzochten zowel de *interrupties* (Spreker B begint te spreken tijdens de beurt van spreker A) als de *overlappingsen* (Spreker B begint te spreken tijdens het laatste gedeelte van de beurt van spreker A). In de 'ongemengde' gesprekken waren er 7 interrupties en 22 overlappingsen, ongeveer gelijk verdeeld over beide sprekers uit elk gesprek. In de gemengde gesprekken waren er 48 interrupties en 9 overlappingsen. Deze vertoonden een asymmetrisch patroon: bijna alle interrupties en overlappingsen kwamen van mannelijke zijde. De geïnterrupteerde vrouwen protesteerden nergens. Ook werd de verdeling van de *stiltes* onderzocht: Er was een veel groter aantal stiltes in gemengde gesprekken dan in gesprekken tussen twee vrouwen of twee mannen en stiltes werden langs de vrouwelijke kant aangetroffen. Wat zou de oorzaak hiervan kunnen zijn? ZIMMERMAN en WEST ontdekten dat vrouwen vaak stilvielen na een 'minimal (or late) response' (zoals...mm... of ...hm...) of na een interruptie, beide veel voorkomend bij mannen in gemengde conversaties. De auteurs besluiten: Het recht van vrouwen om een beurt te voltooien werd door mannen bestendig geschonden. *Via interrupties, 'late-' en 'minimal responses' controleren mannen de conversatie*, zij behandelen vrouwen niet als gelijkwaardige gesprekspartners. In een gesprek zien we op micro-vlak een weerspiegeling van de machtsverhoudingen op macro-vlak: mannelijke dominantie speelt door in de alledaagse conversatie. ZIMMERMAN en WEST vergelijken in hun artikel 'Woman's Place in Everyday Talk: reflections on the parent-child interaction' (1977) de resultaten uit bovenvermelde studie met gegevens over

de ouder-kind interactie. Er werden treffende gelijkenissen gevonden tussen het patroon van onderbrekingen bij man-vrouw interactie en dat bij ouder-kind interactie. Gegevens als: uitoefening van controle (door ouder, man) met veronderstelling van sociale incompetentie (bij kind, vrouw) en het behandelen van vrouwen en kinderen als een 'non-person' (Goffman) in conversaties, kunnen ons heel wat leren over de functies van onderbrekingen en negaties in gesprekken tussen partijen van ongelijke status. ZIMMERMAN en WEST reflecteren: de parallel tussen vrouw en kind zou kunnen inhouden dat de vrouw beperkte rechten heeft tot spreken en willekeurig genegeerd en onderbroken mag worden. Het gebruik van onderbrekingen door mannen is de veruiterlijking van dominantie of controle, net zoals de onderbreking en van ouders een aspect zijn van ouderlijke controle op de communicatie.

EAKINS en EAKINS (1978) stelden zich de vraag of een formele situatie dezelfde interactie-kenmerken zou vertonen als deze welke uit het onderzoek van ZIMMERMAN en WEST naar voren kwamen. Zij namen 7 faculteitsvergaderingen op, waar steeds vier dezelfde vrouwen en vier dezelfde mannen aanwezig waren. Zij telden het aantal beurten, de duur van de beurten en het aantal interrupties. De resultaten bevestigden de bevindingen van ZIMMERMAN en WEST: mannen namen vaker de beurt dan vrouwen en zij namen ook langere beurten. Mannen interrupteerden vaker en werden minder geïnterrupteerd dan vrouwen. Behalve de sekse van de spreker leek status zowel bij mannen als bij vrouwen een belangrijke rol te spelen in de gesprekssituatie: hoe belangrijker de positie aan de universiteit, hoe meer beurten men nam en hoe minder men onderbroken werd. BROUWER e.a. (1978) merken in verband met het bovenvernoemde onderzoek op: EAKINS en EAKINS vermelden helaas niet of status gelijk verdeeld was over vrouwen en mannen; als meer mannen een belangrijke positie hadden dan vrouwen, dan zou het verloop van de vergaderingen meer beïnvloed kunnen zijn door status van de sprekers dan door hun sekse.

3. Interactie: gelijk loon voor gelijk werk?

FISHMAN (1977) vroeg zich af hoe de

alledaagse conversatie de machts-situatie tussen vrouw en man helpt opbouwen en in stand houden. Hiervoor werden interacties van koppels tussen 25 en 35 jaar opgenomen. De koppels moesten nu en dan zelf de bandopnemer aanzetten (?), tot er 52 uur band was opgenomen, daarvan werd 12 uur interactie geanalyseerd. Resultaten tonen een ongelijke verdeling van het interactie-werk (FISHMAN beschouwt het op gang brengen en het onderhouden van een conversatie als 'werk'). Bij het tellen van de onderwerpen bleek dat vrouwen meer onderwerpen aansneden dan mannen, maar er werd minder ingegaan op de onderwerpen geïntroduceerd door vrouwen dan op deze die door mannen werden aangebracht. De keuze van het onderwerp was daarbij niet doorslaggevend, want mannen en vrouwen sneden gelijkaardige onderwerpen aan. FISHMAN ging dan na welke interactionele strategieën hier aan het werk waren geweest. Mannen gebruiken vaak '*minimal responses*' (...mm, hm) wat duidt op een gebrek aan interesse. Dit niet of nauwelijks reageren ontmoedigde de vrouwen in de uitbouw van hun topic. Vrouwen daarentegen waren voortdurend alert op wat de man te zeggen had. Ook gebruikten zij vaak contact-bevorderende strategieën: Vrouwen stelden *drie maal* meer vragen dan mannen (vragen zijn gebonden aan antwoorden). Zij maakten ook *twee maal meer gebruik van vraag-vraag-antwoord schema's* («You know what? What? Blahblah...»), die ook de kansen tot het krijgen van een beurt vergroten. Nog een andere manier was het aandacht wekken via *inleidende opmerkingen* als: 'Dit is toch interessant...'. FISHMAN besluit: de vrouw levert meer interactioneel werk; zij doet meer pogingen om de conversatie op gang te brengen en zij pikt in op hetgeen de man zegt. Het mislukken van interactiepogingen van de vrouw ligt bij de man die weigert mee te werken. Het succes van de man is er dank zij het interactioneel werk dat de vrouw verricht.

In verband met de observaties dat vrouwen meer vragen stellen dan mannen verwijst FISHMAN naar LAKOFF (1975) die dit vraagpatroon interpreteert als een indicator van onzekerheid bij de vrouw, een linguïstisch signaal van een intern psychologische toestand voortvloeiend uit de onderdrukking van de vrouw. FISHMAN merkt hier op dat een psychologische uitleg onnodig is om duidelijk te maken *waarom* vrouwen

meer vragen stellen dan mannen. Omdat vragen geproduceerd worden in conversaties, moeten we eerst kijken hoe zij daar functioneren. Vragen zijn namelijk interactioneel machtige instrumenten.

4. Het stereotype van de praatgrage vrouw: enkele beschouwingen

De studies die wij gelezen hebben lijken er niet op te wijzen dat vrouwen meer praten dan mannen, integendeel zelfs! Uit het onderzoek van SWACKER (1975) bleek dat mannen veel langer bleven praten dan vrouwen, meestal tot het opnamebandje afgelopen was. Ook de onderzoeken van ZIMMERMAN en WEST, EAKINS en EAKINS tonen aan dat vrouwen minder en kortere beurten nemen dan mannen. Toch vinden wij het niet helemaal juist deze bevindingen te gebruiken om het stereotype van de praatgrage vrouw te weerleggen, zoals o.a. SWACKER (1975) en SPENDER (1980) doen. Dit stereotype is namelijk context-gebonden: Vrouwen praten veel over zogenaamd onbelangrijke onderwerpen. In situaties waar er 'serieus' gepraat wordt (vergaderingen...) lijkt eerder een ander stereotype te bestaan: dat van de stille vrouw, luisterend maar niets-zeggend. Men mag de geobserveerde feiten (vrouwen praten minder) niet losrukken uit de context (formele onderzoekssituatie). Iemand die weinig praat in formele settings kan langs de andere kant wel praatzaam zijn in informele settings! Toch dienen beide bovenvermelde stereotypen ook binnen hun eigen context kritisch bekeken te worden. Hoe zijn zij ontstaan, op basis van welke taakverdeling, van welke appreciatie?

V. Niet-verbale communicatie

1. Inleiding

Van een groot deel van de niet-verbale communicatie zijn we ons vaak niet bewust. Toch is het een uiterst belangrijk aspect van de communicatie.

EAKINS en EAKINS (1978) verwijzen naar BIRDWHISTELL, die schat dat in de meeste twee-persoons conversaties woorden slechts 35% van de betekenis van de sociale situatie communiceren; de niet-verbale elementen zouden meer dan 65% van deze betekenis uitdrukken. Dit lijkt niet zo verrassend wanneer we de verschillende manieren bekijken

D'r gaat geen minuut voorbij
of er gebeurt wat
dat de moeite loont
om te lezen.

Daar maken wij werk van
in een klare taal,
duidelijke standpunten,
sprekende en kleurrijke foto's,
boeiende achtergrondverhalen,
levendige reportages
en brengen het samen onder één noemer:

HET BELANG VAN LIMBURG

N.V. Concentra - Het Belang van Limburg

— Herckenrodesingel 10 3500 Hasselt

Tel.: 011/25.09.11

— Internationaal Perscentrum

Karel de Grotelaan 1, bus 11 1040 Brussel

Tel.: 02/736.80.15 (binnenpost 253)

waarop we informatie niet-verbaal kunnen overbrengen: via oogcontact, gelaatsuitdrukking, lichaamshouding, gebaren, aanrakingen, kleding....

2. Algemene beschouwingen

HENLEY (1973) wijst erop dat sekse-gedifferentieerd niet-verbaal gedrag niet aangeboren is, maar door de mens zelf ontwikkeld wordt om sekse-verschillen te benadrukken.

De niet-verbale communicatie maakt deel uit van de micro-politieke structuur die de gehele politiek-economische structuur helpt in stand te houden. Het neerslaan van de ogen, lachen, het kruisen van de armen zijn communicatieve gedragingen waarvan de betekenis in relatie moet gezien worden tot de mannelijk gedomineerde realiteit.

EAKINS en EAKINS (1978) noteren: onderzoek toont aan dat vrouwen gevoeliger zijn voor niet-verbale tekens (in vergelijking met verbale) dan mannen. Het is mogelijk dat de grotere ontvankelijkheid voor niet-verbale tekens verbonden is met de minderheidsstatus van vrouwen in onze maatschappij. Ondergeschikten voelen immers meer de nood aan, tekens van goed- of afkeuring waar te nemen bij diegenen van wie ze afhangen.

FRANCES (1979) deed een exploratief onderzoek naar sekse-verschillen in non-verbaal gedrag. 88 proefpersonen (studenten) moesten over gelijk welk onderwerp een dialoog voeren, zowel met een onbekende van hetzelfde geslacht als met een onbekende van het andere geslacht. De gesprekken werden op video opgenomen en onderzocht op 8 niet-verbale variabelen. Om de basis van de sociale betekenis van de sekse-verschillen op het niet-verbale vlak te kunnen interpreteren werden ook persoonlijkheidstests afgenomen. Uit de resultaten bleek dat mannen en vrouwen significant verschillen in hun gebruik van niet-verbale uitingen, er waren echter geen significante verschillen naar 'same-sex' en 'cross-sex' conversaties. FRANCES interpreteert deze verschillen in het kader van sociaal en afhankelijkheidsgedrag enerzijds en zelfbevestigend gedrag anderzijds (cf. infra).

3. Oogcontact

HENLEY (1975) stelt ook dat studies uitwijzen dat vrouwen in conversaties meer naar hun partner kijken dan man-

nen. Wat zouden de oorzaken hiervan kunnen zijn? HENLEY en EAKINS en EAKINS (1978) halen de volgende punten aan: vrouwen zouden meer geneigd zijn oogcontact te vestigen en te onderhouden omdat zij meer gericht zijn op sociale en interpersonele relaties. Deze bevindingen zijn ook in overeenstemming met de constatacie dat individuen met een lagere status meer gericht zijn op niet-verbale communicatie om uitingen van sociale goed- of afkeuring, waarvan zij meer afhankelijk zijn, te kunnen onderscheiden. Ook hebben studies uitgewezen dat mannen meer praten dan vrouwen, vrouwen luisteren meer en luisteraars hebben meer oogcontact dan sprekers.

Het onderzoek van FRANCES (cf. supra) toont aan dat vrouwen meer kijken naar hun mannelijke collega's om tegemoet te komen aan de sociale verwachtingen van de traditionele vrouwenrol (sociaal en afhankelijk) en niet omdat het specifieke persoonlijkheidsstreken zijn.

HENLEY (1975) stelde anderzijds vast dat vrouwen de neiging hebben om hun blik neer te slaan wanneer zij door een man aangestaard worden. Het ogenspel onthult hier de machtsverhoudingen tussen man en vrouw: het dominante staren van de man onderwerpt de vrouw. Deze vaststelling is niet in strijd met het feit dat vrouwen tijdens een gesprek meer kijken naar mannen. Neiging om de blik af te wenden als teken van onderwerping en de nood om visuele tekens van de machtigen te ontvangen, zijn beide uitingen van een 'minderheidsstatus'.

Studies tonen trouwens aan dat vrouwen oogcontact meer onderbreken dan mannen, maar zij zullen ook vaker het oogcontact herstellen.

4. Gelaatsuitdrukking

Hier kunnen we misschien eerst verwijzen naar het artikel van CHERULINK: 'Sex differences in the expression of emotion' (1979). De auteur stelt zich de vraag: Zijn vrouwen emotioneler dan mannen? Emotionaliteit en de expressie van emotie zijn twee verschillende zaken. Emotie verwijst naar persoonlijke gevoelens terwijl de expressie van emotie verwijst naar de bevoorming van emoties onder invloed van bepaalde normen. Vrouwen en mannen werden geobserveerd tijdens hun antwoorden op een aantal 'strong-affect' en 'week-affect'-vragen. Vrouwen vertoonden meer gezichtsactiviteit, maar het

maakte geen verschil uit of het SA- of WA-vragen betrof. Deze bevindingen suggereren sterk dat vrouwen emotioneel expressiever zijn, maar niet meer emotioneel zijn dan mannen (in de experimentele situatie). CHERULINK besluit: Het feit dat mannen relatief minder en vrouwen relatief meer gelaatsdrukking vertonen, komt omdat mannen gesocialiseerd worden tot man-zijn en vrouwen tot vrouw-zijn, en niet omdat er een verschil is in werkelijke emotionaliteit.

EAKINS en EAKINS wijzen er ook op dat mannen in hun opvoeding geconditioneerd worden tot het internaliseren van emoties; de vrouwen mogen echter vrij hun emoties uiten.

Studies tonen ook aan dat vrouwen meer lachen dan mannen, of ze nu al dan niet gelukkig of geamuseerd zijn. Het is mogelijk dat 'de lach' samengaat met de sociale status van de vrouw en dat hij gebruikt wordt als teken van onderdanigheid, behorend tot de traditionele vrouwenrol.

In dit verband toont het onderzoek van FRANCES het volgende aan: Vrouwen lachen en glimlachen meer dan mannen. Waarom? De vrouwen verklaarden zichzelf 'eerder ongemakkelijk' te voelen in de experimentele situatie. Lachen zou in deze situatie wijzen op een veilig en acceptabel middel om goed over te komen, om tegemoet te komen aan de sociale verwachtingen (vriendelijkheid en afhankelijkheid).

5. Houdingen en gebruik van de ruimte

HENLEY (1973) en EAKINS en EAKINS (1978) wijzen erop dat de houding van hogergeplaatsten vrijer is dan die van ondergeschikten. Een aantal sekse-verschillen in houdingen lijken parallel met deze asymmetrie tussen personen met ongelijke status. EAKINS en EAKINS (1978): Uit studies blijkt dat de houding van mannen meestal meer ontspannen is dan die van vrouwen, ook gebruiken zij zoveel mogelijk de beschikbare ruimte rond zich. Vrouwen hebben de neiging meer gesloten houdingen (armen, benen) aan te nemen en zij gebruiken zo weinig mogelijk plaats.

HENLEY (1973) stelt dat interpersoonlijke ruimte een indicator is van status; de dominerende persoon heeft een grotere interpersoonlijke ruimte rond zich die niet mag betreden worden, dan de ondergeschikte. Onderzoeken tonen aan dat vrouwen steeds dichter benaderd worden door beide seksen dan

mannen. Een vrouw zal ook aanzienlijk meer opzij gaan voor een man wanneer zij elkaar kruisen dan dat beide geslachten dit onderling doen.

6. Aanrakingen

Onderzoeken tonen aan dat vrouwen meer door anderen aangeraakt worden dan mannen.

HENLEY (1973) stelt dat het aanraken van iemand eveneens een vorm is van binnendringen in diens persoonlijke ruimte. Statusverschil verklaart waarom mannen vrouwen meer aanraken dan omgekeerd. Soms wordt dit aanrakingspatroon ook geïnterpreteerd als een uiting van mannelijke, seksuele interesse, maar HENLEY accepteert dit niet: niets wijst erop dat de seksuele interesse van vrouwen kleiner zou zijn, dus kan dit geen verklaring bieden voor het asymmetrisch aanrakingspatroon. Aanrakingen kunnen natuurlijk ook intiem contact, vriendschap en affectie symboliseren, maar hier worden zij wederzijds geaccepteerd!

VI. Sociale aspecten van 'vrouwentaal' en 'mannentaal'

In het algemeen wordt aangenomen dat sekse-verschillen in taalgebruik niet natuurlijk of aangeboren zijn, maar aangeleerd en in stand gehouden worden binnen een maatschappelijk systeem. Opvoeding en sociale positie zijn verantwoordelijk voor een 'vrouwentaal' en een 'mannentaal'. Accenten verschillen natuurlijk naargelang men gedifferentieerde socialisatie, andere waardesystemen of machtsverschillen als eerste oorzaak van sekse-variaties in taalgebruik aanhaalt.

THORNE en HENLEY (1975) merken op dat het heel belangrijk is de taal als een sociaal fenomeen te beschouwen.

Waarom zijn er sekse-verschillen in taal en taalgebruik? Waarom nemen deze verschillen die bepaalde vorm aan? Waarom komen stereotypen van vrouwen- en mannentaal niet steeds overeen met de empirische realiteit? Om deze vragen te beantwoorden is het nodig verder te gaan dan de taal. In antwoord op de waarom-vraag is het gewicht dat aan bepaalde sociale en culturele fenomenen toegeschreven wordt verschillend. Wij trachten een kort overzicht te geven.

1. Sekse-differentiatie als cultureel fenomeen

Wat betreft secundaire seksuele kenmerken verschillen mensen, in vergelijking met andere levende wezens, weinig van elkaar, maar zij organiseren aangeleerde karakteristieken (gebaren, expressie, taal,...) zodat deze verschillen vergroot worden. Sekse-verschillen in taalgebruik kunnen dus gezien worden als een deel van de menselijke geslachtsontplooiing, als een manier waarop sekse-verschillen sociaal benadrukt worden.

Hierbij wordt gewezen op het feit dat vrouwen gesocialiseerd worden tot meer 'ondersteunende' en mannen eerder tot assertieve persoonlijkheden. Een gevolg hiervan is dat de vrouwelijke en de mannelijke subcultuur andere waarden vooropstelt. Het vrouwelijke waardensysteem wordt gekarakteriseerd door de nadruk op sociale gevoeligheid, emotionaaliteit en oriëntatie op het heden. Het mannelijke waardensysteem (dominant waardensysteem in onze maatschappij) legt meer nadruk op persoonlijke inzet, externe evaluatie, instrumenteel handelen en toekomstgerichtheid.

2. De mannelijke dominantie

Communicatie vindt plaats in een context van mannelijke dominantie. De taal helpt de mannelijke dominantie te articuleren en over te brengen: taal maakt deel uit van de micro-politieke structuur die de grotere politiek-economische structuur helpt in stand te houden. De asymmetrische patronen van dominantie en onderdrukking, meerdere en mindere, machtige en machteloze, worden in taal en taalgebruik gereflecteerd.

Ook patronen van staren, lachen, aanraken, onderbreken, stilvallen,... kunnen door een machtsonevenwicht tussen man en vrouw worden verklaard: de machtige (man) maakt gebruik van bepaalde privileges die de mindere (vrouw) op haar (zijn) plaats houdt.

3. De werkverdeling op basis van geslacht

Onze samenleving wijst bepaalde taken, activiteiten, verantwoordelijkheden en rechten toe op basis van geslacht. Alhoewel hier evoluties aan de gang zijn, blijven de begrippen 'vrouwenwerk' en 'mannenwerk' nog steeds een andere lading dekken.

De toekenning van verschillende activiteiten, verplichtingen, rollen en werkomgeving kan bepalend zijn voor het verschil in conversatieonderwerpen, spreekstijl en vocabularium.

VII. Besluit

Onderzoek naar sekse-verschillen in taal en taalgebruik heeft zich vooral geconcentreerd op de *gesproken taal*, zoals die gehanteerd wordt door de *blanke middenklasse*, in *kleine groepen* en *informele settings*.

Er is blijkbaar ook nog niet veel onderzoek gedaan over de combinatie 'sekse' met andere taal-code bepalende variabelen zoals: leeftijd, sociale klasse, communicatieve situatie, gespreks-onderwerp... Deze variabelen in acht genomen, zou er misschien een minder stereotiep beeld van 'vrouwentaal' naar voren komen. Wordt b.v. de taal van arbeidersvrouwen gekenmerkt door dezelfde 'politeness' die de taal van de 'middle-class' vrouw typeert? Bovenvermelde variabelen hebben hun eigen invloed op taal en taalgedrag!

Literatuur

ADLER, M.R., *Sex Difference in Human Speech*, Hamburg, Helmut Buske Verlag, 1978.

APPEL, R. e.a., *Sociolinguïstiek*, Utrecht/Antwerpen, Het Spectrum, 1976.

BARRON, N., *Sex-Typed Language: The Production of Grammatical Cases*, in: *Acta Sociologica*, 1971, 14 (1-2): 24-42.

BEELAERTS, M. e.a., *Krijgt Hij Haar Zin?*, Utrecht, Instituut De Vooy, 1979.

CHERULNIK, P.D., *Sex Differences in the Expression of Emotion in a Structured Encounter*, in: *Sex Roles*, 1979, 5 (4): 413-424.

EAKINS, B.W. en EAKINS, R.G., «*Sex Differences in Human Communication*», Boston, Houghton Mifflin Company, 1978.

FISHMAN, P., *Interaction: the Work Women Do*, in: *Social Problems*, 1978, 25 (4): 397-406.

FRANCES, S.J., Sex Differences in Non-verbal Behavior, in: *Sex Roles*, 1979, 5 (4): 519-535.

HENLEY, N., Power, Sex and Nonverbal Communication, in: Thorne en Henley (Eds), 1975: 184-203.

KEY, M.R., *Male & Female Language*, Metuchen, N.J., The Scarecrow Press, 1975.

KRAMER, C., Women's speech: Separate but Unequal, in: Thorne en Henley (Eds), 1975: 43-56.

LAKOFF, R., *Language and Women's Place*, New York, Harper & Row, 1975.

MCMILLAN, J.R., Women's Language: Uncertainty or Interpersonal Sensitivity and Emotionality, in: *Sex Roles*, 1977, 3 (6): 545-559.

SACKS, H. e.a., A Simplest Systematics for the Organization of Turn Taking for Conversation, in: Schenkein (Ed), 1978: 7-55.

SAFILIOS-ROTHSCHILD, C. (Ed), *Toward a Sociology of Women*, Lexington, Ma./Toronto: Xerox College Publishing, 1972.

SCHENKEIN, J. (Ed.), *Studies in the Organization of Conversational Interaction*, New York, Academic Press, 1978.

SCHERER, R. en GILES, H. (Eds), *Social Markers in Speech*, Cambridge/Paris, Cambridge University Press/Ed. de la Maison des Sciences de l'Homme, 1979.

SPENDER, D., *Man Made Language*, London, Routledge & Kegan Paul, 1980.

SWACKER, M., The Sex of the Speaker as a Sociolinguistic Variable, in: Thorne en Henley (Eds), 1975: 76-83.

THORNE, B. en HENLEY, N. (Eds), *Language and Dominance: An Overview of Language, Gender and Society*, in: Thorne en Henley (Eds), 1975, 5-42.

THORNE, B. en HENLEY, N. (Eds) *Language and Sex: Difference and Dominance*, Rowley Mass., Newbury House, 1975.

TRUDGILL, P., Sex, Covert Prestige and Linguistic Change in the Urban British English of Norwich, in: Thorne en Henley (Eds), 1975: 88-104.

WARSHAY, D.W., Sex Differences in Language Style, in: Safilios-Rothschild (Ed), 1972: 3-9.

WEST, C. en ZIMMERMAN, D.H., Women's Place in Everyday Talk: Reflections on Parent-Child Interaction, in: *Social Problems*, 1977, 24 (5): 521-529.

ZIMMERMAN, D.H. en WEST, C., Sex Roles, Interruptions and Silences in Conversation, in: Thorne en Henley (Eds), 1975: 105-129.

INTERESSANTE BOEKEN

<i>Understanding television.</i> door R.P. ADLER	
Essays on television as a social and cultural force	1109 Fr
<i>Algemene communicatietheorie.</i> door G. FAUCONNIER	
Een overzicht van de wetenschappelijke theorieën over communicatie	460 Fr
<i>Questions of cinema.</i> door S. Heath	
Communications and culture.	1155 Fr
<i>The international film encyclopedia.</i> door E. Katz	
The most comprehensive encyclopedia of world cinema in single volume	1362 Fr

MODERN ANTIQUARIAAT

Alpha cinéma série spéciale n° 1: Le cinéma romantique	195 Fr
Alpha cinéma série spéciale n° 2: Le cinéma d'horreur et fantastique	195 Fr
Alpha cinéma série spéciale n° 3: Le Western	195 Fr.
Alpha cinéma série spéciale n° 4: Le cinéma social et politique	195 Fr
Alpha cinéma série spéciale n° 5: Le cinéma d'aventures	195 Fr
Alpha cinéma série spéciale n° 6: Le cinéma de science-fiction	195 Fr

STANDAARD BOEKHANDEL

Naamsestraat 57, 3000 Leuven

De door de United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization in 1977, onder voorzitterschap van de Ier Sean MacBride, opgerichte International Commission for the Study of Communication Problems kwam begin 1980 met een lijvig document klaar. Dit zogenaamde MacBride-rapport diende als uitgangspunt voor het debat over de Nieuwe Internationale Informatie Orde op de eenentwintigste Algemene UNESCO-conferentie van oktober 1980 te Belgrado. Het rapport wordt door de meeste waarnemers als een mijlpaal in de internationale communicatiediscussie beschouwd.

In bijgaand artikel wordt gepoogd de belangrijkste hoofdlijnen uit het rapport te schetsen en kort te evalueren.

het macbride-rapport: "a mission impossible"

jan servaes

Op de in november 1976 te Nairobi gehouden negentiende Algemene UNESCO-vergadering werd (nogmaals) de behoefte aan een diepgaande analyse van de communicatieproblematiek aangevoeld. Eén van de resoluties voorzag dan ook in de oprichting van een adviesgroep van internationale communicatiespecialisten om "the totality of communication problems in modern societies" te bestuderen.

Deze 16 leden tellende *International Commission for the Study of Communication Problems* hield op 14 december 1977 te Parijs haar eerste werkvergadering. Als voorzitter was de Ierse Nobelprijswinnaar Sean MacBride aangezocht, als leden Elie Abel (VSA), Hubert Beuve-Méry (Frankrijk), Elebe Ma Ekonzo (Zaire), Gabriël Garcia Marquez (Colombië), Sergei Losev (USSR), Mochtar Lubis (Indonesië), Mustapha Masmoudi (Tunesië), Michio Nagai (Japan), Fred Isaac Akporuaro Omu (Nigeria), Bogdan Osolnik (Joegoslavië), Gamal El Oteifi (Egypte), Johannes Pieter Pronk (Nederland), Juan Somavia (Chili), Boobli George Verghese (India) en Betty Zimmerman (Canada). Verder werden Francis Balle, James Halloran, John Lee, Fernando Reyes Matta, Deba Wieland en Yassen Zassoursky om advies gevraagd.

Deze commissie MacBride kreeg van de directeur-generaal van UNESCO, de Senegalees Amadou-Mahtar M'Bow, een *viervoudige opdracht*:

a) to study the current situation in the fields of communication and information and to identify problems which call for fresh action at the na-

tional level and a concerted, overall approach at the international level. The analysis of the state of communication in the world today, and particularly of information problems as a whole, should take account of the diversity of socio-economic conditions and levels and types of development;

- b) to pay particular attention to problems relating to the free and balanced flow of information in the world, as well as the specific needs of developing countries, in accordance with the decisions of the General Conference;
- c) to analyse communication problems, in their different aspects, within the perspective of the establishment of a new international economic order and of the measures to be taken to foster the institution of a "new world information order";
- d) to define the role which communication might play in making public opinion aware of the major problems besetting the world, in sensitizing it to these problems and helping gradually to solve them by concerted action at the national and international levels.

Daarmee diende ze tegen de eenentwintigste Algemene UNESCO-conferentie, die in oktober 1980 te Belgrado zou plaatsvinden, klaar te zijn.

De Commissie MacBride vergaderde in de periode van december 1977 tot november 1979 acht maal; vier keer op de hoofdzetel te Parijs, en vier maal buitenshuis: in april 1978 te Stockholm, januari 1979 te Belgrado, maart 1979 te

New Delhi, en juni 1979 te Acapulco. Op de Zweedse sessie werden de internationale nieuwsstructuren en -stromen onder de loep genomen; in Joegoslavië had men het over de plaats en rol van de massamedia in de maatschappij; in India werd de band tussen communicatie en ontwikkeling onderzocht; terwijl men in Mexico de politieke, economische, sociale, maar vooral culturele implicaties van de internationale informatie en communicatie trachtte door te lichten.

Tevens diende de Commissie MacBride op de twintigste Algemene UNESCO-vergadering van oktober 1978 te Parijs met een Interim Rapport voor de dag te komen. Dit document stuitte op groot verzet van de westerse landen. Het Westen meende dat met name haar visie op het vlak van de informatievrijheid (freedom of information) en de verhouding tussen staat en communicatiemediën onvoldoende uit de verf kwam. Het eindrapport, dat in februari 1980 werd neergelegd, is daardoor zo mogelijk een nog groter compromis geworden dan dit reeds voor het interim-rapport het geval was.

Het is de bedoeling van dit artikel om eerst een beschrijvend overzicht te geven van de belangrijkste bevindingen en aanbevelingen van de Commissie MacBride (1). Daarna worden enige tekortkomingen in het rapport aangehaald. Hiervoor baseer ik me op de kritieken die op de laatste conferentie van de *International Association for Mass Communication Research* (IAMCR) in augustus 1980 te Caracas werden geformuleerd (2).

Wie meer wil weten over de voorgeschiedenis van het rapport, de discussie op het internationale forum, en het politiek getouwtrek op de laatste UNESCO-conferentie in Belgrado, verwijs ik naar twee andere artikels (3).

Het MacBride-rapport: een (poging tot) samenvatting

Afgezien van voorwoord en bijlagen is het rapport in vijf delen opgesplitst: *Communication and Society* (pp. 3-46), *Communication Today* (pp. 47-136), *Problems and issues of Common Concern* (pp. 137-202), *The Institutional and Professional Framework* (pp. 203-252) en *Communication Tomorrow* (pp. 253-278).

Communicatie en maatschappij

1. De historische dimensie

De mens is door de eeuwen heen steeds op zoek geweest naar vormen en middelen om boodschappen uit te zenden en te ontvangen.

Aanvankelijk gebeurde dit op kleinschalige wijze, maar stilaan werden de communicatiemogelijkheden technisch en ruimtelijk uitgebreid (vb. boekdrukkunst, eerste kranten). Communicatie werd een geïnstitutionaliseerd onderdeel van de maatschappij. De ontwikkelingen op communicatievlak zijn, dankzij de technologie, nog in volle bloei. Maar aan deze technologisering zijn tevens gevaren verbonden. Zo stelt de commissie een ongelijkheid tussen en binnen staten vast. Ook wordt de vraag gesteld of de technologie in de toekomst de natuur van de menselijke communicatie van de ene, en de structuur en werking van de samenleving van de andere kant, niet grondig zal veranderen. Fundamentele beslissingen dienaangaande kunnen slechts in samenhang met de politieke en economische ontwikkelingsprincipes getroffen worden.

2. De hedendaagse dimensie

In het algemeen worden aan communicaties een achttal functies toegeschreven: informatie, socialisatie, motivatie, discussie, opvoeding, culturele promotie, ontspanning en integratie. Het betreft hier functies die het individu op het oog hebben. Daarnaast vervult communicatie ook essentiële maatschappelijke behoeften. Zodoende dient

communicatie tevens vanuit sociaal, politiek, economisch, educatief, cultureel en technologisch standpunt bekeken te worden.

Dit gebeurde vroeger, toen men communicatie opvatte als een geïsoleerd fenomeen, te weinig. Communicatiestructuren en boodschappen zijn evenwel niet neutraal en moeten daarom in samenhang met de gehele maatschappij geanalyseerd worden. Communicatie is niet alleen een recht maar ook een plicht, zowel op individueel als sociaal vlak, niet alleen in theorie maar eveneens in de praktijk. In dit verband wordt o.a. naar de rol van de overheid verwezen. De commissie besluit dat concepten van vrijheid en verantwoordelijkheid van staat tot staat kunnen verschillen, gezien: a) de verschillende historische achtergrond, b) de graad van industriële ontwikkeling en c) de respectievelijke rollen die aan individu en samenleving in een gegeven sociaal proces worden toebedeeld. Zodoende bevat elke maatschappelijke interpretatie van communicatie positieve en negatieve aspecten: communicatie kan bijvoorbeeld een impuls (culturele uitwisseling, pluralisme) en bedreiging (commercialisering, massacultuur, culturele dominantie) voor de cultuur betekenen, de computer kan zowel slaaf als meester zijn, e.d.

3. De internationale dimensie

Te vaak wordt de wereldproblematiek enkel in politieke en economische termen vertaald en los gezien van de culturele dimensie.

Ook cultureel onevenwicht en ongelijkheid zijn nochtans in velerlei vormen aanwezig: a) tussen ontwikkelings- en ontwikkelde landen, b) tussen staten met verschillende politiek-economische structuren, c) tussen ontwikkelingslanden onderling, d) tussen ontwikkelde landen onderling, e) tussen nieuws over economische, politieke, culturele items, f) tussen 'good' en 'bad' nieuws, g) tussen informatie en duiding. Vervolgens wordt een overzicht geboden van de daaromtrent voornamelijk binnen de Groep van Niet-Gebonden Landen en UNESCO gevoerde discussie.

Communicatie vandaag

1. Communicatiemiddelen

Aan de hand van statistisch materiaal

worden de diverse communicatiemiddelen geïnventariseerd: a) de traditionele communicatie met tekens en woorden (die in vele ontwikkelingslanden nog steeds het belangrijkste communicatiemiddel uitmaken); b) de talen (alhoewel de Europese talen ten gevolge van het kolonialisme de toon aangeven, wordt als basisprincipe de fundamentele gelijkheid en evenwaardigheid van alle talen beklemtoond); c) lezen en schrijven (de strijd tegen het analfabetisme, dat procentueel daalt - in 1950 40 %, in 1980 nog 28 % van de wereldbevolking -, maar omwille van de bevolkingsaan groei in absolute cijfers toeneemt); d) post en telegrafie (die als één van de essentiële voorwaarden van ontwikkeling en democratie bestempeld worden, maar waarvan 80 % in de VSA en West-Europa gelokaliseerd is); e) lokale media (dienen gesteund omdat ze de groepsverbondenheid verhogen en meestal niet of weinig kapitaalsintensief zijn); f) massamedia (persagentschappen, kranten, boeken, radio en televisie - de radio is het minst getransnationaliseerd en best geschikt voor ontwikkelingslanden); g) satellieten (waarvan de meeste voor militaire doeleinden aangewend worden); en h) computers (dé spijttechnologie van de toekomst, in handen van slechts een beperkt aantal industrielanden en transnationals). Grosso modo stelt men enerzijds de transnationalisatie van de communicatiemiddelen vast, anderzijds de onderlinge interdependentie ervan, ze vullen elkaar aan en hoeven mekaar niet noodzakelijk te beconcurreren.

2. Ontwikkeling naar diversificatie

Samen met de transnationalisatie ontwaart men een groeiende diversificatie in de structuren voor verzameling, doorstroming en verspreiding van boodschappen: van bibliotheken tot databanken, de uitbreiding van de telefoonmogelijkheden dankzij de satelliettechnologie, de opkomst van gespecialiseerde media (tijdschriften, kortegolfzenders, e.d.), meer omroepmogelijkheden (o.a. door de vermeerdering van de frekwenties), de gestegen film- en televisieproductie, de toegenomen ontspanning en vrije tijd (muziek, amateurfotografie, CB), en nieuwe toepassingsmogelijkheden als dataprocessing, microgolven en laserstralen. Het zou evenwel van kortzichtigheid getuigen indien deze ontwikkelingen enkel vanuit technologisch standpunt

geanalyseerd zouden worden. Technische toepassingen hebben immers politieke en economische consequenties.

3. Integratie: veranderde levenspatronen

Vroeger was er haast geen sprake van integratie tussen de verschillende communicatiemedia. Elk medium legde zijn eigen objectieven aan voor de informatie, ontspanning en cultuur van zijn specifiek publiek.

Stilaan worden de muren tussen de diverse communicatievormen neergehaald; wordt er onderling samengewerkt en worden de publieksgroepen verruimd.

Deze algemene vaststelling wordt vervolgens nader uitgewerkt aan de hand van enige ontwikkelingsschetsen: a) het samengaan van traditionele en moderne communicatievormen (met problemen tussen stad-platteland, elite-massa), b) de band tussen interpersonele en massacommunicatie, c) de uitbreiding van visuele expressiemiddelen (posters, strips), d) meer en evenwichtiger berichtgeving (dankzij de oprichting van Derde Wereld-agentschappen), e) specifieke boodschappen voor gedifferentieerde publieksgroepen (door middel van nieuwe technologische mogelijkheden als computer printing, lokale radio, CB, kabeltelevisie, teletext, viewdata, teleconferencing e.d.), en f) de combinatie van nieuwe technologieën (telematiek en micro-informatica, microcomputers en telecommunicatie).

4. De concentratie

Uit het voorgaande blijkt reeds hoe communicatie getransformeerd is van een complex sociaal fenomeen tot een transnationale industrie.

Voor deze industrialisering en expansie van de communicatie, die zich zowel met de produktie als distributie van boodschappen inlaat, zijn hoge kapitaalinvesteringen onontbeerlijk. Controle over en bezit van de communicatie-industrie is in handen gekomen van een kleine groep ondernemingen en landen. Economisch gezien kan er van een oligopoloid situatie gesproken worden.

Dit wordt geïllustreerd voor de voornaamste massamedia, de computerindustrie en het reclamewezen. De commissie meent dat transnationalisatie en concentratie niet per se negatief hoeven

beoordeeld te worden. Alhoewel de gevaren voor massaproductie en ongelijkheid zeer reëel zijn, zorgt de communicatie-industrie ook voor werkgelegenheid en culturele uitwisseling.

Toch is de communicatie geen industrie als alle andere. Omdat ze niet alleen materiële, maar tevens immateriële, culturele goederen produceert, draagt ze ook een speciale verantwoordelijkheid. De commissie suggereert daarom twee beleidslijnen voor de vrijwaring van democratie en nationale soevereiniteit in de ontwikkelde en ontwikkelingslanden: a) het in bepaalde gevallen (vb. bij grondstoffenwinning) beteugelen of tegengaan van concernvorming in het algemeen belang; en b) het uitvaardigen van richtlijnen en normen voor transnationals, om te verhinderen dat deze de nationale objectieven en sociaal-culturele waarden van de gastlanden met de voeten zouden treden.

5. Interactie: de deelnemers

In het communicatieproces kunnen verschillende deelnemers onderscheiden worden: individuen, groepen en verenigingen, de samenleving als geheel, instituten als partijen en ministeries, de professionele communicatoren (journalisten, programmamakers), nationale en transnationale ondernemingen, de overheid, en internationale organisaties.

De relatieve impact en de graad van betrokkenheid van deze participanten kan verschillen naargelang de nationale karakteristieken, traditie en historische achtergrond.

Bij allen zou het recht op communicatie als zender én het recht op informatie als ontvanger gegarandeerd moeten zijn. Omwille van allerlei redenen (technologie, bureaucratie, centralisatie, autoritaire structuren, privébelang, professionalisme e.d.) is dit niet altijd het geval.

6. De ongelijkheden

Tot besluit van dit deel worden vervolgens, aan de hand van enige significante kwantitatieve gegevens, de belangrijkste ongelijkheden en tegenstrijdigheden op communicatievlak op een rijtje gezet: tussen linguïstische en etnische minderheden en meerderheden, tussen rijke en arme bevolkingslagen, tussen individuele landen en tussen geografische regio's. Steeds wordt een

congruentie vastgesteld tussen de graad van economische ontwikkeling en de aanwezige communicatiemiddelen (zowel infrastructuur als procesmatig). De kloof tussen ontwikkelde en ontwikkelingslanden neemt op het vlak van de massamedia alsmaar toe. Ook de technologie speelt hierbij een rol: hoe hoger het technologisch niveau, des te groter is de ongelijkheid (dus groter bij televisie dan bij radio, groter bij telematica dan bij televisie). Meer nog dan de kwantitatief vastgestelde ongelijkheid, baart de kwalitatieve achterstand van de Derde Wereld de commissie zorgen. Het eerste probleem kan zo mogelijk met technische en financiële hulp overbrugd worden (al stelt zich dan het probleem van controle en onafhankelijkheid), maar daarmee is nog geen kwalitatieve oplossing voorhanden. De commissie besluit dat de ongelijkheid in de communicatie, zowel op nationaal als internationaal vlak, enkel op lange termijn kan overwonnen worden door het uitstippelen van een nationaal communicatiebeleid en internationale samenwerking. Maar, en hier komt men verder op terug, materiële oplossingen voldoen niet; tevens dient geijverd voor self-reliance en democratische participatie.

Problemen en onderwerpen van algemeen belang

1. Barsten in de communicatiestromen

Beginnend als de "informatievrijheid", de "vrije informatiestroom", de "evenwichtige informatiestroom" en de "vrije toegang tot de media" staan sinds jaar en dag op de agenda van elk internationaal communicatie-debat. Deze vrijheden dienen niet alleen individueel, maar tevens collectief gegarandeerd te worden. De commissie poogt te onderzoeken of dit het geval is. Vooreerst stelt ze vast dat de "vrije informatiestroom" niet alleen door evidente vormen van manipulatie (vb. censuur) kan beknot worden, maar dat er tevens heel wat verdoken en niet zo vanzelfsprekende obstakels optreden (vb. zelfcensuur, de wijze van nieuwsgaring en -verslaggeving, politieke, commerciële en economische druk). Beide vormen betekenen een gevaar voor de democratie en soevereiniteit van elke maatschappij. Hetzelfde wordt geconstateerd voor de "eenrichtingsstroom" en "verticale communicatiestroom". De ongelijkheid

zowel binnen (elite-massa) als tussen (ontwikkelde-ontwikkelings)landen wordt hierdoor vergroot, kwantitatieve en kwalitatieve afhankelijkheid en dominantie nemen toe. Enkel een tweerichtingsstroom, een verkeer tussen gelijken, waarbij participatie en pluralisme centraal staan, kan hierin verandering brengen.

Vervolgens rijst de vraag of dit principe concreet haalbaar is, gezien de marktdominantie en commerciële gerichtheid van de hedendaagse communicatie. De commissie stelt vast dat het koopwaarde karakter van informatie en communicatie voor de enen wel, voor anderen geen feit is. Verder onderzoek moet uitkomst bieden.

2. De dominantie in communicatie-inhouden

Alvorens burgers hun verantwoordelijkheid in de lokale, nationale en zelfs internationale gemeenschap naar behoren kunnen opnemen, moeten ze afdoende geïnformeerd worden. Uit verschillende studies blijkt dat dit niet altijd het geval is. De commissie meent dat individuen, regeringen, publieke en privé-organisaties in bepaalde omstandigheden niet alleen niet of onvoldoende, maar dat ze soms zelfs foutief voorgelicht worden. Dit wordt geïllustreerd met betrekking tot inhoudelijke manipulaties, de zogenaamde culturele aliënering, en de externe (politieke, commerciële en economische) druk op communicatie en informatie.

De commissie meent dat de verantwoordelijkheid voor dit onevenwicht op verschillende vlakken ligt. Een pasklare oplossing blijkt daarom niet voorhanden. Men suggereert de ontwikkeling en stimulering van een eigen nationale cultuur, maar voegt daar dadelijk aan toe dat een dergelijke maatregel nog niet betekent dat men zich moet afsluiten van of beperkingen mag opleggen aan andere culturen. Culturele uitwisseling moet m.a.w. ten alle prijze gewaarborgd blijven.

3. De democratisering van communicatie

De hoger beschreven vormen van onevenwichtige communicatie zijn een bewijs van het gebrek aan democratische verhoudingen. Democratie mag evenwel niet statisch opgevat, maar dient gedefinieerd als een proces waarbij a) het individu een actieve partner is

en niet slechts het object van communicatie, b) de veelheid van uitgewisselde boodschappen vermeerderd, en c) de omvang en kwaliteit van de sociale vertegenwoordiging en participatie in het communicatieproces verhoogt.

De realisatie van een dergelijke vorm van democratie wordt zowel door politieke (bureaucratie centralisatie) als economische (concentratie, transnationalisatie) structuren tegengewerkt. Anderzijds zijn, volgens de commissie, de mogelijkheden tot democratisering verruimd: de toegangdrempel tot de media is, door de deelname van niet-professionelen en de groei van alternatieve en lokale communicatiemediën, verlaagd. Participatie in beleid en besluitvorming ten aanzien van de gehele maatschappij, decentralisatie en horizontale communicatie, en het aanscherpen van een kritisch bewustzijn (o.a. door middel van onderwijs en opvoeding) blijven essentiële voorwaarden voor een democratische en evenwichtige dialoog. Het recht op communicatie impliceert dus eveneens de individuele of collectieve rechten op vergadering, informatie en ontwikkeling op alle niveaus.

4. Beelden van de wereld

De essentiële problemen, die de mensheid vandaag de dag bezighouden, staan nauw met elkaar in verband. Een oplossing voor het ene probleem is slechts mogelijk als terzelfdertijd ook oplossingen voor een ander worden aangedragen.

Zoals het haar werd opgedragen poogt de commissie de taak en plaats van de communicatiemediën bij het oplossen van een aantal wereldproblemen te schetsen; met name ten aanzien van de bewapeningswedloop, honger en armoede, de Noord-Zuid en Oost-West tegenstellingen, de mensenrechten, de vrouwenemancipatie, en de thematiek die verband houdt met interdependentie en samenwerking.

5. Publiek en publieke opinie

Een andere opdracht behelst de rol en omschrijving van het publiek en de publieke opinie. Van één duidelijk afgebakende publieksgroep is geen sprake, net zo min als het publiek een matematische optelsom van individuen zou zijn. Aangezien interactie een essentieel bestanddeel in het functioneren van communicatie is, zijn er vele verschillende

(kleine en grote, algemene en gespecialiseerde) publieken in een bepaald land of gemeenschap aanwezig.

Een nationale publieke opinie is dan een historisch, binnen welbepaalde sociale, politieke, economische en culturele structuren, naar aanleiding van een of ander maatschappelijk fenomeen (vb. Vietnam, Watergate) gegroeid publiek. Hetzelfde wordt gezegd van de wereldopinie die volgens de commissie moet ijveren ter oplossing van hogergenoemde wereldproblemen. Hierbij wordt aangestipt dat de rol van de publieke opinie wordt ingeperkt door de groeiende macht van de regeringen.

Opgave en doel moeten blijven: het bevorderen van democratische besluitvorming, het betrekken van de burger bij de nationale politiek, en het herdenken van structuur en werking van de communicatie.

Het institutionele en professionele kader

1. Communicatiepolitiek

Totnogtoe werd gepoogd om communicatie in al haar complexiteit en diversiteit bloot te leggen. In het volle besef van de uiterst snelle evolutie die communicatie doormaakt, moet men tevens het belang van institutionele factoren en het voorradige potentieel aan menselijk 'kapitaal' trachten te omschrijven. Deze beide 'instrumenten' spelen immers een belangrijke, zo niet fundamentele rol bij het uitbouwen van een juister, redelijker en effectiever orde op nationaal en internationaal vlak.

Het uitstippelen van een communicatiebeleid is daarvoor een essentiële vereiste. Een nationaal opgesteld communicatieprogramma dient te kaderen in een globaal ontwikkelingsbeleid. Van primordiaal belang voor een geïntegreerde aanpak is de vraag naar het type van ontwikkelings- en maatschappijmodel dat nagestreefd wordt. Bij het uittekenen van een dergelijk beleid dient het principe van self-reliance, het vrijwaren van de eigen culturele identiteit, en het voorrang verlenen aan het lenigen van de meest primaire basisbehoeften prioritair te staan.

Om een dergelijk beleid mogelijk te maken zijn instituties (wetten, rechten en plichten) en structuren nodig. De staat speelt hierbij een belangrijke rol. Alhoewel haar taak per land kan verschillen, moet ze steeds waken over de naleving van een aantal fundamentele indi-

viduele en maatschappelijke rechten (zoals het pluralisme, de democratische besluitvorming e.d.).

2. Het aanwezige materieel

Het is uiterst moeilijk om alle voor communicatie noodzakelijke grondstoffen en infrastructurele middelen te definiëren en hun aandeel in het Bruto Nationaal Produkt (BNP) en het nationaal ontwikkelingsprogramma exact te berekenen. Daarvoor moet eerst en vooral per land een inventaris opgesteld van het aanwezige materieel en de nog niet gelenigde behoeften (aan infrastructuur, apparatuur, technologie, enz.).

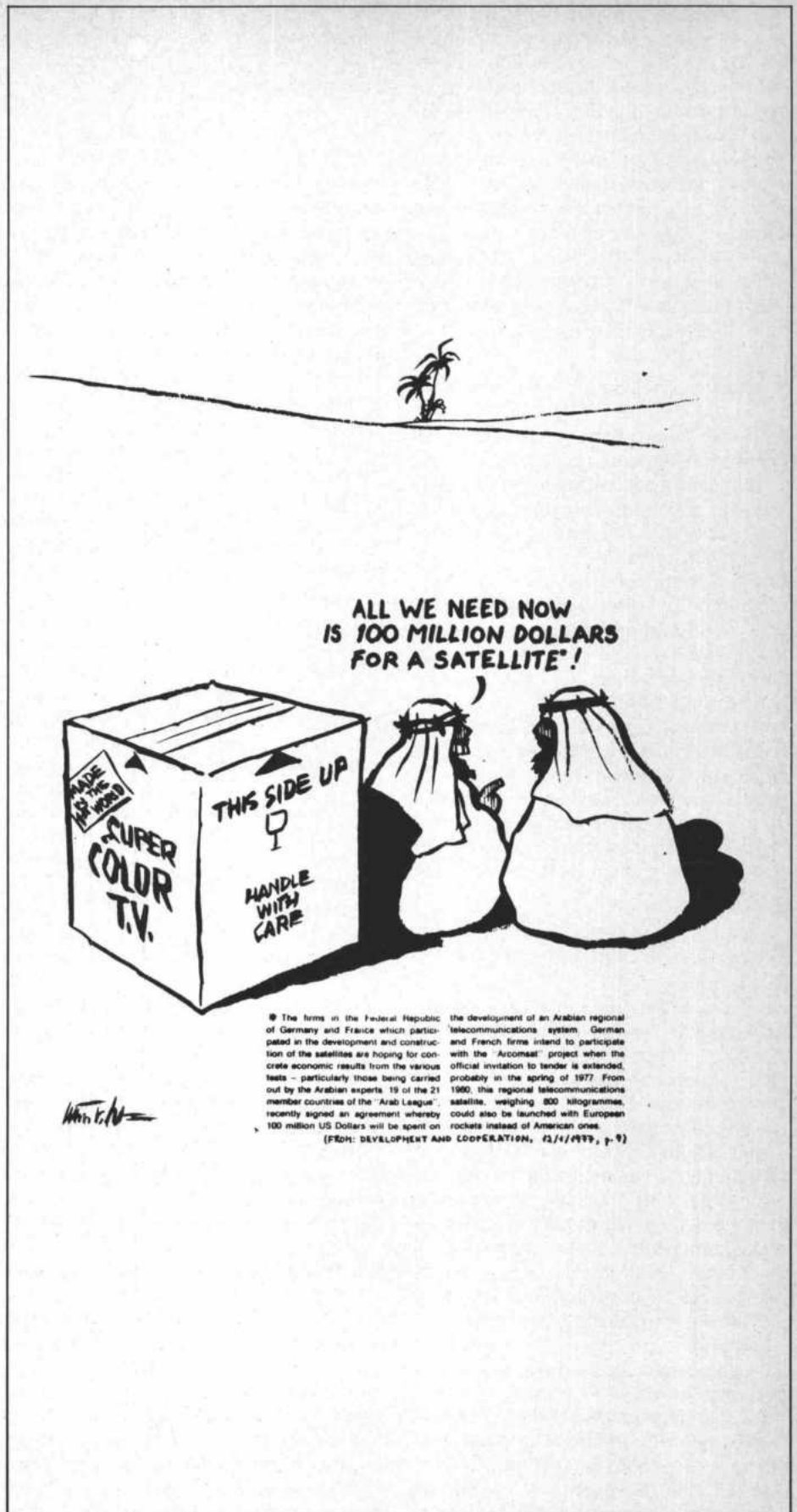
De commissie geeft de voorkeur aan goedkope, kleinschalige projecten en intermediaire technologie. Projecten in ontwikkelingslanden kunnen via internationale samenwerking of buitenlandse (financiële en technische) hulp tot stand komen, maar steeds dient gewaakt over de nationale identiteit en culturele autonomie. Ook mag internationale samenwerking zich niet beperken tot de klassieke media, maar moet aandacht besteed aan de traditionele en nieuwste communicatiemiddelen enerzijds, en de mogelijke gevaren van de technologie anderzijds.

3. Onderzoeksbijdragen

Er wordt een algemene behoefte aan gedetailleerd onderzoek op velerlei vlak gevoeld. Na een schets van de belangrijkste trends in het communicatieonderzoek sinds de dertiger jaren, pleit de commissie voor onafhankelijk, niet politiek of commercieel gebonden, onderzoek dat op de eerste plaats de behoeften van de Derde Wereld ten goede komt.

4. De professionele communicatoren

De commissie acht het, gezien haar optie voor democratisering en decentralisering, moeilijk de rol en plaats van professionele communicatoren in het huidige communicatieproces af te bakenen. Anderzijds ziet ze in dat de communicatiesector in de toekomst zal uitgroeien tot waarschijnlijk de belangrijkste industrietaak. Zekere vormen van professionalisme en technische kwalificatie zullen daarbij onontbeerlijk zijn. Daarom acht de commissie het essentieel het recht op informatie en communicatie niet te monopoliseren of

te individualiseren, maar te garanderen voor de gehele samenleving. In realiteit moet gezocht worden naar een vruchtbare balans tussen democratisering en decentralisatie aan de ene, en de noodzakelijke technische kennis en professionalisering aan de andere kant. Met betrekking tot de opleiding van derde Wereld-journalisten wordt gesteld dat deze in industrielanden kan geschieden, maar dat liever geopteerd wordt voor een vorm van self-reliance, eventueel door middel van bilaterale hulp, in de ontwikkelingslanden zelf.

5. Rechten en plichten van journalisten

Alhoewel niet alleen journalisten op communicatiegebied bedrijvig zijn, bekleden zij als nieuwsgager en -verspreider een fundamentele plaats in het naar behoren functioneren van elk democratisch systeem.

Daarom hebben journalisten specifieke rechten en plichten (zoals het recht op vrije doorgang, het recht op vrije interpretatie e.d.), die idealiter tot de gehele gemeenschap zouden moeten worden uitgebreid.

Tevens dienen journalisten in hun beroepsuitoefening fysisch en psychisch beschermd te worden. Wetten en deontologische codes die de professionele onafhankelijkheid en integriteit van de journalist garanderen, worden evenwel verschillend geïnterpreteerd per land.

6. Normen van professioneel gedrag

Journalisten hebben niet alleen verantwoordelijkheden ten opzichte van zichzelf en hun opdrachtgevers, maar eveneens ten aanzien van het publiek en de gemeenschap. De commissie onderscheidt vier vormen van verantwoordelijkheid: a) contractuele verantwoordelijkheid t.a.v. de media en hun interne organisatie, b) sociale verantwoordelijkheid t.a.v. de publieke opinie en de samenleving in het algemeen, c) verantwoordelijkheden die voortvloeien uit of opgelegd worden door wetten en voorschriften, en d) verantwoordelijkheden t.a.v. de internationale gemeenschap tengevolge het respect voor universele waarden.

Deze vier types van verantwoordelijkheid kunnen in sommige gevallen met elkaar in tegenspraak of conflict zijn. Daarom dient er volgens de commissie dringend werk gemaakt van professio-

nele etische codes, pers- of mediaraden en een vergaand recht van antwoord.

Communicatie morgen

1. Conclusies en aanbevelingen

In meer dan 80 punten worden de belangrijkste bevindingen samengevat en aanbevelingen geformuleerd voor de Algemene UNESCO-conferentie.

Deze aanbevelingen handelen over: a) onafhankelijkheid en self-reliance (een nationaal communicatiebeleid, basisbehoeften), b) maatschappelijke consequenties en nieuwe taken (geïntegreerde ontwikkelingspolitiek, culturele identiteit, technologische uitdaging), c) professionele integriteit en normen (rechten en plichten, internationale berichtgeving, bescherming van journalisten), d) democratisering van communicatie (mensenrechten, integratie en participatie), en e) internationale samenwerking.

Het rapport besluit: "Communication can be an instrument of power, a revolutionary weapon, a commercial product, or a means of education: it can serve the ends of either liberation or of oppression, of either the growth of the individual personality or of drilling human beings into uniformity. Each society must choose the best way to approach the task facing all of us and to find the means to overcome the material, social and political constraints that impede progress".

2. Thema's voor verder onderzoek

Tot slot somt de commissie een aantal thema's op die in aanmerking komen voor verder onderzoek: de interdependentie- en samenwerkingsproblematiek, de internationale standaarden en organisaties, de internationale nieuwsgaring en berichtgeving, de bescherming van journalisten, de financiering van communicatiemiddelen en de financiële belangen achter de media.

Het MacBride-rapport: een evaluatie

Afgezien van de vraag of het überhaupt mogelijk is om in de korte tijdspanne van nauwelijks 2 jaar alle internationale communicatieproblemen te inventariseren, en er terzelfdertijd een oplossing voor aan te dragen - want daar kwam de opdracht aan de Commissie MacBride in feite op neer-, kon men afgaande op de samenstelling van de commissie

reeds vermoeden dat er niet veel meer dan een compromis uit de bus zou komen.

Dat blijkt ook uit het rapport zelf. De meeste hete hangijzers zijn onaangevoerd gebleven. Daar waar in algemene en voorzichtige bewoordingen toch enige kritiek gespuid wordt op (meestal niet met name genoemde) landen of ondernemingen, wordt achteraf opnieuw gas teruggenomen of geconstateerd dat verder onderzoek noodzakelijk blijft.

Dat het een 'voor elk wat wils'-consensus betreft blijkt ook uit de voetnoten en persoonlijke standpunten die door verschillende commissieleden aan de eigenlijke tekst zijn toegevoegd. Een criticus merkte schamper op dat de titel - Many voices, one world - ook op het rapport zelf van toepassing is.

Toch zag het UNESCO-secretariaat zich verplicht om, gezien haar mandaat, in de colofon te doen opnemen dat "the opinions expressed in this work are those of the International Commission for the Study of Communication Problems or, where indicated, of one of its members and are not necessarily those of UNESCO. The designations employed and the presentation of the material in this work do not imply the expression of any opinion whatsoever on the part of the UNESCO Secretariat concerning the legal status of any country or territory, or of its authorities, or concerning the delimitations of the frontiers of any country or territory". Maar dat scheen tijdens het debat over het rapport op de Algemene UNESCO-Vergadering in Belgrado vlug duidelijk te worden. Vrijwel elke spreker had lof voor bepaalde aanbevelingen in het document, en scherpe kritiek op andere suggesties. De Nederlandse Minister van der Klaauw van Buitenlandse Zaken vatte het geheel treffend samen: "In het rapport vind je telkens twee elementen terug. Enerzijds de achterstand van de Derde Wereld op het terrein van de communicatie, en anderzijds de westerse persvrijheid zoals wij die wensen te garanderen".

Maar indien men de achterliggende politieke implicaties buiten beschouwing laat, welke positieve en negatieve elementen zitten dan in het MacBride-rapport verrat?

Pro

De positiefste en belangrijkste bijdrage van dit rapport en het daaraan gekoppelde UNESCO-debat is ongetwijfeld

dat de communicatieproblematiek als één van de prioriteiten op de internationale politieke dagorde is komen te staan. Concepten als het "cultureel imperialisme", de "nieuwe informatie orde" en de "vrije en evenwichtige informatiestroom" kunnen niet langer als irrelevant van de hand geschoven, maar zijn als reële tekortkomingen in de huidige internationale communicatieorde geconstateerd en dus 'gelegiti-meerd' geworden.

Contra

De kritiek op het MacBride-rapport laat zich in een viertal hoofdpunten samenvatten: a) men zoekt tevergeefs naar enige theoretische onderbouw, b) het document is a-historisch in zijn opzet, c) het geeft voornamelijk de westerse visie terzake weer, en d) sommige standpunten ten aanzien van technologische ontwikkelingen en transnationale ondernemingen zijn dubieus en gevaarlijk.

1. De a-theoretische aanpak

Reeds na lezing van enige bladzijden valt op dat begrippen als "communicatie", "informatie", "medium" en "massacommunicatie" niet of nauwelijks gedefinieerd en zodoende door elkaar gebruikt worden.

De Commissie McBride heeft dit achteraf blijkbaar ook gemerkt, want in bijlage wordt toegegeven dat "the two terms information and communication are often confused or used indiscriminately". Aldaar wordt communicatie omschreven als zijnde het proces waarbinnen mensen boodschappen uitwisselen, terwijl informatie het produkt van dit proces aanduidt.

Opvallend is ook de totale afwezigheid van een definitie omtrent de *Nieuwe Internationale Informatie Orde* (NIIO), die toch het onderwerp van dit rapport uitmaakt. Het oorspronkelijk door de Niet-Gebonden Landen geformuleerde concept van NIIO werd trouwens door UNESCO afgezwakt tot een "new, more just and more effective world information and communication order". Met deze herformulering wordt het probleem van de internationale communicatie en informatie herleid tot aspecten die verband houden met de transfer van professionele know-how, technologie en financiële middelen. Wanneer men het in het MacBride-rapport over de NIIO heeft, doelt men nu eens op een niet-homogeen geheel van kritieken ten aan-

zien van de heersende internationale communicatieorde, dan weer op een aantal voorstellen die verder onderzoek vereisen, of ook op een strategie om binnen de internationale politieke realiteit tot een (utopische - want niet omschreven) nieuwe orde te komen.

Een theoretisch en praktisch bruikbare definitie van de NIIO, zoals deze die op de vierde samenkomst van de Intergouvernementele Coördinatiecommissie voor Informatie van de Niet-Gebonden Landen (op 5 juli 1980 te Bagdad) werd opgesteld, is in het MacBride-rapport niet te vinden.

Volgens de Niet-Gebonden Landen dient de NIIO gebaseerd te zijn op:

- a) the fundamental principles of international law, notably self-determination of peoples, sovereign equality of states and non-interference in internal affairs of other states;
- b) the right of every nation to develop its own independent information system and to protect its national sovereignty and cultural identity, in particular by regulating the activities of the transnational corporations;
- c) the right of people and individuals to acquire an objective picture of reality by means of accurate and comprehensive information as well as to express themselves freely through various media of culture and communication;
- d) the right of every nation to use its means of information to make known worldwide its interest, its aspirations and its political, moral and cultural values;
- e) the right of every nation to participate, on the governmental and non-governmental level, in the international exchange of information under favourable conditions in a sense of equality, justice and mutual advantage;
- f) the responsibility of various actors in the process of information for its truthfulness and objectivity, as well as for the particular social objectives to which the information activities are dedicated.

2. Een a-historische benadering

De achterliggende reden voor deze a-historische aanpak ligt in de niet-historische en zelfs a-historische visie ten aanzien van communicatie. Communicatie wordt geïsoleerd bestudeerd, los van en niet geïntegreerd in een

maatschappijvisie. Het best komt dit tot uiting in de roep om meer democratie, participatie en decentralisatie, die door de commissie als fundamentele eis op haast elke bladzijde van het rapport onderstreept wordt, maar die nergens aan de hand van concrete realiseerbare voorstellen hard gemaakt wordt.

Bij gebrek aan een uitgewerkte kijk op maatschappij en geschiedenis - waarschijnlijk te wijten aan de ideologisch tegengestelde samenstelling van de commissie - kan ook de plaats en rol van de communicatie moeilijk bepaald en afgebakend worden. Waar men dit wel probeert, komt men niet verder dan een mechanistisch determinisme: ontwikkeling en functioneren van communicatie worden verklaard door middel van economische en technische factoren.

3. Een westerse visie

Dat in het rapport voornamelijk de westerse visie ten opzichte van internationale communicatieproblemen doorgedrukt wordt, blijkt uit het feit dat vooral in het Westen druk bediscussieerde thema's en standpunten aan bod komen (vb. staatsinterventie, bescherming van journalisten, informatievrijheid voor nieuwsagentschappen e.d.).

Weinig of geen aandacht wordt besteed aan problemen die door de Derde Wereld van wezenlijk belang geacht worden; met name de traditionele communicatiemiddelen, intermediaire technologieën, het zogenaamde culturele imperialisme, en een nationaal ontwikkelings- en communicatiebeleid. Een andere indicatie voor de onderbenadrukking van de standpunten van socialistische en ontwikkelingslanden vormt de in bijlage opgenomen literatuurlijst. Daaruit blijkt dat ruim meer dan de helft van de door de commissie gebruikte interne documenten en papers door auteurs uit het Westen werden opgesteld.

4. "Whose new order?"

Het hoofdpunt van kritiek behelst evenwel de dubieuze houding ten aanzien van technologische vernieuwingen en de rol van de transnationale ondernemingen hierin. Alhoewel Sean MacBride in de inleiding van het rapport uitdrukkelijk stelt dat "there was nobody in the Commission not convinced that structural changes, in the field of communication are necessary and that the

existing order is unacceptable to all", is daar weinig of niets van terug te vinden in de concrete aanbevelingen die de commissie doet in verband met technologie en transnationals.

In bepaalde passages krijgt men de indruk alsof de commissie technologische middelen essentieel acht voor een oplossing van de Derde Wereldcommunicatieproblemen, dat ontwikkelingslanden zich momenteel slechts in een 'lager' economisch stadium bevinden, en dat ze er op lange termijn wel in zullen slagen, mede dankzij de import van technologie, de industrielanden bij te benen. Op andere bladzijden wordt daarentegen gesteld dat technologie nooit neutraal of waarde vrij kan zijn, dat ze in handen is van slechts een klein aantal staten en ondernemingen zodat o.a. via technische en financiële hulpverlening de afhankelijkheid van de ontwikkelingslanden tegenover de industrielanden vergroot in plaats van afneemt. Noch de ene, noch de andere stelling wordt evenwel uitgediept; de commissie beperkt zich meestal tot constataties, zelden wordt iets verklaard, en haast nooit worden realiseerbare voorstellen aangedragen om aan de toestand te verhelpen.

Er wordt m.a.w. nergens ingegaan op natuur en karakter van ontwikkeling en onderontwikkeling, zodat het pleiten voor structurele hervormingen en een nieuwe wereldorde in de lucht blijft hangen.

Of, zoals de Finse hoogleraar en voorzitter van de International Organization of Journalists, Kaarle Nordenstreng, opmerkte: "Radical words do not necessarily embody radical ideas, true radicalism equals depthness and a clarity of thought broader than distinct slogans. Accordingly, 'the existing political and economic order' may here invite some frightening connotations in the minds of those who are not particularly fond of articulating the world in terms of old and new 'orders'. A closer look however, will convince the reader that little more than hollow words are involved.

The defenders of the 'existing order' need not worry too much since they are not the target of radical analysis but of radical rhetorics only".

Bij wijze van besluit

Het MacBride-rapport betekent een belangrijke stap, zo niet een mijlpaal in het internationale communicatiedebat.

Voor het eerst werden de internationale communicatieproblemen onderzocht, bediscussieerd en geïnventariseerd door een groep onafhankelijke wetenschappers die de verschillende ideologische en politieke gezindheden in de wereld vertegenwoordigen. Voor het eerst ook werden een aantal klachten en eisen van de Derde Wereld ten aanzien van communicatie en informatie op het internationale forum aanhoord en legitiem geacht. Het debat heeft hierdoor de emotionele sfeer verlaten, en kan voortaan op zakelijke wijze voor een ruim publiek, dus niet enkel onder zogenaamde communicatiespecialisten, gevoerd worden.

Het is enkel als men het MacBride-rapport vanuit deze invalshoek, als (belangrijke) fase in een proces, bekijkt, dat men het op zijn juiste waarde kan taxeren. Dan ook wordt het hanteerbaar voor de communicatiediscussie in de jaren tachtig: hoe namelijk de in het rapport gedane vaststellingen politiek operationeel en dus oplosbaar maken? Ook dan wordt duidelijk waarom de Commissie MacBride niet meer dan een compromis kon afleveren. Het was "a mission impossible".

Voetnoten

(1) Hiervoor maak ik gebruik van de Engelse uitgave van het rapport: Sean MACBRIDE (ed.), *Many Voices, One World. Communication and Society. Today and Tomorrow. Towards a new more just and more efficient world information and communication order*, Kogan Page, London/Unipub, New York/Unesco, Paris, 1980, 312p. Er is ook reeds een Franse, Spaanse en Duitse editie op de markt.

(2) Een aantal van de aldaar voorgebrachte papers zijn gebundeld door Cees HAMELINK (ed.), *Communication in the eighties: a reader on the "MacBride Report"*, IDOC International, Rome, 1980, 62 p. Tot de belangrijkste critici van het MacBride-rapport behoren: Jörg Becker (BRD), Oswaldo Capriles (Venezuela), Nabil Dajani (Libanon), Eapen Eapen (India), Charles Foubert (Italië), Cees Hamelink (Nederland), Phil Harris (Engeland), Göran Hedebro (Zweden), Kaarle Nordenstreng (Finland), Aldred Opubor (Nigeria), Antonio Pasquali (Venezuela), Fernando Reyes Matta (Mexico), Rafael Roncagliolo (Mexico), Herbert Schiller (VSA), en Tamas Szecskó (Hongarije).

(3) Zie: Jan SERVAES, "Het recht van spreken... en van gehoord te worden. Naar een Nieuwe Internationale Informatie Orde. De geschiedenis van een begrip", in: *Kultuurleven*, jg. 47, nr. 6, juli-augustus 1980, pp. 530-547; en Jan SERVAES, "De UNESCO-conferentie over de Nieuwe Informatie Orde", in *Tijdschrift voor Diplomatie*, jg. 7, nr. 3, november 1980, pp. 175-180.

Daniël VLOEBERGHES

INTERNE COMMUNICATIE

Een kijk op de functies
van communicatie in
organisatieverband

Een nieuwe publikatie van
het Centrum voor
Communicatie-
wetenschappen
152 blz.

manipulatie in massacommunicatie

enkele beschouwingen rond Sommatie 81

dirk voorhoof en jan servaes

Onder de veelbelovende titel «Manipulatie in massacommunicatie» vond eind maart 1981 te Veldhoven bij Eindhoven het derde jaarlijkse seminar plaats van de Nederlandse *Stichting Onderzoek Massacommunicatie*, kortweg SOM. De twee vorige uitgaven hadden als thema: *Recente ontwikkelingen in het massacommunicatieonderzoek, wensen en grenzen* (Sommatie 79); en *De toekomst van de media, de media van de toekomst* (Sommatie 80). Benevens de uitgave van het tijdschrift *Massacommunicatie* en het patroneren van enkele werkgroepen rond massacommunicatie-onderzoek, heeft de SOM met deze seminaries een platformfunctie op het oog. Door het samenbrengen van personen uit de verschillende universitaire en maatschappelijke geledingen hoopt ze theorie en praktijk nader op elkaar af te stemmen. Een lofwaardige intentie die op het eerste gezicht nog gerealiseerd lijkt ook. Zowel uit de samenstelling van de groep sprekers als uit de deelnemersgroep blijkt immers de aanwezigheid van vertegenwoordigers uit universitaire middens, elektronikabedrijven, public relations en reclamebureaus, tijdschrift- en dagbladpers, omroep, PTT en overheidsvoorlichtingsdiensten. Dat een en ander nog geen waarborg is voor de kwaliteit van een seminarie, werd vlug duidelijk.

Vooreerst bleken de organisatoren de seminarie-formule op een ons tot nog toe onbekende wijze te willen opvullen. In tegenstelling tot congressen, symposia en conferenties, die zich doorgaans tot een ruim en gedifferentieerd publiek richten, meenden wij, ons basierend op vroegere ervaringen dienaangaande, dat seminars of workshops eerder bedoeld zijn om, aan de hand van papers of na een deskundige inleiding, onder specialisten — of op zijn minst geïnteresseerden — kritisch van gedachten te wisselen over de stand van het onderzoek ten aanzien van een bepaald onderwerp. Niets daarvan in Veldhoven. Dit gebeuren leek meer op de samenkomst van een clubje aardige mensen die elkaar op gezette tijden

ontmoeten om dan, zo nodig, een weinig te kouten omtrent een of ander aspect dat ergens verband houdt met het aangekondigde thema. Hoeft het dan te verwonderen dat vele deelnemers grootmoedig toegaven meer geïnteresseerd te zijn voor het *randgebeuren*, dat zich elke avond in en rondom de bar afspeelde?

Wat er verder op die drie seminar-dagen zoals gebeurde? Achtereenvolgens werd door volgende personen een 'inleiding' over volgende onderwerpen gehouden: J. Hackforth (Institut für Publizistik, Universiteit van Münster) over «Manipulation durch Kommunikation? — Zur wissenschaftlichen Untauglichkeit eines politischen Konzeptes», Th. Snijders (Vakgroep Psychologie, Technische Hogeschool Twente) presenteerde zijn onderzoek «Meningen en media», M. Zeldenrust-Noordanus (Instituut voor Psychologisch Marktonderzoek, Rotterdam) over «Manipulatie en onderzoek», P.A. Hollander (Prad Reclameadvies en advertentiebureau, Amsterdam) over «Reclame en beïnvloeding», P.J. Roscam Abbing (emeritus hoogleraar, Rijksuniversiteit Groningen) over «Ethiek en massacommunicatie (speciaal ten aanzien van manipuleerpraktijken)», E. Rogers (Institute for Communication Research, Stanford University) over «Manipulation and mass communication: lessons from research on the diffusion of innovations», J.J. Halsema (Veiligheidsinstituut, Amsterdam) stelde de SIRE-campagne «Kinderveiligheid» voor; T. Varis (Tampere Peace Research Institute, Finland) had het over «Manipulation in the international flow of information», D. Weaver (Bureau of Media Research, Indiana University) over «Media agenda-setting and media manipulation», J.J.M. van der Pluym (hoofdredacteur De Volkskrant, Amsterdam) over «Nieuws met een bedoeling», en P. Elliott (Centre for Mass Communication Research, University of Leicester) over «The mass media and the manipulation of culture». Op de eerste twee dagen bejiverden de

meeste sprekers zich in, wat één van hen noemde, het «demasqué en de strip-tease van het begrip manipulatie». Hackforth opende de rij met de constatering dat het seminarthema een al te grote macht van de media vooronderstelt en rekende af met de machtselite- of complottheorieën. Hij pleitte ervoor het begrip manipulatie uit de politiek-ideologische en onwetenschappelijke sfeer los te maken en verwees (aan de hand van enkele mono-causale redeneringen) de hele manipulatie-discussie naar de vuilnismand: «Als de media inderdaad in staat waren om te manipuleren, dan zou geen enkele Bild-lezer nog SPD stemmen», aldus Hackforth. In dezelfde geest vervolgde mevrouw Zeldenrust-Noordanus haar betoog. Zij definieerde manipulatie op hoogst originele wijze als zijnde «een bepaalde vorm van communicatie waarbij de zender de intentie heeft om te beïnvloeden en de ontvanger zich hier niet van bewust is». Zodoende, besloot ze, kan reclame geen manipulatie zijn want de ontvanger-consument weet wel degelijk dat de zender-producent hem of haar iets wil aansmeren. Trouwens, «als men via reclame en advertenties werkelijk zou kunnen manipuleren, dan hadden de reclamespots voor verkeersveiligheid allang iedereen er toe aangezet nooit de 100 km per uur te overschrijden».

Ook de volgende spreker, Peter Hollander, sloot zich met opvallend genoegen aan bij dit overboord werpen van het vieze woord 'manipulatie', en verkoos het blijkbaar neutrale en veel nettere etiket 'beïnvloeding'. Bovendien had, volgens hem, alle communicatie beïnvloeding als intentie.

Waarom toch die hardnekkige *anti-manipulatie-stemming* en het willen in de plaats stellen van de term *beïnvloeding*, zonder dat iemand ook maar een poging ondernam om beide begrippen door middel van een valabele definitie af te bakenen? Ook de andere sprekers slaagden hier niet in. Afgezien van diegenen die de public relations van hun bedrijf of organisatie kwamen ver-

zorgen, sloten ook zij die een referaat met iets meer diepgang naar voor brachten, zich impliciet (Rogers) of expliciet (Roscam Abbing of Weaver) aan bij het op instrumentalistische wijze omschreven manipulatiebegrip.

Omdat alles op die manier nogal fel aan de oppervlakte bleef, viel er weinig te vernemen over het centrale thema: manipulatie, of noem het nu beïnvloeding, in massacommunicatie. Op dit vlak kwam men niet verder dan enkele algemene opmerkingen, en meende men nog eens te moeten onderstrepen dat het hypodermisch injectienaald-model, noch de null-effect-approach houdbare stellingen zijn. Nu, daar hadden we dit seminar niet voor nodig. Koude kost. Het ontkennen van manipulatie is in elk geval niet van aard om duidelijker de mechanismen, intenties en effecten van beïnvloeding/manipulatie in de massacommunicatie te reveleren. Over de stand van het onderzoek dienaangaande geen woord. De onderliggende vraag is: wie heeft er belang bij deze negatie van de manipulatie?

Pas op de slotdag, toen de meeste deelnemers hun koffers reeds gepakt hadden, werd eindelijk aandacht besteed aan de, o.i. fundamentele en voor verder onderzoek interessantere, *structuralistische manipulatieconceptie*. Dit gebeurde door Tapio Varis, die de manipulatieve aspecten van de internationale informatiestroom blootlegde, en Phill Elliott, die handelde over de rol van de media bij de handhaving van de status-quo, bij de criminalisatie van deviantie, en bij de promotie van een consumptieve leefcultuur. Hun visie stond lijnrecht tegenover de niet-manipulatiestellingen van de vorige sprekers. Maar blijkbaar behoort het tot de geplogenheden dat men op dergelijke gebeurtenissen de directe confrontatie uit de weg gaat. In elk geval was daarmee — wel wat laattijdig — het evenwicht en de pluriformiteit hersteld, zodat de inrichters er zeker niet van kunnen worden beschuldigd het seminarthema te hebben gemanipuleerd... Of het daarom ook nog een boeiend seminar was, is een andere vraag.

actuele ontwikkelingen in de viewdata-sector

Iudo dosogne

Hoewel de standaardiseringsbesprekingen van de Europese videotextsystemen, waartoe zowel teletekst als viewdata behoren, slechts met veel moeite op gang kwamen is daar nu een kentering in gekomen.

Niemand zou gedacht hebben bij de opening van de besprekingen in mei 1978 dat drie jaar later tot een Europese norm zou kunnen overgegaan worden. Gevreesd werd dat de landen die al een eigen norm hadden aangenomen, nl. Engeland en Frankrijk, halsstarrig aan de besprekingen zouden deelnemen om hun eigen norm door te drukken. Eigenlijk waren die besprekingen immers te laat van wal gestoken daar de videotextsystemen in die landen al in een gevorderd stadium verkeerden en reeds op grote schaal opereerden.

In juni jl. werd echter door de CEPT, d.i. de Conferentie voor het Europese Post en Telegraaf beleid, waarvan niet minder dan 26 landen deel uitmaken, een nieuwe Europese videotext standaard goedgekeurd. Deze voldoet aan een aantal belangrijke kenmerken. Zo is de compatibiliteit met het Engelse Prestel en het Franse Teletel gewaarborgd. Bovendien wordt op een aantal Duitse eisen inzake uitbreiding van de karakterset e.d. ingegaan.

De meest opvallende eigenschap is het «non spacing serial attribute» bij het coderen van de boodschap. Wat wordt hiermee bedoeld? In de oorspronkelijke Prestel-codering is er sprake van de serial attribute methode. Hierbij worden de controlekarakters, die de VORM van de eigenlijke karakters bepalen (kleur, grootte, flietsen, weglatingen), onafhankelijk van deze karakters in het geheugen van het ontvangtoestel opgeslagen. Telkens een controlekarakter wordt ingeschakeld bv. bij verandering van kleur, gaat een *spatie* de weergave van het eigenlijke karakter (letters, leestekens) vooraf. Het voordeel van de Prestel-codering bestaat in de lage kost van de ontvangstapparatuur dank zij de lage vereiste voor de geheugencapaciteit.

De oorspronkelijke Franse Teletel-Antiope codering integendeel verloopt volgens de «parallel attribute»-methode waarbij de hoofdkarakters rechtstreeks geassocieerd zijn met de controlekarakters. Hierdoor is een verfijning in de vormgeving mogelijk en is spatiëring overbodig.

In de nu aangenomen «non spacial serial attribute» worden voordelen van het Franse systeem (non spacing) met die van het Engelse (serial) gecombineerd. Op de vraag welke codering, de seriële of de parallelle, de voorrang zou krijgen wanneer zij beide karakters '(posities) kunnen vormen op het televisiescherm — een probleem dat niet zozeer bij statische dan wel bij dynamische «rooster»-vorming optreedt — werd geopteerd voor het voorstel van het CCETT (Centre Commun d'Etudes de Television et Telecommunications), nl. het «time dependent model».

Ook in de Verenigde Staten wordt ijverig binnen de viewdata-sector gewerkt. De American Telephone and Telegraph Company (AT & T) verklaarde onlangs dat zij zich eerder op de terminal - dan op de computer- en databanden-markt wilde toeleggen. Geruchten dat AT&T het Canadese Telidon-systeem gewoon zou overnemen werden als onrealistisch bestempeld. AT&T koos voor een systeem waarin elementen van het Canadese Telidon, het Engelse Prestel, het Franse Antiope en het eigen AT&T-denken verwerkt werden.

De mozaïeken (building-block graphics) waarbij het cijfer- of letterbeeld ontstaat doordat rechthoekige blokjes tot een mozaïek in elkaar worden geschoven) van AT&T zijn compatibel met de mozaïeken van de Prestel en Antiope-codering, anderzijds zijn de geometrische patronen compatibel met de PDI's (Picture Description Instructions)* van de Telidon codering. De lancering van dit «hybrid» systeem heeft een aantal belangrijke technische en commerciële gevolgen. Daar de alfa-mozaïek codering van AT&T echter niet compatibel is met de nieuwe Europese standaard en

anderzijds de Europese standaard geen ruimte laat voor de PDI's, onderzoekt het Britse Telecom nu of wederzijdse aanpassingen kunnen gebeuren zodat tot een universele standaard zou kunnen overgegaan worden.

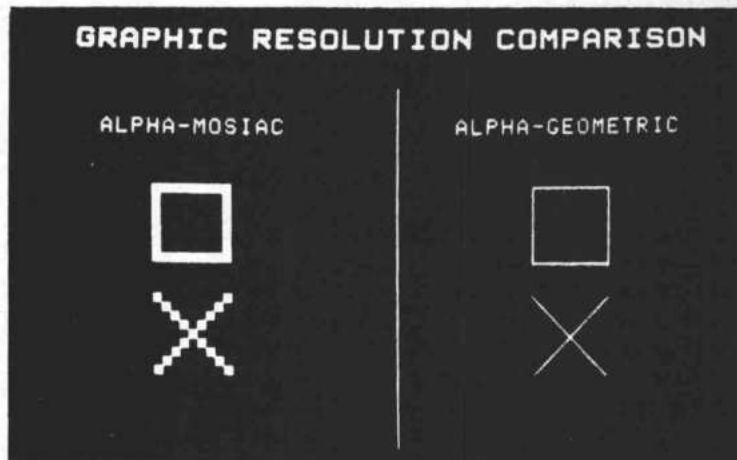
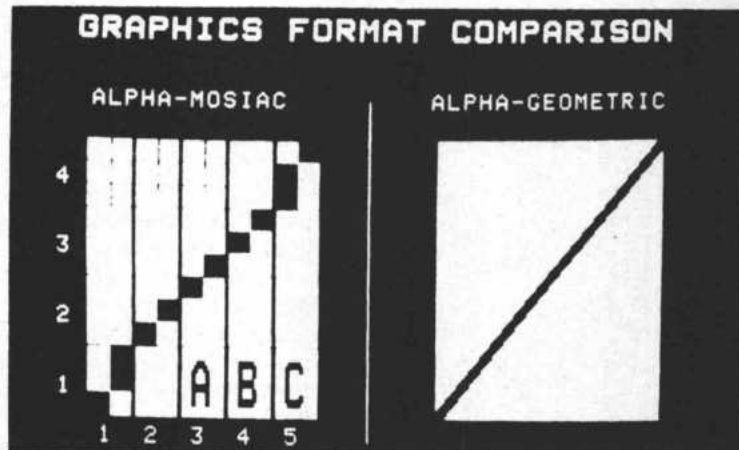
Ondertussen wordt in Groot-Brittannië ijverig aan de 2de generatie Prestel verdergewerkt. Zo werd in opdracht van Telecom een nieuw «Advanced Graphics System» (A.G.S.) ontwikkeld. Dit kan aan het viewdatasysteem toegevoegd worden zodat betere tekeningen gevormd worden. Om van AGS gebruik te kunnen maken is een AGS-processor nodig, die de geometrische rasters opbouwt, en een AGS-adaptor om de tekening op het scherm te brengen. Daarnaast werd de «transform coding» ontwikkeld, een tijdsbesparend element voor de opbouw van beelden. Een oorspronkelijk vaag maar snel uitzendbaar beeld kan — zo de ontvanger het wil — progressief-gradueel tot een verfijnd, goed gedefinieerd beeld tot in de details bijgeregeld worden.

In 1983 wil Telecom overgaan tot een geïntegreerd digitaal communicatiesysteem, het zogenaamde ISDN (*Integrated Services Digital Network*). Telefoon, teletekst, viewdata en andere communicatievormen zullen volledig op elkaar afgestemd worden.

Verder wordt gezocht naar een snellere informatie-oproepingsmethode, drierichtingscommunicatie, het overhevelen van binnenlopende oproepen naar andere lijnen wanneer de opgeroepen lijn bezet blijkt, een verlaging van de ruis («noise») en andere faciliteiten.

* PDI's vormen voorstellingen d.m.v. basisconstructies zoals punt, lijn, boog, oppervlakte, veelhoek.

Alfa-mozaike versus alfa-geometrische weergave (Telidon-norm)

Bron : BOWN, H.G., O'BRIEN, C.D., SAWCHUK, W., STOREY, J.R., Communications Research Centre, *A general description of Telidon: a Canadian proposal for Videotex Systems*, Ottawa, dec. 1978.

feiten en meningen uit de media- wereld

LUDO DOSOGNE
EN
WIM SCHAMP

Einde 1980 heeft de «Compagnie Luxembourgeoise de Télédiffusion» (beter bekend onder de naam RTL), een optie genomen op zendruimte van een TELECOM-MUNICATIESATELLIET die in 1985 moet gelanceerd worden. Alleen reeds voor deze optie moet R.T.L. 100.000 dollar (\pm 3 miljoen B.Fr.) betalen.

Nauwelijks twee maanden later maakte de Vereniging van Dagbladuitgevers van de Duitse Bondsrepubliek (BDZV) bekend dat er te Luxemburg een nieuwe EUROPESE TELEVISIEMAATSCHAPPIJ werd opgericht om TV-programma's via een satelliet uit te zenden. De nieuwe maatschappij zal een kapitaal hebben van 400 miljoen DM (6 miljard B.Fr.). De R.T.L. zal 51 % van dit kapitaal bezitten, terwijl de andere 49 % voornamelijk in handen zullen zijn van de Westduitse dagbladpers. Om monopolies van de grote krantengroepen te vermijden zullen de dagbladen aandelen kunnen opnemen in verhouding tot hun oplage.

De programma's die vanaf 1985 in drie talen (Duits, Frans en Nederlands) worden uitgezonden, zullen kunnen opgevangen worden via het kabelnet of door parabolische antennes. Wegens het grote ontvangstgebied zullen de programma's een «Europese conceptie» hebben.

Het vrij verrassende initiatief van de Duitse dagbladen stootte reeds op heel wat kritiek en verzet, zowel vanwege Duitse politici als vanwege de twee Duitse televisienetten (die een publiekrechtelijk statuut hebben): ARD en ZDF.

De BRT is niet van plan een TV-KINDERJOURNAAL op antenne te brengen. In Nederland, waar dit journaal wel blijkt aan te slaan, beschikt men over een productieploeg van 6 personen, een regisseur en een speciale adviesraad. Het budget aldaar belooft 1 miljoen gulden. Een dergelijk bedrag zou, volgens Rika De Backer in antwoord op een parlementaire vraag van Wivina De Meester naar de wenselijkheid van zo'n journaal, een te zware druk uitoefenen op het BRT-budget.

Jarenlang werd er nochtans intensief onderzoek verricht naar de wenselijkheid van zo'n journaal. Daaruit bleek dat de jeugd vooral geïnteresseerd is in film. In dalende volgorde gaat de belangstelling verder naar popmuziek, dieren, natuur en milieu, sport, jeugdbeweging, vakantiejobs en werk, weerbericht, ongevallen en rampen, seksuele voorlichting, reizen en toerisme. Die onderwerpen zouden binnen de be-

staande programma's, volgens Rika de Backer, voldoende aan bod komen.

Op de OSCARuitreiking in Hollywood werden 4 Oscars aan de film «ORDINARY PEOPLE» toegekend, nl. voor de beste film, het script (Alvin Sergeant), de beste mannelijke bijrol en de regie van Robert Redford.

Als beste acteur werd Robert de Niro bekroond voor zijn vertolking van de bokser La Motta in «Raging Bull».

Sissy Spacek sleepte de prijs van beste actrice weg voor haar rol van de C&W-zangeres Lauretta Lynn in «Coal Miner's Daughter».

De bokser en de country en westernzangeres waren bovendien zelf bij de uitreiking aanwezig.

De prijs voor de beste mannelijke bijrol ging naar Timothy Hutton, die de zoon speelt in «Ordinary People». Mary Steenburgen werd gelauwerd voor haar bijdrage in «Melvin and Howard». Zij kreeg de prijs voor de beste vrouwelijke bijrol.

Een speciale Oscar werd toegekend aan de 76-jarige Henry Fonda, die nooit zo'n onderscheiding won in de halve eeuw dat hij hoofdrollen speelde.

De Russische film «Moskou gelooft niet in tranen» werd als beste niet-Engelstalige film beschouwd; «Tess» kreeg de prijs voor de beste costumering en de beste artistiek-decoratieve regie en fotografie. «Fame» werd bekroond omwille van de oorspronkelijke muziek en titelsong. «The Empire strikes back» tenslotte behaalde de Oscar voor de speciale effecten.

L'ECHO DE LA BOURSE, de Brusselse beurskrant vierde op 22 mei haar honderdste verjaardag. Tot 1 januari 1882 verscheen de krant slechts tweemaal per week, donderdag en zondag. Sindsdien kwam daar een derde nummer bij tot de krant vanaf november 1888 elke werkdag op de markt kwam. Bovendien kwamen meerdere onderwerpen aan bod, zoals een letterkundige rubriek sinds 1886 en een politieke tribune sinds 1921.

In juli 1980 fuseerde de krant met Agefi-Belgique, een ander beursblad.

L'Echo de la Bourse wordt op ongeveer 30.000 exemplaren verspreid.

Op 22 mei 1981 kregen alle lezers een herdruk van het eerste nummer cadeau.

De GOUDEN PALM van het Festival van Cannes werd dit jaar toegekend aan de film «Man van IJzer» van de Poolse regisseur WAJDA.

Boorman kreeg de prijs van de beste artistieke bijdrage tot de filmkunst. Isabelle Adjani werd tot de beste vrouwelijke vertolkster gekroond voor haar bijdrage in «Quartet» van Ivory en in «Possession» van Zulawki. Als beste mannelijke vertolker werd Ugo Tognazzi aangewezen voor zijn rol in «Tragedie van een belachelijk man» van Bertolucci. «Light Years Away» van Tanner sleepte de speciale prijs van de jury in de wacht.

Nieuw was een «prijs voor de hedendaagse kinema». Ken Loach met «Looks and Smiles», Juliet Berto en Jean-Henri Roger met «Neige» moesten die prijs delen.

Jan Holm kreeg een vertolkingsprijs voor zijn bijdrage aan «Chariots of Fire» van Putnam. «Mephisto» van Istvan Szabo, ten slotte, verwerfde de prijs voor het beste scenario en de prijs van de filmkritiek.

De politieke onvrede met de BRT-NIEUWSVERSLAGGEVING lijkt met de invoering der gastprogramma's niet afgenomen te zijn. Op 4 mei reageerde het CVP-bureau op een interview met SP-voorzitter Van Miert in het TV-nieuws van 27 april, waarin Van Miert het onderwijscongres van de CVP op de korrel nam. Volgens het CVP-bureau 'werd Van Miert op het scherm gebracht om in een bovendien nog valse voorstelling van het CVP-kongres, vooral in verband met het vrij onderwijs, zijn gal te spuwen tegen de CVP. Andere partijvoorzitters werden niet gehoord'. De tekst van het communiqué klaagt verder 'deze ergerlijke politisering van de BRT-berichtgeving aan. Het (CVP-bureau - n.v.d.r.) waarschuwt de kijkers die argeloos deze manipulatie moeten ondergaan, waakzaam te blijven en te reageren. Het bureau overweegt maatregelen die in een eerlijk media-beleid dergelijke agressieve willekeur moeten onmogelijk maken'.

In een vraaggesprek dat het weekblad Spectator hierover had met CVP-voorzitter Tindemans, meent deze laatste dat zijn partij stelselmatig gevisieerd wordt. De CVP stoomt inmiddels een dossier klaar waaruit de partijdige berichtgeving moet blijken. Op de vraag van Spectator of de CVP ondertussen denkt aan een TWEEDE OMROEP, sloot Tindemans een dergelijk tegenwicht niet formeel uit: 'Als men de stijl waarvan we al enkele duidelijke staaltjes hebben, doortrekt, dan kom je fataal tot de conclusie dat

de concurrentie georganiseerd moet worden'.

• Ofschoon de daadwerkelijke uitzending van RECLAMEBOODSCHAPPEN op de NATIONALE OMROEPEN nog niet in het onmiddellijke verschiet ligt, wordt het dossier met de dag lijviger. Nadat ondermeer vakbonden, verbruikersverenigingen en tal van socio-culturele organisaties zich tegen de reeds onder Martens IV genomen regeringsbeslissing uitspraken, stuit het project nu ook op verzet van de DAGBLADUITGEVERS. Meer bepaald zouden de reclamebestedingen die in de toekomst naar radio en TV gaan, het financieel bestaan van menige krant in het gedrang brengen.

De taal van een aantal HOOFDREDACTEUREN, die in deze kwestie de mening vertolken van hun uitgever-broodheer, liegt er niet om. Volgens Leo Siaens van Het Laatste Nieuws kan het invoeren van etherreclame 'leiden tot ontreding van de advertentiemarkt en tot moeilijkheden in de arbeidsintensieve sector van het perswezen'. Manu Ruys (De Standaard) heeft het over 'een innovatie met mogelijk verstrekkende gevolgen'. Ook hij vreest de verschuiving der advertentiebudgetten van de schrijvende pers naar de audio-visuele media: Bepaalde persbedrijven zullen in grote moeilijkheden raken, de tewerkstelling in de sector zal nog meer bedreigd worden en de overheidssteun aan sommige reeds zeer zwakke kranten zal nog moeten worden verhoogd'. KNACK-hoofdredacteur Frans Verleyen vindt er in een scherpe nota ('Gelieve deze regels te lezen als een soort aangetekende brief aan het adres van de regering') geen doekjes om: 'Omroepreclame is zeer schadelijk voor mijn uitgeverij, mijn blad, mijn beroepssector, mijn collega's en het broze informatiesysteem bij ons. Het weze de pers toegestaan, zonder florituren en met opgestroopte hemdsmouwen te zeggen: handen af van mijn vak en mijn levenskansen!'. De Belgische staat ziet er volgens Verleyen maar beter van af 'op zijn eigen bevolking in te rammen met verhuurde zendtijd waarin Japanse auto's of Franse barbecue-roosters als het toppunt van individueel gezinsgeluk worden aangepraat'.

De perscommentatoren, wier vak erin bestaat te polemiseren met elkaar, vormen in deze kwestie een EENSGEZIND BLOK. Voor één keer is Paul Goossens van De Morgen het eens met Jan Veestraeten van de Gazet van Antwerpen en hekelt de kommunistische Drapeau Rouge het regeringsontwerp in dezelfde termen als de bedrijfsvriendelijke Financieel-Economische Tijd.

• In 1980 werden er 29.163 VLAAMSE DAGBLADEN meer verkocht dan in 1979. Dit is een stijging met 1,83 %. De oplage ging in dezelfde periode met 31.877 eenheden omhoog (+ 1,79 %).

Uit deze gegevens, afkomstig van de CIM-controle, blijkt voorts dat in absolute cijfers Het Nieuwsblad het sterkst vooruitging: + 5.183 verkochte exemplaren; in percentage gaat de grootste stip naar De Morgen: + 11,43 % (of een toename van 4.418 verkochte exemplaren).

• De nieuwe directeur-generaal van de BRT-Televisie is Bert HERMANS. Hij volgt Nic Bal op, die ondertussen met pensioen ging. Tot produktieleider van de openbare concerten van BRT 3 werd Raymond Schroyens benoemd. Zijn voorganger was Hendrik Daems.

• Volgens de Raad van Beheer van de BRT ontvangt de RTBF ongeveer 90 % van de opbrengst van het KIJK- EN LUISTERGELD van de franstalige gemeenschap. De BRT daarentegen zou 60 % van het Vlaamse kijk en luistergeld betrekken.

• De overwinning van François Mitterrand in de Franse presidentsverkiezingen heeft de kaarten flink dooreengeschud in het mediabouwsel van de Vijfde Republiek. Hoewel de meest ingrijpende verandering plaatsvond bij de radio en de televisie, bleef ook de geschreven pers niet onaangeroerd. Mitterrand was nauwelijks één dag president of bij L'Express (het weekblad met de grootste oplage in Frankrijk) zat het er bovenarms op. Eigenaar JIMMY GOLDSMITH zette in een woedereactie hoofdredacteur Olivier Todd aan de deur wegens het plaatsen van een cover tussen de twee stemrondes, waaruit - volgens Goldsmith alleszins voorbarig - de nakende afgang van Giscard zou gesuggereerd zijn. Dezelfde dag nog nam directeur Jean-François Revel uit eigen beweging ontslag en met hem stapte zowat het kruim van de redactie op. Onder hen: Max Gallo, Angelo Rinaldi en Jean-François Held. Als enig journalist met naam blijft nu Raymond Aron over, die tot dusver de editoria's van L'Express superviseerde. Goldsmith, die van geen kleintje vervaard is en bekend staat als een intimus van voor-

malig president GISCARD D'ESTAING - hij liet ooit de volledige oplage van zijn inmiddels ter ziele gegaan nieuwsmagazine 'Now' uit de winkels halen omdat een passage uit een artikel kritiek bevatte op Giscard's beleid - bezweert intussen de buitenwacht dat L'Express open blijft staan voor alles wat zich tussen 'gematigd rechts en niet-totalitair links' beweegt. Wel heeft hij genoeg van 'die intellectuelen' die het cultureel gedeelte van zijn blad herschrijven hebben in een 'onverdraagzaam elitair brouwsel'. En de nieuwe machthebbers in Frankrijk waarschuwt hij: 'Zelfs vanuit hun relatief autonome opstelling t.o.v. de KP moeten de socialisten niet denken dat zij de enige volbloed-verdedigers zijn van het liberalisme, waaraan ik in elk geval fundamenteel gehecht blijf'.

Nog stormachtiger ging het eraan toe in het AUDIO-VISUEEL bedrijf, een van de parapadaardjes van het gaullistisch bewind en volgens velen verworpen tot een persoonlijk machtsinstrument in handen van Giscard d'Estaing. Reeds tijdens de verkiezingscampagne regende het klachten van de toen nog linkse oppositie over de wijze waarop de televisiezenders (TF 1, A 2 en FR 3) en Radio-France de diverse kandidaten aan bod lieten komen. Eenmaal Mitterand verkozen was het hek van de dam. Zowat de hele top heeft inmiddels ontslag genomen uit wat rustig kan beschouwd worden als het meest gecentraliseerde en door de staat gepatroneerde omroepapparaat van West-Europa. Bij de vertrekkers bevinden zich o.a. Maurice Ulrich (P.-D.G. van A 2), Claude Contamine (FR 3), Roland Faure (hoofd van de informatie bij France-Inter), Xavier Gouyou-Beauchamps (voorzitter van de financieringsmaatschappij SOFIRAD) en last but not least JEAN-PIERRE ELKABBACH, hoofd van de informatie bij Antenne 2 en het zwarte schaap van de linkse feestvierders op de Place de la Bastille, tijdens de illustere verkiezingsnacht van 10 mei.

Sinds de socialistische triomf in de parlementsverkiezingen anderhalve maand later roffelt het ook bij de zogenaamde PERIFERE ZENDERS (Radio-Monte Carlo, RTL, Europe 1). De oude directeurs - voorzover ze nog niet opgestapt zijn - hebben er af te rekenen met journalistencomités die overal als paddestoelen uit de grond rijzen en een verregaande medezeggenschap eisen in het beheer van de zenders. Het conservatieve dagblad Le Figaro aarzelt in dit verband niet gewag te maken van 'grootscheepse zuiveringen' en ziet het spook van Mei 68 opnieuw opdoemen. Eerste minister PIERRE MAUROY bekijkt het vooralsnog nuchter: 'Wij vragen aan niemand

op te stappen, maar wij vragen evenmin aan iemand te blijven'.

De raad van beheer van de BRT heeft journalist JAN SCHODTS een nieuwe rol toebedacht binnen het omroepinstituut. Sinds 9 juni is Schodts HOOFDREDACTEUR TV-DUIDING (weliswaar ten voorlopige titel) en hij vervangt in deze functie Julien Peeters, die bevorderd (?) werd tot directeur ad interim van de Wereldomroep. Daarmee is een (voorlopig) einde gekomen aan de pendeltocht die Jan Schodts al sinds een jaar aan de Reyerslaan onderneemt en die hem achtereenvolgens van de Wetstraat naar de hoofdredactie van de Wereldomroep bracht en vandaar naar de radio-nieuwsdienst (eveneens als hoofdredacteur). Elke nieuwe overplaatsing ging gepaard met de nodige moeilijkheden en telkens sprak men links en rechts van POLITIEKE MANOEUVERS. Zo is bekend dat Schodts' nieuwste benoeming tot stand kwam op uitdrukkelijk aandringen van de CVP-fractie binnen de raad van beheer. Jan Schodts zelf wijst enig aandeel in gebeurlijke intriges van de hand: 'Politieke broodheren heb ik niet. Het is niet omdat ik de steun van de CVP heb, dat ik een soort CVP-mandataris binnen de BRT zou zijn. Integendeel. Ik ben geen CVP-er. Daar mag geen misverstand over zijn. Ik ben en blijf een politiek onafhankelijk journalist'. Als hoofdredacteur TV-duiding krijgt Jan Schodts de supervisie over de programma's Panorama, Ieder zijn Waarheid/Confrontatie en Terloops.

In de Verenigde Staten maakt de «LOW POWER TELEVISION» (LPTV) een grote opgang. Bij LPTV wordt uitgezonden met een gering vermogen. Dergelijke stations mogen geen andere storen. Op de nog vrije kanalen van de VHF-band bedraagt het maximum vermogen 10 watt; bij UHF is dit 1 Kw. Daarmee wordt nog een comfortzone van 25 km bestreken. De kosten om een dergelijk station de lucht in te krijgen zijn twintig maal minder dan bij de klassieke. Aanvragen voor het «runnen» van een LPTV-station werden door meer dan 4.000 personen en/of bedrijven bij de FCC (Federal Communications Commission) ingediend. Belangstellenden zijn ondermeer de grote «networks» (ABC, NBC, CBS, MBS). Maar ook firma's momenteel tot een regio beperkt, hopen via LPTV-stations zich nationaal te spreiden. Ook religieuze organisaties, zoals ondermeer de American

Christian Television System (ACTS), die op niet minder dan 300 vergunningen aas, zijn in LPTV geïnteresseerd. De stations zelf zouden uit plaatselijke collectes moeten gefinancierd worden, de programma's door het ACTS-network. Ook gespecialiseerde particuliere programmamakers en organisaties als consumentenclubs hopen binnenkort hun boodschap via LPTV uit te dragen. Dat ook bij LPTV de «format» tendens aanwezig is blijkt uit de aanvraag van sommige geïnteresseerden een gespecialiseerd station, zoals een «country & western-TV-unit» op te richten.

Voor de financiering van al die LPTV-stations hoopt men voldoende commerciële spots te kunnen betrekken bij de adverteerders. De FCC maakt het de aspiranten niet te moeilijk. Enerzijds zijn het voor hen stations van tweede rang, anderzijds moet wel toegezien worden op het naleven van de deontologie, die ook voor de HPTV (High Power Television) geldt.

Op 26 juni nam de cabinetsraad een voorstel van minister van PTT, Willockx, aan waarbij het de VRIJE RADIO'S voortaan verboden is uit te zenden buiten een straal van 8 km. De zendapparatuur mag hooguit 100 watt sterk zijn en commerciële reclame blijft verboden. Aan een echte legalisering is men voorlopig niet toe. Daarvoor moeten de deelregeringen en de gemeenschapsraden een decreet goedkeuren dat een aantal socio-culturele normen oplegt aan vrije radio-programma's. (In de Franse Gemeenschap is dat inmiddels gebeurd).

Met deze technische reglementering is de oorlog in de ether, die al geruime tijd woedt tussen vrije, lokale, onafhankelijke en dito radio's, in een nieuwe fase getreden. De VEBE (Vereniging ter Bevrijding van de Ether) lijkt met de ministeriële beslissing best tevreden, maar de VEBORA (Vereniging van Belgische Onafhankelijke Radio's) heeft al aangekondigd het daarbij niet te zullen laten. Deze vereniging, die hoofdzakelijk de Brusselse vrije zenders omarmt, neemt geen vrede met het toegestane zendbereik - Radio Contact bv. zet regelmatig 4.000 watt in - en dreigt ermee commerciële reclame in te brengen vanaf het ogenblik dat de BRT/RTBF hetzelfde doet. Intussen werd een derde belangengroepering opgericht: de UNIE VAN LOKALE EN REGIONALE RADIO'S. De ULRR, voornamelijk franstalig, typeert zichzelf als een neutrale beweging die het midden houdt tussen het 'Militantisme' van de VEBE en de commerciële aspiraties van de VEBORA.

In het schandaal rond de Italiaanse vrijmet-selaarsloge PROPAGANDA DUE (P 2) blijken niet alleen topfiguren uit politieke, militaire en politiekringen verwickeld te zijn; ook bankiers en krantenbazen worden ervan beschuldigd menige intrige via de loge opgezet te hebben. Vooral het grootste en meest vooraanstaande dagblad, de CORRIERE DELLA SERA, zou tot in zijn wortels besmet zijn. Op de ledenlijst van P 2 komen o.a. de eigenaar Angelo Rizzoli en diens directeur-generaal Bruno Tassan Din voor. Hoofdredacteur Franco Di Bella heeft 'om gezondheidsredenen' ontslag genomen en 6 journalisten, allen lid van de loge, hebben zijn voorbeeld gevolgd.

Voorlopig heeft een redactiecomité van de overblijvende journalisten het beheer van de krant overgenomen. Het wachten is nu op een kapitaalsverhoging, want de Corriere kampte de laatste jaren met ernstige financiële verliezen. De man die oorspronkelijk het kapitaal moest toeschieten, de bankier Roberto Calvi, prijkt echter ook op de omstreden namenlijst en vertoeft momenteel in de gevangenis.

Het franstalige weekblad POUR maakt bewogen dagen mee. Op 3 juni veroordeelde rechter Joosten van de Brusselse correctionele rechtbank vier medewerkers van het blad tot 15 dagen VOORWAARDELIJKE GEVANGENISSTRAF wegens 'heling van vertrouwelijke documenten'. De documenten in kwestie betroffen twee Interpol-telexen, waaruit een nauwe samenwerking moest blijken tussen de Interpol-afdelingen uit Brussel en Wiesbaden (West-Duitsland) bij het opsporen van politiek verdachte individuen, een praktijk die door de Interpol-conventie verboden is. De uitspraak van de Brusselse rechter stuitte op een unanieme verontwaardiging in de Belgische pers. Getuige de kop van een editoriaal in La Libre Belgique: 'Persvrijheid in België in gevaar!'. Het was sinds 1870 niet meer gebeurd dat een krant om dergelijke reden veroordeeld werd.

Een maand later zou POUR door een veel ergere ramp geteisterd worden. In de nacht van 5 juli gingen de gebouwen aan de rue de la Concorde te Brussel IN DE VLAMMEN OP. Het onderzoek wees 13 brandhaarden uit vanwaar het vuur aangestoken was. Naar de brandstichters heeft men vooralsnog het zoeken. Daarmee werd een lelijke streep getrokken door het project van POUR om in de herfst van dit jaar met de uitgave van een DAGBLAD te starten. Enkele dagen

voor de brand waren met het oog hierop gloednieuwe ordinateuren, ten belope van ettelijke miljoenen, aangekocht.

POUR blijft echter vastbesloten met haar plannen door te gaan. In de inmiddels opgerichte raad van beheer die de nieuwe krant financieel moet runnen, zetelen naast leden van de huidige redactie o.a. geschiedschrijver Marcel Liebman, FDF-senator Serge Moureaux en de Brusselse communicatiewetenschapper José Nobre-Correia. Via het uitschrijven van 2.000 aandelen ter waarde van elk 6.000 F, 10 miljoen F overheidssteun en een dagelijkse verspreiding van 17.000 nummers (abonneementen inbegrepen) hoopt men het project ruimschoots te kunnen financieren.

ADVERTEREN IN DIT NUMMER

Gemeentekrediet	2
Het belang van Limburg	7
Standaard Boekhandel	10
Van Loghum	38

licentiaatsverhandelingen

tony verhelle

mei 68 in de media. belichting van mei 68 in le monde en le figaro

**Fac. Soc. Wet., Leuven, september 1980, 182 blz.
(Promotor: Prof. Dr. E. De Jonghe).**

Mei '68 is een begrip. De initiatieven en gedachtenstromingen uit de gebeurtenissen van toen ontstaan, zijn uiterst talrijk. We waren dan ook zeker niet de eersten om deze periode te bestuderen. Wel spitsten we ons toe op een deelproblematiek die tot op heden veel minder aandacht heeft gekregen: de rol van de media tijdens deze gebeurtenissen.

Een interessante manier om dit na te gaan leek ons de analyse van de berichtgeving van 2 Parijse kranten. Eén van deze twee diende Le Monde te zijn, de andere werd Le Figaro. Beide worden ook in het buitenland beschouwd als de prestigekranten van Frankrijk.

1. Historiek

In een korte historische schets belichtten wij het ontstaan en de levensloop van beide kranten. Le Figaro, één van de oudste kranten in Frankrijk, en dagblad sinds 1866, paarde politieke informatie aan literaire en artistieke kritiek. In zijn bewogen geschiedenis kende het grote figuren als Villemessant en Pierre Brisson, maar ook periodes van interne wanorde en quasi anarchie.

In 1975 werd de krant opgekocht door Robert Hersant die, via stromannen, ook andere Franse landelijke kranten als L'Aurore en France-Soir bezit.

Sindsdien ging het met Le Figaro verder bergafwaarts, de krantenmagnaat legde de toch al relatieve journalistieke vrijheid geheel aan banden. Voor het eerst sinds lange tijd daalde de oplage dan ook onder de 300.000 exemplaren. Een heel ander verhaal tekent Le Monde, het eigenlijke voorwerp van onze inhoudsanalyse. Le Monde is veel complexer als fenomeen en maakt sinds haar ontstaan in 1944 aanspraak op een graad van objectiviteit en onafhankelijkheid waarvan slechts weinige kranten zelfs maar durven dromen.

Doorheen de zeer moeilijke beginjaren, ook gekenmerkt door aanvallen zowel van de linker- als de rechterzijde, werd zij geloodst dankzij de persoonlijkheid van haar stichter en eerste directeur, Hubert Beuve-Méry, die met grote bedrevenheid alle klippen omzeilde en tegelijkertijd Le Monde tot bloei bracht.

Dit gekoppeld aan een (in persmiddens) bijna unieke vorm van zelfbeheer.

Moeilijker was het een zo accuraat mogelijke situering te geven (met

de weinige bronnen waarover wij hiervoor beschikten) van de politieke en sociale gezindheid van beide kranten op de vooravond van 1968.

Toch kan men met zekerheid stellen dat zich in de periode rond mei '68 bij beide kranten grote spanningen hebben voorgedaan, bij Le Figaro vooral tussen journalisten en eigenaars, bij Le Monde binnen de redactie zelf, waar 2 generaties tegenover elkaar stonden.

Om ook een vergelijking met de realiteit mogelijk te maken, hebben wij niet gearzeld een tamelijk uitgebreide chronologie van de feiten (hoofdzakelijk gebaseerd op 3 wetenschappelijke publikaties (1)) aan onze eindverhandeling toe te voegen.

2. Methode

De door ons gebruikte methode is de inhoudsanalyse. Om niet in de oeverloze discussie te vervallen voor of tegen de kwantitatieve resp. kwalitatieve analyse, inspireerden wij ons op Paul Lazarsfeld (2) en Horst Holzer (3). Zij pleitten o.a. voor een of andere mengvorm van beide onderzoekstechnieken en met hen vinden wij het goed- of afkeuren van de ene of de andere methode volkomen nutteloos, want meer versluitend dan onthullend.

Van groter belang voor ons was de kritiek van de zgn. Frankfurter Schule. Die stelt dat het overduidelijk is dat men een bepaald onderzoeksproject nooit vanuit een "tabula rasa" standpunt bekijkt, maar uitgaat van een theoretisch (Wetenschappelijk) voorweten (4).

Was onze eerste steekproef in de ruimte uiteraard de keuze van beide kranten, dan bakenden wij als steekproef in de tijd de periode van 1 tot en met 31 mei af voor de kwantitatieve analyse, terwijl voor de kwalitatieve de grenzen ietwat breder werden getrokken (de maand mei plus de eerste helft van juni en nog een aantal afzonderlijke dagen tot na de 2de verkiezingsronde).

Bij de tweede ruimtelijke steekproef, de keuze der artikels, beperkten wij ons tot deze die rechtstreeks of onrechtstreeks over de gebeurtenissen van mei '68 berichtten.

Voor een verdere uitdieping van de kwantitatieve analyseresultaten gebruikten wij dezelfde vormcategorieën als Klaus Schönbach (5), nl.

1. Manifeste vormen van meningsuiting
2. Lezersbrieven
3. Persoverzichten
4. Reportage 1 (volgens formeel criterium)
5. Reportage 2 (volgens inhoudelijk criterium)
6. Bericht 1 (vgl. formeel crit.)
7. Bericht 2 (vgl. inhoudelijk crit.)
8. Documentatie.

Wat de kwalitatieve analyse betreft deelden wij de houding van de kranten tegenover de gebeurtenissen op in een 20-tal categorieën, gaande van de studentenbeweging, via de overheid, de arbeidersbeweging en de politieke partijen, tot de houding tegenover de Franse samenleving in het algemeen.

Om in een zo moeilijk meetbare factor als "houding en/of mening (tegen) over iets of iemand" toch enige vergelijkingsbasis te vinden, gebruikten wij een waardeschaal: - = niet vermeld, 0 = wel vermeld, geen mening, 1 = uiterst negatief, 2 = negatief, 3 = overwegend negatief, 4 = neutraal, 5 = overwegend positief, 6 = positief, 7 = uiterst positief.

Uitgaande van de aldus ontstane tabellen werden dan de resultaten geformuleerd.

3. Resultaten

a) Van de kwantitatieve analyse

- Le Monde berichtte beduidend meer over de gebeurtenissen dan Le Figaro, zowel in absolute oppervlakte als in verhouding tot de totale krantenoppervlakte
- Aan die categorieën echter waarin de journalisten hun mening uiten, besteedden beide kranten evenveel ruimte. Ook constateerden we dat de medewerkers van Le Figaro hun mening duidelijk en overwegend polemisch naar voor brachten, terwijl die van Le Monde met meer objectieve factoren rekening te houden.
- Le Monde bleek meer contact te hebben met zijn lezers en de krant wil dezen voor alles duidelijk informeren.

b) Van de kwalitatieve analyse

De resultaten van de kwantitatieve analyse worden duidelijk bevestigd.

- Le Monde vertolkt in zijn meningsuiting meer objectief gefundeerde standpunten.
- Le Figaro koos duidelijk positie tegenover goed afgebakende groeperingen en blijft vager tegenover grotere massa's of meer algemene principes. Bij Le Monde is dit net omgekeerd.
- Le Monde is de eisen en de problemen opgeworpen door de studentenbeweging in het algemeen goedgezind. De krant vermijdt echter stellingnames waarbij haar achteraf een etiket kan worden opgeplakt.

Le Figaro gaat uit van een meer emotionele, verdedigende houding, duidelijk beïnvloed door een politieke keuze.

- Consequent met zichzelf steunt Le Monde die delen van de arbeidersbeweging die de (studenten) eisen voor structurele hervormingen aan hun materiële eisen toevoegen. Even consequent klaagt zij het geschipper van de communistische C.GT.-vakbond aan. Le Figaro reageert net omgekeerd: de arbeiders moeten zo vlug mogelijk weer aan het werk, gesust met vage participatiebeloften.
- Wat de politieke partijen betreft, blijft Le Monde op de vlakte. Tussen de regels valt wel af te leiden dat een volksfrontregering geleid door Pierre Mendès-France (centrum-links) en François Mitterrand (P.U.S.) voor Le Monde een aanvaardbare oplossing van de crisis zou zijn.

Le Figaro is hier duidelijker: de regeringspartijen zijn, ondanks hun beleid, de te verkiezen partij.

- Het meest gewrongen zit Le Monde met haar houding tegenover generaal de Gaulle. Zij vindt dat zijn tijd van gaan gekomen is, maar wil (durft?) hem niet openlijk desavoueren.
- Wat de samenlevingsstructuren betreft zijn er volgens Le Monde ernstige veranderingen noodzakelijk. Deze mogen echter niet waargemaakt worden via een revolutie of een andere 'ondemocratische' weg.

Le Figaro wil de veranderingen liefst op de lange baan schuiven en rekent voor de verwezenlijking ervan (op lange termijn) op de "grote staatsman, generaal de Gaulle".

4. Besluit

Wat Le Figaro betreft kunnen we kort zijn. De krant blijft haar gedachtengoed volledig trouw. Zij verdedigt de burgerlijke waarden op een valabel niveau, dit dankzij een hele reeks prestigieuze medewerkers.

Voor Le Monde is men niet zo vlug klaar met een besluit. Vandaar dat wij ook aandacht besteedden aan andere studies over Le Monde.

Gezien het resultaat van onze analyse, kunnen wij ons het best aansluiten bij de visie van Jacques Thibau (6) op Le Monde.

De achtergrond van de krant en haar stichter zijn zeer belangrijk. Het moralisme van Le Monde berust nog steeds op een katholieke grond. Op politiek vlak huldigt Le Monde het neutralisme (voor Europa) op buitlands vlak en het centrisme op binnenlands vlak. Economisch heerst dezelfde vaagheid. De krant evolueerde wel van een liberaal economiedenken naar een meer maatschappelijk gericht economisch bewustzijn, maart toch zijn de economische meningsverschillen nog troef binnen de redactie.

Een ding staat als een paal boven water. Le Monde is hoegenaamd niet gauchistisch. Waar sommige jonge journalisten misschien sympathie opbrengen voor het op de helling zetten van bepaalde maatschappelijke waarden, worden ze niet gevolgd door andere medewerkers en zeker niet door de top.

Le Monde blijft één van de grote kranten op het gebied van de informatieverstrekking. Ze is echter veel minder sterk in het uiten van duidelijk afgelijnde meningen. De conclusies die uit vaak fijne en gedetailleerde analyses worden getrokken blijven meestal vaag. Bepaalde maatschappelijke tegenstellingen worden dan ook naar het psychologische vlak afgeleid.

De krant blijft trouw aan haar centrumimage, opgebouwd op een katholieke basis.

Voetnoten

(1) *ESPRI*T, juin-juillet 1968

A. SCHNAPP & P. VIDAL-NAQUET, P., "Journal de la commune étudiante, textes et documents, novembre 67 - juin 68", Paris, Eds. du Seuil, 1969, 876 blz.

A. TOURAINE, "Le Mouvement de mai ou le communisme utopique", Paris, Eds. du Seuil, 1968, blz. 290 e.v.

(2) P. LAZARSFELD & A. BARTON, "Some Functions of Qualitative Analysis in Social Research", in T. Adorno & W. Dirks (Hrsg.), "Sociologica Aufsätze, Max Horkheimer zum sechzigster Geburtstag gewidmet", Frankfurt, 1955, blz. 321 e.v.

(3) H. HOLZER, "Illustrierte und Gesellschaft", Freiburg, Verlag Ronsbach, 1967, blz. 93.

(4) T.W. ADORNO, "Protokolle und Referate des Seminars "Probleme der qualitativen Inhaltsanalyse", Institut für Sozialforschung des J.W. Goethe - Universität, Frankfurt, Sommersemester 1961

(5) K. SCHÖNBACH, "Trennung von Nachricht und Meinung. Empirische Untersuchung eines journalistischen Qualitätskriteriums", München, 1977, blz. 45 e.v.

(6) J. THIBAU "Le Monde", "histoire d'un journal, un journal dans l'histoire", Paris, Eds. Jean-Claude Simoën, 1978, blz. 361 e.v.

Beknopte bibliografie

- GUEDJ, A. & GIRAULT, J., "Le Monde ... Humanisme, objectivité et politique", Paris, Eds. Sociales, 1977, 255 blz.

- JEANNENEY, J.N., & JULLIARD, J., "Le Monde de Beauve-Méry ou le métier d'Alceste", Paris, Eds. du Seuil, 1977, 377 blz.

- LEGRIS, M., "Le Monde tel qu'il est", Paris, Eds. Plon, 1976, 213 blz.

- BRUNOIS, R., "Le Figaro face aux problèmes de la presse quotidienne", Paris, Presses Universitaires de France, 1973, 222 blz.

- PRAKKE, H., BERG, W., SCHMOLKE, M., "Handbuch der Welt-presse, Band 2. Die Zeitungen". Köln, Westdeutscher Verlag, 1970, blz. 62 en 63.

- THIBAU, J., "Le Monde", "histoire d'un journal, un journal dans l'histoire", Paris, Eds. Jean-Claude Simoën, 1978, 470 blz.

het auto-imago van de verantwoordelijke voor public relations in non-profit organisaties. enquête bij 28 verantwoordelijken voor public relations bij non-profit organisaties in het vlaamse land

**Fac. Soc. Wet., Leuven, februari 1981, 87 blz.
(Promotor: Prof. Dr. P. Marck).**

In het kader van een ruimer onderzoek naar de visie op public relations, kan het verhelderend werken de beroepsbeoefenaar aan het woord te laten. Niet met de bedoeling een (zoveelste) definitie van public relations op te stellen, maar om de subjectieve visie van de verantwoordelijke voor public relations op zijn eigen beroep in volle ontwikkeling te achterhalen.

Daarbij hebben wij ons, om praktische redenen van beperking en omwille van mogelijkheden om de onderzoeksresultaten van nut te laten zijn in een ruimer onderzoek binnen het Belgisch Centrum voor Public Relations, beperkt tot de verantwoordelijken voor public relations van non-profit organisaties in het Vlaamse land. Dit is een duidelijk af te bakenen groep.

Methode van het onderzoek

Een dertigtal organisaties bleken te voldoen aan onze eisen:

- geen winstgevend doel;
- actieterrein in het Vlaamse land (minstens);
- een functionaris of afdeling voor public relations hebben;
- geen instelling van de openbare besturen.

Het waren o.a. beroepsverenigingen, politieke organisaties, organisaties uit de gezondheidssector, de onderwijs- of vormingssector. Ondanks zeer grote verschillen inzake doelstelling of activiteit, aantal tewerkgestelden of beschikbare middelen, bleken de public relations-activiteiten en de ervaringen op dit vlak wel vergelijkbaar.

Na een literatuuronderzoek bleek geen bestaand materiaal direct bruikbaar. Wij hebben op basis van gelijkaardige onderzoeken, zij het grotendeels uit andere sectoren, een vragenlijst opgesteld en getest. Deze omvatte 28 vragen rond vier items:

- 1) identificatiegegevens, m.b.t. de ondervraagde personen;
- 2) ondernemingsbeeld (zie hoger);
- 3) public relations-afdeling en activiteiten;
- 4) auto-imago, of hoe voelt betrokkene zich in zijn beroep.

Per vraag werden de antwoorden autonoom verwerkt en in verhoudingen omgezet. Waar mogelijk werd een vergelijking gemaakt met de gegevens uit het literatuuronderzoek, met de studie van J. Cl. Baffrey (1) en met enkele recentere publikaties over de aangeraakte thema's.

Ondernemingsbeeld

Tussen de 30 in het onderzoek betrokken organisaties uit de non-profit sector, blijken de beroepsorganisaties sterk vertegenwoordigd. De organisaties hebben gemiddeld een hoog aantal tewerkgestelden: 900 à 1.000. Dit is echter een resultaat van meerdere organisaties met geringe bezetting en een aantal reuzeinstellingen.

De meeste instellingen hebben een gedecentraliseerde structuur met hoofdzetel in het Vlaamse land. Deze opbouw heeft zijn impact op de aard van de public relations-activiteiten.

Identificatiegegevens

De zogenaamde «modale» public relations-functionaris is een gehuwde man van middelbare leeftijd, met overwegend een opleiding op universitair niveau, een 10-tal jaren professionele ervaring binnen éénzelfde organisatie (of aanverwante) en een in zijn middens aanvaarde maturiteit. Hij is werkelijk een schaduwbeeld van de ideale public relations-figuur, zoals deze in de literatuur wordt geschetst.

De onderzoeksgroep is te vergelijken met deze uit twee gelijkaardige onderzoeken. (2)

Wij vinden erg weinig afgestudeerden uit de op public relations gerichte studierichtingen terug: communicatiewetenschap, sociale wetenschappen of journalistiek. Toch is er een overwicht van de afgestudeerden uit de humane wetenschappen.

De bekommernis om bijscholing is opvallend laag. Dit blijkt uit het niet volgen van bijscholing op dit terrein en uit het feit dat weinig ondervraagden een dergelijke opleiding wenselijk achten.

De in de literatuur of in beroepsbladen geformuleerde eisen t.a.v. de opleiding van de public relations-officer, liggen vooral op het vlak van persoonlijkheid en karakter. In de praktijk wordt deze functionaris dan ook niet geselecteerd op basis van diploma's of kennis van communicatie-technieken, doch omwille van zijn karakter, temperament en verknochtheid aan de organisatie.

De public relations-afdeling

Alhoewel de public relations-officer bij aanvang in zijn functie meestal van nihil begonnen is, kan hij nu uitgaan van organisatorisch goede gegevens om het public relations-beleid gestalte te geven:

- de grote meerderheid rapporteert rechtstreeks aan de zgn. 'top' van de organisatie (belang van informatie);
- zowat 70% kan beroep doen op één of meer medewerkers, die eigen verantwoordelijkheid kunnen opnemen;
- inzake budget beschikken zij over de nodige zelfstandigheid.

Bij het vergelijken van de opgesomde taken en activiteiten met de uitgewerkte functie-omschrijving van het Nederlands Genootschap voor Public Relations (3), blijkt dat er in verhouding veel aandacht wordt gegeven aan de uitvoerende activiteiten, en dat vooronderzoek, planning en gericht, beleidsmatig werken nog al te dikwijls behoren tot het wensenpakket van de ondervraagden. Ook andere bronnen komen tot diezelfde bevinding. (4)

Wij vinden dit een belangrijke vaststelling, omdat een dergelijke werkwijze in feite uitgaat van een opvatting over communicatie als éénrichtingsverkeer, waarbij de zender éénzijdig alle facetten van de boodschap bepaalt; en dit zonder de feed-back van de ontvanger mogelijk te maken of de actie te evalueren en bij te sturen.

Bij de eigenlijke uitvoerende public relations-activiteiten valt het volgende te noteren:

- een relatief hoog percentage public relations is gericht op externe publieksgroepen, d.w.z. niet op personeel van de organisatie of op leden(groepen) van de onderzochte organisaties;
- het geschreven woord vormt het meest gebruikte en belangrijkste medium, met daarin veel aandacht voor de geschreven pers;
- de public relations-verantwoordelijken die zelfstandig beschikken over een public relations-budget, besteden meer (70%) aandacht

aan externe P.R. dan hun collega's, die niet over een eigen budget beschikken (40 %);

- het blijkt dat zowel in 1962 als in 1977 het hoofdstuk bedrijfsbezoeken en het hoofdstuk ether-boodschappen (radio en televisie) meestal niet tot de bevoegdheid van de ondervraagden behoren. Wij zien geen redenen om deze splitsing in de aard van de media te verrechtvaardigen.

Auto-imago

Specifiek voor de public relations-functionaris blijkt het feit dat hij bij zijn collega's in de onderneming of zelfs bij de directie een zekere negatieve houding t.a.v. zijn vakgebied waarneemt. Op zichzelf geen opmerkelijke vaststelling voor een jong beroep in 1962 (Cf. Baffrey), maar in 1977, '79 en '80 (5) een alarmerend geluid, wanneer we rekening houden met de talrijke artikels en pleidooien, die in de loop der jaren over deze materie werden neergeschreven.

Ook naar buiten toe blijkt dat de public relations-man zich niet uniform kan situeren. Hij meent een duidelijke discrepantie waar te nemen, tussen de (relatief hoge) plaats waarop hij zichzelf situeert op de maatschappelijke ladder, en de (lagere) plaats waarop hij meent door 'jan met de pet' te worden gesitueerd. Inzake sociaal nut voor de maatschappij rangschikt hij zich lager dan inzake prestatie.

Toch blijft de P.R.O. uit ons onderzoek enthousiast:

- hij boekt successen, zowel bij éénmalige als bij regelmatig weerkerende activiteiten;
- hij doet zijn job graag, omwille van het contact, de zelfstandigheid en de afwisseling; juist die factoren, waaraan volgens hem het zgn. ideale beroep zou moeten beantwoorden.

Al met al menen wij een relatie te mogen leggen tussen de steeds durende strijd, die de public relations-officer moet leveren voor de erkenning van zijn beroep en volgende factoren:

- als mogelijke oorzaak, het tekort aan planmatig werken, gefundeerde gegevens, verantwoordbare prognoses en gestructureerde evaluatie;
- een relatief geringe aandacht voor interne relaties;
- een relatief geringe aandacht voor bepaalde media;
- de noodzaak aan bijscholing, die de functionaris uit ons onderzoek niet aanvoelt.

Wij eindigen met deze vaststellingen, die in feite evenveel vingerwijzingen naar de P.R.O. toe zijn. Een verbetering van zijn werksysteem zou een flinke stap zijn in de richting van een duidelijker, scherper afgebakend profiel.

Voetnoten

- (1) Zie beknopte bibliografie.
- (2) Zie bibliografie: J. Cl. BAFFREY en R. MIDDEL.
- (3) X., «Functie-omschrijving Public Relations», in *Provisorium*, XII, (1975), 8.
- (4) H.A. DE ROODE en R. MIDDEL.
- (5) Zie bibliografie: DE ROODE en MIDDEL.

Beknopte bibliografie

- DE ROODE, H.A., *Public Relations, interne en externe communicatie voor organisatie en beleid*, Deventer, KLUWER, 1979.
- LAROSE, M., en LEDUC, R., «Perspectives de Communication», in BLOUIN, N., e.a., *Communication et relations publiques*, Montréal, Téméac, 1971, 123-142.
- LINON, M.M., «Place aux Relations Publiques», in *Humanisme et Entreprise*, (1976), 13, 1-6.

- Mc KEE, B.K., NAYMAN, O.B., en LATTIMORE, D.L., «How P.R.-people see themselves», in *Public Relations Journal*, (1975), nov., 47-52.
- MIDDEL, R., «P.R. over P.R.», in *Cahiers public relations en voorlichting*, IV, (1980), 1, 21-24.
- POOTERS, C.J.M. en ZEGWAARD, P.G., «Public Relations en onderzoek», in *Cahiers public relations en voorlichting*, IV, (1980), 1, 13-16.
- BAFFREY, J.Cl., *Monographie sur le contenu actuel de la fonction de Relations Publiques en Belgique*, I.R.E.S.P. - C.E.T.E.D.I., Leuven, 1962.

luk derden

de populaire muziek-pers. doorlichting van het vlaams typevoorbeeld joepie

Fac. Soc. Wet., Leuven, februari 1981, 127 blz.
(Promotor: Dr. G. De Meyer).

Inleiding

In de jaren vijftig ontstond een jongerenpers die, volgens Anne Pluvinage-Paternostre in haar werk 'L'adolescent et sa presse', minder de uitdrukking was van een sociologische behoefte, dan wel het resultaat van een bepaalde beslissing, opgelegd door de economische orde.

In onze studie ging de aandacht voornamelijk naar de muziekbladen, die behoren tot de weinige jeugdbladen die je in kranten- of boekenkiosk kan kopen. Hoofdbedoeling was een degelijk onderzoek te doen van het belangrijkste Vlaamse muziekblad: Joepie.

Aan de hand van twee lezersonderzoeken wilden wij aantonen dat Joepie verschuivingen kende in haar lezerspubliek. Parallel hiermee zouden wij tevens op een inhoudelijke koerswijziging van het muziekblad wijzen.

Joepie evolueerde van 1974 tot 1977 nl. geleidelijk van een exclusief muziekblad naar een tienerblad met aandacht voor de jeugdproblematiek.

In een aanloop geven wij een typologie van de bestaande markt aan gedrukte muziekinformatie. Er wordt over muziek geschreven in dagbladen, periodieke pers en gespecialiseerde muziekpers. Deze muziekpers is verscheiden en omvangrijk. Vandaar onze poging een eerste spoor te trekken in deze «jungle van muziekinformatie».

Op basis van vijf indelingscriteria en volgens de theorie van de functionele systematiek in de massacommunicatie kan men de gedrukte muziekinformatie indelen.

Naast radio en TV mag men het belang van de populaire muziek tijdschriften, fanclub-informatie, soms affiches... enerzijds en de vakpers anderzijds niet onderschatten. Zij kunnen immers een niet onbelangrijk aandeel hebben in de promotie van een opname of een vedette. Populaire muziekbladen maken een vast bestanddeel uit van het succes van de hitmakers. De voornaamste functie van een muziekblad is het scheppen en het in stand houden van een mythische droomwereld waarin de sterren zich bewegen...

De band tussen de platenproducent en de gedrukte media is zeer nauw, indien niet financieel via gemeenschappelijke belangen of advertentiecontract, dan toch in de verstrekking van identificatie- projectiebevorderende tekst- en vooral fotomateriaal.

Vooraleer de hoofdbrok van onze studie aan te pakken, geven wij nog vlug de sterk persoons-gebonden geschiedenis weer van de populaire muzikpers in Vlaanderen. Hierin blijkt ook al overduidelijk de monopolie-positie van Joepie.

In de periode van januari '77 tot jan. '78 verschenen op de Vlaamse markt volgende muziektijdschriften: Joepie, Vedettenalbum, Riff, Swingtime, 't Liedboek (ondertussen ook al ter ziele) Kick en de fanzines Dus, Liever, Leeggoed en Stic.

Op basis van de indelingscriteria inhoud, genre van muziek, markt, opvatting van muziek-informatie en lezerspubliek geven wij een eerste indeling.

Joepie

Joepie is het belangrijkste jeugdmagazine in Vlaanderen. In drie jaar brengt het zijn lezersaantal van 126.400 (in '74) naar 280.500 (in '77). 39,1 % onder hen zijn tussen de 15 en 20 jaar. Het bereik van Joepie is bij deze belangrijke doelgroep wel uitzonderlijk hoog: 110 lezers op 1000 jongens van 15 tot 20 jaar en 124 lezeressen op 1000 meisjes van 15 tot 20 jaar. In de periode tussen de twee lezeronderzoeken zijn een aantal procentuele verschuivingen merkbaar in de kenmerken van de lezerskring. Parallel met de veroudering van de lezers van Joepie is er tevens een inhoudelijke koersverandering merkbaar. Dat toont de kwantitatieve en kwalitatieve inhoudsanalyse aan.

Uit de eerste vijftien onderzochte exemplaren ('73) blijkt dat 85,1 % van de totale bedrukte oppervlakte ingenomen is door muziek-informatie. Naast de inspraak van de lezers (12,9 %) en de liedjesteksten (2,4 %) blijft er gemiddeld procentueel bekeken niets meer over. Het voornaamste doel van Joepie in het eerste bestaansjaar is ontspannende muziek-informatie geven om de lezer te amuseren. Men wil commercieel niets riskeren, daarom ook juist ruime plaats voor de lezers in het blad. Tevens is er een enorme promotiepolitiek.

Uit de tekstanalyse van de eerste Joepie's blijkt de uitgesproken prioriteit voor de idolen, een ware vedettencultus. Een onmisbare schakel in deze vedetten-verering is de cultus van het slagen. Het blad vertelt bijgevolg over het professioneel en artistiek leven van de idolen.

Aan het privé-leven van de vedette wordt door Joepie het meest aandacht geschonken. De echte werkelijkheid wordt vermeden, er wordt een realiteit gesuggereerd die er helemaal niet is. Uit onderzoek van de Joepie's uit '77 blijkt trouw aan het voornaamste doel: ontspanning! Joepie geeft nu wat de jeugd, haar lezerspubliek wil: veel muziek, maar ook aandacht voor radio, TV en film! Politiek blijft taboe.

Joepie blijft het perfecte produkt van de «beeld-beschaving». De koerswijziging naar een jeugdig publiek in het algemeen blijkt ook uit het feit dat het blad nu ingaat op modeverschijnselen en nieuwe stromingen die hun weerslag hebben op het gedrag van de jongeren. De opgenomen advertenties richten zich tevens meer naar de jeugd. Bij wijze van conclusie stellen wij ons de vraag of het muziekblad nu werkelijk het verlengstuk is van de muziekindustrie.

Een paar bedenkingen als besluit:

- Joepie wil geen kritische informant zijn
- Joepie neemt een journalistiek loopje met de werkelijkheid
- onze muziekbladen zijn geen leestijdschriften

- de foto is de eigenlijke informatie-overbrenger
- redacteur van een popblad is een reclameman van de platenindustrie
- onze muziekbladen zijn geen informatietijdschriften maar wel consumptieprodukten net als een TV-uitzending
- zowel de inhoud, de vorm als de sociale functie van de muziektijdschriften nodigen uit tot consumptie en aanpassing.

uit de tijdschriften

PRESSE ACTUALITE

Uitgegeven door: Bayard - Presse, 5, rue Bayard, 75380 Paris.

Nr. 151, januari 1981

X., *Matra-Hachette: on chuchote*, 4-7
Bernard LOUIS, *Les quotidiens économiques et financiers*, 10-16
X., *"Le Niçois" a un an*, 17
Anika MICHALOWSKA, *Entretien avec Maurice Siegel*, 18-21
Jean-Pierre FOURNIER, *La modernisation à «L'Humanité», au «Matin», à «La Croix»*.
Jules GRITTI, *Entretien avec Fred Forest*, 32-39
Henri DE MONTROND, *Un nouveau caractère: le Sully-Jonquières*, 40-45
Catherine POISSON, *Radio-TV: 4 pays comparés par des jeunes*, 46-49
Gilles FABRE-ROSANE, *Rencontre avec Jean-Louis Missika et Dominique Wolton*, 50-57
Jef TOMBEUR, *En suivant un reporter-radio régional d'Europe 1*, 58-61

Nr. 152, februari 1981

Christian HERMELIN, *Les journaux de mon grenier: reporters-dessinateurs en 1848*, 10-11
Yves L'HER, *Entretien avec Francis Balle, Directeur de l'IFP*, 12-19
Sylvain POUZAC, *Sauve qui peut dans la papeterie française*, 20-25
Gilles FABRE-ROSANE, *Entretien avec Jacques Bille (SID)*, 26-33
Pierre-François COLLEU, *Michel Frois parle du service d'information du CNPF*, 34-36
Yves GUILLAUMA, *Les quotidiens en Rhône-Alpes depuis 1944*, 37-51
Alexandra KWIATKOWSKA VIATTEAU, *Entretien avec Jerzy Turowicz (Pologne)*, 52-55
Jean-Claude SERGEANT, *Les avatars de la presse anglaise*, 56-62
Jacques GAUCHEY, *Media Alliance: au service des pigistes américains*, 62-63

Nr. 153, maart 1981

Christian HERMELIN, *Les journaux de mon grenier: février juin 1848*
Jacques BUISSON, *Matra-Hachette: Europe n° 2*, 12-21
Jean-Jacques TALPIN, *La presse dans l'Orléanais*, 22-31
René PUCHEU, *Entretien avec Jean-Marie Domlenach*, 32-37
Sophie AROUET, *Les agences de photos*, 38-47
Philippe HERVIEU, *La presse dans les Alpes-Maritimes*, 48-53
François QUENIN, *Entretien avec René Marchand (Radio-France)*, 54-57

René DUBOUX, *Médias de clochers et de frontières: le cas de la Suisse italienne*, 58-61
J.C. TEXIER, *Un livre: «La presse, un outil pédagogique»*, 62-63

nr. 154, april 1981

Laurent GREILSAMER, *'Libération' n° 2184: le dernier du genre*, 8-15
Ricardo UZTARROZ, *Libération: un amour si bref!*, 11-13
Pierre ALBERT, *1881-1981: le passé et le présent de la liberté de la presse*, 16-25
Jacques DIDIER, *Entretien avec Daniel Saint-Hamon*, 26-27
Yves L'HER, *La diffusion des quotidiens*, 28-39
Henri DELIGNY, *Combien de chômeurs chez les journalistes?*, 40-45
Pierre CHATOU, *Entretien avec Jean Lefèvre*, 46-47
Alexandra KWIATKOWSKA-VIATTEAU, *Vu à Varsovie*, 48-53
Jean-Claude SERGEANT, *Mutations à Fleet Street*, 54-62

nr. 155, mei 1981

Alain LEMAINE, *La grève au 'Sud-Ouest'*, 10-11
Catherine LEROY, *'France-Soir', sous Her-sant-Winkler*, 14-19
Pierre CHATOU, *Entretien avec Claude Lemoine*, 20-23
Michel JAMET, *L'Express depuis 1977*, 24-31
Pierre ALBERT, *1881-1981: le passé et le présent de la liberté de la presse (2)*, 32-41
Jean LEGRES, *Le droit et les nouveaux médias*, 42-47
René PUCHEU, *Entretien avec Jean-Pierre Elkabbach*, 48-53
Marc STREKER & Thierry DAMAN, *Les radios 'libres' en Belgique*, 54-59
Jean LEDUC, *Entretien avec Bernard Lecomte*, 60-62

nr. 156, juni-juli-augustus 1981

Gilles FABRE-ROSANE, *Entretien avec Yvon Le Bars*, 14-20
Yves GUILLAUMA, *D'un septennat à l'autre*, 21-27
René PUCHEU, *Les présidentielles dans les journaux*, 28-37
Jean-Louis SAUX, *Révolution de palais du 'Dauphiné Libéré'*, 38-42
Jean-Louis SAUX, *Entretien avec Jean Gallois*, 43-47
Laure MANGIN, *Propos des 20 à 25 ans*, 48-51
Jean-C. TEXIER, *L'Echec de 'Now'*, 52-53
Gilles FABRE-ROSANE, *La presse en Uruguay*, 54-59
Marion URBAN, *Radio-Canada: une grève sans fin*, 60-61
Jef TOMBEUR, *Nouvelles des clubs de la presse*, 62

RUNDFUNK UND FERNSEHEN

Uitgegeven door: Hans-Bredow-Institut an der Universität Hamburg.
Hamburg 13, Helmhuderstrasse 21.

Jg. 29, nr. 1, 1981

Bernhard WIELAND, *Programmvierfalt und kommerzielles Fernsehen - Ergebnisse der Amerikanischen Television Economics*, 5
James G. STAPPERS und Ed HOLLANDER, *Bürgernahes Fernsehen und Kabelpilotprojekte*, 13
Winfried SCHULZ und Klaus SCHÖNBACH, *Das Fernsehen im Europawahlkampf*, 26
Giuseppe GRIZZAFFI und Renate GERKENS, *Zum Kabelfernseh-Pilotprojekt Berlin: Bedingungen und Probleme*, 51
X., *Zwei Beschlüsse des Bundesverfassungsgerichts vom 3. Juni 1980, betr.: Konflikt zwischen Meinungsfreiheit und allgemeinem Persönlichkeitsrecht*, 59

Jg. 29, nr. 2-3, 1981

Siegfried WEISCHENBERG, *Zwischen Taylorisierung und professioneller Orientierung*, 151
Wolfgang DONSBACH, *Journalisten zwischen Publikum und Kollegen*, 168
Walter MENNINGEN, *Rundfunkarbeit als politisches Mandat?*, 185
Hans Heinz FABRIS, *Medienjournalismus und Bürgerkommunikation*, 200
Manfred RÜHL, *Journalismus und Wissenschaft - Anmerkungen zu ihrem Wirklichkeitsverständnis*, 211
Will TEICHERT, *Journalismus zwischen Autonomie und Apparat*, 223
Ernst MÜLLER-MEININGEN jr., *Journalisten - Medienpolitik in Moll*, 227
Fritz SANGER, *Zur autonomen Verantwortung des Journalisten*, 231
Ursula GRÖTTRUP, *«Noch funktionieren wir ja prima» - Journalistinnen in Frauenzeitschriften*, 235
Wilhelm BITTORF, *Bemerkungen wider den Immobilismus von Journalisten*, 240
Eckart SPOO, *Journalistische Aufgabe und journalistische Arbeitswelt*, 242
Cornelia BOLESCH, *Vor dem «Sprung ins Qualitative»? Die Situation von Frauen in den Medien*, 246
Hans ABICH, *Wie kommunikativ sind Kommunikatoren?*, 252
Franz WÖRDEMANN, *Notizen über eine moderne Isolierstation*, 257
Norbert SCHNEIDER, *Der Intendant: Zwischen Gremien und Redaktionen*, 261
Werner HOLZER, *Chefredakteur - Voraussetzungen und Folgen einer Mittlerfunktion*, 264
Helmut KRAPP, *Programmbeitrag* -

Programmstruktur — Programmproduktion, 267
Helmuth HASELMAYR, *Beziehungen zwischen Programmproduktion und Programmverantwortung*, 271
Bernhard WORDEHOFF, *Journalismus zwischen Profession und Proporz*, 275
Werner HILL, *Der Schrei des Laokoon*, 279
Peter VON ZAHN, *Nicht der Rundfunk ergreift Partei — die Partei ergreift den Rundfunk*, 284
Heinz Werner HÜBNER, *Anspruch, Auftrag, Anmaßung*, 287
Dieter WEIRICH, *Weg vom Tendenz- und Agitationsjournalismus — Wider den Anpassungsjournalismus*, 292
Dietrich SCHWARZKOPF, *Rundfunkprogramm zwischen journalistischer Aufgabe und politischen Ansprüchen*, 298
Freimut DUVE, *Journalisten und Politiker*, 300
Hermann MEYN, *Öffentlichkeitsarbeit im Spannungsfeld von Politik und Publizistik*, 304

ETUDES DE RADIO-TELEVISION

Uitgegeven door: Bureau d'Etudes de la R.T.B., Cité Reyers, 1040 Bruxelles.

Nr. 29, februari 1981

Les sondages d'opinion

Roland CAYROL, *L'interprétation des sondages ou peut-on traduire sans trahir?*, 1
Jacques DURAND, *Enquêtes par sondage et mesures d'audience*, 19
Jacques-René RABIER, *Les études comparatives des publics européens*, 35
Hansjörg BESSLER, *Développement et avenir du système de recherche «telescopie»*, 67
Peter MENNEER, *Les mesures du public de la télévision et de la radio au Royaume-Uni: la transition vers des sondages conjoints*, 75
Claude GEERTS, *Le service des sondages à la RTBF*, 87
André CARON and James R. TAYLOR, *Les techniques de sondages et les méthodes non-réactives*, 101
Michel SOUCHON, *La classification: dimensions et combinatoire*, 121
Brigitta HOIJER and Ingegerd RYDIN, *Etudes sur les programmes pour les enfants et sur les bulletins d'information dans la perspective de la compréhension des individus*, 131
Roselyne BOULLIN-DARTEVELLE and René PATESSON, *L'analyse binaire classique: son intérêt pour la sociologie des médias*, 155

FILM QUARTERLY

Uitgegeven door: University of California Press, Berkeley, California 84720

Vol. 34, nr. 2, winter 1980-1981

Gideon BACHMANN, *Federico Fellini: The Cinema Seen as a Woman*, 2
Michael DEMPSEY, *James Toback: Love and Money, Ecstasy and Death*, 24

Articles

Brian HENDERSON, *The Searchers: An American Dilemma*, 9
Peter MAYER, *Mr. Klein and the Other*, 35

FILM EN TELEVISIE

Uitgegeven door de Katholieke Filmliga, dienst van de Katholieke Filmactie, v.z.w. Olmstraat 10, 1040 Brussel.

Nr. 285, februari 1981

De kernredactie, *Film kijken vandaag*, 4-5
Gaston WEEMAES, *The best ten 1980 - Overleden in 1980*, 6-13
Dirk MICHIELS, *Praten met Margarethe von Trotta*, 14-15
Kari BERT, *Werner Schroeter - Italië of Duitsland*, 18-20
Ivo NELISSEN, *Palermo oder Wolfsburg*, 22-23
Freddy SARTOT, *Filmvondsten 1980*, 29-31

Nr. 286, maart 1981

Dirk MICHIELS, *Ordinary People*, 4-6
N.N., *Best 20 van de lezer(es)*, 8-11
Hilde VAN GAELLEN & Ronnie PEDE, *Sonntagsskinder - Michael Verhoeven*, 12-15
Ronnie PEDE, *Roger Daltrey in de nor is het saai*, 16-17
Kari BERT, *De legendarische filmmogols (1): Darryl F. Zanuck*, 20-24

Nr. 287, april 1981

Jean-Pierre WAUTERS, *Filmfestival Berlijn 1981*, 4-11
Rudy VANSCHOENWINKEL & Jean-Pierre WAUTERS, *Raging Bull - Martin Scorsese - Robert de Niro*, 12-19
Ronnie PEDE & Freddy SARTOT, *Film International 81*, 20-23
Ivo NELISSEN, *Kontrakt*, 24-25
Dirk MICHIELS, *Dressed to Kill*, 26-27

JOURNAL OF BROADCASTING

Uitgegeven door: Broadcast Education Association, School of Journalism, University of Georgia, Athens (U.S.A.).

Vol. 24, nr. 4, fall 1980

Studies of Television Content

Joseph TUROW, *Non-Fiction on Commercial Children's Television: Trends and Policy Implications*, 437
Don R. LE DUC, *Television Coverage of NATO Affairs*, 449
David H. GOFF, Lynda Dysart GOFF and Sara KAY LEHRER, *Sex-Role Portrayals of Selected Female Television Characters*, 467
Perspectives on Research
Alan H. WURTZEL, *Academic Research: A View From the Industry*, 479
James S. ETTEMA, *The Role of Educators and Researchers in the Production of Educational Television*, 487

Economics and Broadcasting

Barry R. LITMAN, *Market Share Instability in Local Television*, 499
Daniel E. GARVEY, *Introducing Color Television: The Audience and Programming Problem*, 515
Other Research
John H. PENNYBACKER, *Comparative Renewal Hearings: Another Dialogue Between Commission and Court*, 527
Jannette DATES, *Race, Racial Attitudes and Adolescent Perceptions of Black Television Characters*, 549

Vol. 25, nr. 1, winter 1981

Research Articles

Alan M. RUBIN and Rebecca B. RUBON, *Age, Context and Television Use*, 1
Mickie EDWARDSON, Donald GROOMS and Susanne PROUDLOVE, *Television News Information gain from Interesting Video vs. Talking Heads*, 15
James LULL, Lawrence M. JOHNSON and Donald EDMOND, *Radio Listeners' Electronic Media Habits*, 25
Joanne CANTOR, *Modifying Children's Eating Habits Through Television Ads: Effects of Humorous Appeals in a Field Setting*, 37
Karin L. SANDELL and David D. OSTROFF, *Political Information Content and Children's Political Socialization*, 49
Wenmouth WILLIAMS and Jr., Dean M. KRUGMAN, *Innovativeness and the Public Radio Audience*, 61
Mary Ann HELLER, *An Argument for Elimination of Ascertainment Requirements*, 71

Research in Brief

Charles R. BANTZ, Robert L. PRICE and James E. TOWNSEND, *Community Leaders' Perceptions of Access and Fairness*, 81

Review and Criticism

Brian WINSTON, *Future Developments in Telecommunications, The Wired Society, Communication Satellite Systems*, James Martin, 86
Theodore R. CONANT, *Art, the Artist, and the New Technologies*, 92
Michael CHENEY, *The Third Wave, Alvin Toffler*, 95
Mark CHERNICHAW, *Television's Transformation: The Next 25 Years*, Stuart M. DeLuca, 97

CAHIERS DU CINEMA

Revue Mensuelle de Cinéma
13, rue des Petits-Champs, Paris - 1er.

Nr. 319, januari 1981

Vicente MOLINA-FOIX, *Stanley Kubrick - The Shining*, 4-11
Serge DANEY, Serge LE PERON & Bill KROHN, *Télévision: le docu-drame américain*, 12-25
Pascal BONITZER, *Rétrospective Mizoguchi - Violence et latéralité*, 26-34
Hervé GUIBERT, *Hollywood. Le mort qui*

parle. A propos de «Sunset Boulevard», 35-39
Claude BEYLIE, Frank, Douglas, Orson et les autres, 40-43
Sylvie PIERRE, Brésil: A propos de «Bye Bye Brasil», 44-47

Nr. 320, februari 1981

Serge DANEY, Danièle DUBROUX e.a., *Cinéma d'Asie: 1 le cinéma indien*, 4-25. 2 *Journal de Hong Kong*, 26-44
Louis SKORECKI, *Gloria*, 45-48

Nr. 321, maart 1981

Pascal BONITZER, *Raging Bull de Martin Scorsese*, 4-9
Olivier ASSAYAS, *Cinéma Britannique: 1. redécouvrir Michael Powell. 2. tendances actuelles*, 10-31
Serge LE PERON, *Berlin Alexanderplatz. Le feuillet de R.W. Fassbinder*, 32-37
Raymond BELLOUR, *Video. Thierry Kuntzel et le retour de l'écriture*, 41-50

Nr. 322, april 1981

Pascal BONITZER, *La carte cachée ou les absents ont toujours raison*. Eric Rohmer, 4-9
Louis SKORECKI, *Lili Marleen. Rainer Werner Fassbinder*, 10-23
Serge DANEY & Jonathan ROSENBAUM, *Elephant Man. David Lynch*, 24-33
Jean-Jacques HENRY, Jean-Pierre LIMOSIN, *Vidéo, vitesse, technologie, la troisième fenêtre: entretien avec Paul Virilio*, 35-40
Olivier ASSAYAS, Yann LARDEAU, Charles TESSON & Serge DANEY, *Festivals: Berlin 81, Rotterdam 81, Budapest 81*, 41-50

Nr. 323/324, Mei 1981

Numéro spécial: situation du cinéma français I.

Serge DANEY, Pascal BONITZER e.a., *Tendance(s)*, 10-25
Pascal BONITZER, Serge DANEY en Jean NARBONI, *Les Auteurs*, 28-95
Serge DANEY, Serge TOUBIANA e.a., *Les Acteurs*, 98-129

Nr. 325, juin 1981

Numéro spécial: situation du cinéma français II.

Serge TOUBIANA, Serge LE PERON, e.a., *Enquête sur la production*, 9-71
Alain BERGALA, Jean-Jacques HENRY, e.a., *Outils et formes*, 73-95
N.N., *Les Auteurs* (suite), 99-112
Olivier ASSAYAS, Alain BERGALA, e.a., *Dictionnaire*, 113-120

SIGHT AND SOUND

International Film Quarterly.
Published by the British Film Institute, 81
Dean Street, London W1.

Vol. 50, nr. 1, winter 1980-1981

N.N., *Colour Problem. In 'the Year of the Co-*

lour Film', the state of a fading heritage, 12.
Jan DAWSON, *A Labyrinth of Subsidies. The origins of the New German Cinema*, 14
Jeremy ISAACS, *Winning the Pools*, 21
Simon PERRY, *An Edinburgh Woman, interviews Lynda Myles*, 27
Tony MITCHELL, *Animating Dead Space and Dead Time*, 29
Richard COMBS, *In search of the French Lieutenant's Woman*, 34
Jill FORBES, *Jean-Luc Godard 2 into 3*, 40
David NICHOLLS, *Once upon a time in Italy, reconsiders the father of the Spaghetti Western*, 46
Paul MAYERSBERG, *The Overlook Hotel, interprets the Shining*, 54

Vol. 50, nr. 2, lente 1981

Alan STANBROOK, *Hollywood's Crashing Epics*, 84
Edward KLOSINSKI, *Krystyna JANDA & Krzysztof KIESLOWSKI, Frozen Assets*, 86
Tom FARRELL, *Jon JOST & Richard COMBS, Nicholas Ray: The Last Movies*, 92
John PYM, *Two Nations, The Troubles and Ireland: a Television History*, 98
Brian WINSTON, *Was Hitler There?*, 102
Vincent PORTER & Chaim LITEWSKI, *The Way Ahead*, 110
P.L. TITTERINGTON, *Kubrick and The Shining*, 117
David THOMSON, *At the Acme Book Shop*, 122
Dai VAUGHAN, *Let There Be Lumière, A Boat Leaving Harbour*, 126
Richard COMBS, *Hell up in the Bronx*, 128

Vol. 50, nr. 3, zomer 1981

Chris AUTY, *Regional Arts*, 154
Penelope HOUSTON & Richard ROUD, *Canes*, 161
John CHITTOCK, *Goodbye Gutenberg... Hello Hollywood?*, 164
KUROSAWA, OSHIMA & T. RAYNS, *Tokyo Stories*, 170
QUINCANNON, *Double Takes*, 177
Francis CAIRNS, *Fitzcarraldo*, 180
Tom MILNE & Richard COMBS, *Robert Altman - Backgammon and Spinach*, 182
Gilbert ADAIR, *Utopia Ltd.*, 188
Tom MILNE, *Rohmer's Siege Perilous*, 192
John GILLETT, *Manoel De Oliveira*, 196
Elizabeth SUSSEX, *Camera*, 198
Tom MILNE, *Dirty Old Nostalgia*, 201
Gavin MILLAR, *John Huston*, 203

JOURNALISM QUARTERLY

Uitgegeven door: School of Journalism,
University of Minnesota,
Minneapolis 55455A

Vol. 58, nr. 1, lente 1981

Dennis T. LOWRY, *Alcohol Consumption Patterns and Consequences on Prime Time Network TV*, 3
Jeff SOBAL and Marilyn JACKSON-BEEK, *Newspaper Nonreaders: A National Profile*, 9
William A. TILLINGHAST, *Declining Newspaper Readership: Impact of Region and Urbanization*, 14

John H. BOYER, *How Editors View Objectivity*, 24
Thomas R. MADDUX, *American News Media and Soviet Diplomacy, 1934-41*, 29
Judy P. HANSEN and Robert L. BISHOP, *Press Freedom on Taiwan: The Mini Hundred Flowers Period*, 38
James H. WATT, Jr. and Sjet VAN DEN BERG, *How Time dependency Influences Media Effects in a Community Controversy*, 43
Gerald C. STONE and Maxwell E. McCOMBS, *Tracing the Time Lag in Agenda-Setting*, 51
David O. EDEANI, *Critical Predictors of Orientation to Change in a Developed Society*, 56
Ronald E. OSTMAN and Dennis W. JEFFERS, *TV Police and Family Programs as Reality to Schizophrenic-Labeled Persons*, 65
D. Charles WHITNEY, *Information Overload in the Newsroom*, 69
Michael RUFFNER, *An Empirical Approach for the Assessment of Journalistic Writing*, 77
Fred FEDLER and Phillip TAYLOR, *Reporters and the Newspaper Guild: Membership Attitudes and Salaries*, 83
Steve K. TOGGERSON, *Media Coverage and Information-Seeking Behavior*, 89
William P. MARTIN and Michael W. SINGLETARY, *Newspaper Treatment of State Government Releases*, 93
J. David JOHNSON and Albert R. TIMS, *Magazine Evaluations and Levels of Readership: A Cross-National Comparison*, 96
C. Richard HOFSTETTER and Terry F. BUSS, *Motivation for Viewing Two Types of TV Programs*, 99
Donald L. SHAW, Lynda P. COLE, Roy L. MOORE and Richard R. COLE, *Men Versus Women in Bylines*, 103
Beverly M. BETHUNE, *A Profile of Photojournalists on the Metropolitan Newspapers*, 106
Leonard N. REID and Herbert J. ROTFELD, *How Informative Are Ads on Children's TV Shows?*, 108
Paul G. ASHDOWN, *Local TV Editorial Themes*, 111
William S. MADDOX and Robert ROBINS, *How People Magazine Covers Political Figures*, 113
Edited by Richard R. COLE and Donald L. SHAW, *Book Reviews*, 116
Compiled by Nancy ALLEN, *Other Books and Pamphlets on Journalistic Subjects*, 138
Edited by Joseph P. MCKERNAN and Alfred N. DELAHAYE, *Articles on Mass Communication in U.S. and Foreign Journals*, 148
Index for Volume 57, 1980, 162

COMMUNICATIONS

Uitgegeven door: Ecole pratique des Hautes Etudes, Le Centre d'Etudes de Communications de Masse (C.E.C. MASS), 10, rue Monsieur-le-Prince, Paris 6e, Ed. du Seuil, 27 rue Jacob, Paris 6e.

Nr. 32, 1980

LES ACTES DE DISCOURS

Oswald DUCROT, *Analyses pragmatiques*, 11
Jean-Claude ANSCOMBRE, *Voulez-vous dériver avec moi?*, 61

Benoît DE CORNULIER, *Le détachement du sens*, 125
Frédéric NEF, *Note pour une pragmatique textuelle*, 183
François RECANATI, *Qu'est-ce qu'un acte locutionnaire?*, 190
Eddy ROULET, *Modalité et illocution*, 216
Ryszard ZUBER, *Statut sémantique des actes indirects*, 240
Herman PARRET, *Les stratégies pragmatiques*, 250
Jef VERSCHUEREN, *A la recherche d'une pragmatique unifiée*, 274

nr. 33, 1981

APPRENDRE DES MEDIAS

Geneviève JACQUINOT, *On demande toujours des inventeurs*, 5
Tony BATES, *Efficacité du message et système éducatif*, 25
Erhard U. HEIDT, *La taxonomie des médias*, 51
Gavriel SALOMON, *La fonction crée l'organe*, 75
Xavier CUNY et Michel BOYE, *L'apprentissage des outils-signes*, 103
Jon BAGGALEY et Steven DUCK, *La crédibilité du message télévisuel*, 143
Bernard SCHIELE et Gabriel LAROCQUE, *Le message vulgarisateur*, 165
François BRESSON, *Compétence iconique et compétence linguistique*, 185
Pierre-Alban DELANNOY, *L'image dans le livre de lecture*, 197
Michel TARDY, *Le renard appris ou désappris*, 223

DE PERS - LA PRESSE

Uitgegeven door de Belgische Vereniging van de Dagbladuitgevers, v.z.w., Belliardstraat 10, 1040 Brussel.

Jg. 27, nr. 1 (105), juni 1980

X., *Collectieve arbeidsovereenkomst voor de Belgische dagbladbedrijven*, 3-47
X., *Jaaroverzicht en statistieken*, 49-92
X., *Persorganisaties*, 93-132
X., *Belgische dagbladen*, 133-244
X., *Weekbladen*, 245-324
X., *Erkende beroepsjournalisten, buitenlandse korrespondenten en persattachés*, 325-372.
X., *Publiciteit, organisaties en onderwijs*, 373-398.

Jg. 27, nr. 2 (106), september 1980

F. VINK, *De krantenuitgever en de persvrijheid*, 1-7
X., *Administratieve zetel Gazet van Antwerpen*, 8-10
X., *La Cité à 30 ans*, 11.
Jos HUYPENS, *Leest U ook zoveel regionaal nieuws?*, 12-14
X., *Le secret professionnel du journaliste*, 15-17
X., *Actualquarto: la presse en milieu scolaire*, 18-20
X., *150 jaar perskijken*, 21-23

X., *Internationaal Kongres van Dagbladuitgevers*, 38-39
X., *Luxembourg: "Tageblatt", produit en photocomposition et tiré en offset*, 41-42
X., *Bekommernissen van de Nederlandse dagbladuitgevers*, 43-46

Jg. 27, nr. 3 (107), december 1980

Jos T'SEYEN, *Kleur in de krant*, 2-3
X., *La reconversion à l'imprimerie Sofadi*, 11-13
X., *Jaarlijkse Frans Theelenprijs uitgereikt*, 17-19
X., *De grafische industrie en haar toekomst*, 20-26
X., *Les annonceurs et la réglementation de la publicité*, 27-28.
X., *The newspaper industry in Ireland*, 30-32

SCREEN EDUCATION

Uitgegeven door: Society for Education in Film and Television, London.

Nr. 38, lente 1981

Carolyn STEEDMAN, *Schools of Writing*, 5
Valerie WALKERDINE, *Sex, Power and Pedagogy*, 14
Jonnie TURPIE, *Photo-Essay 1*, 26
John ELLIS, *Film In Higher Education*, 32
Bob FERGUSON, *Practical Work and Pedagogy*, 42
Manuel ALVARADO, *Television Studies and Pedagogy*, 56
John TULLOCH, *Television, Trade Unions and Media Studies*, 68
Michael O'SHAUGHNESSY, *Watching Media Studies*, 80
Philip RICE, *Critical Practice*, 86
John O THOMPSON, *Real Pictures, Real Pleasures?*, 89
James DONALD, Simon FRITH and Jim GREALY, *Education: a New Agenda*, 96
Cockpit Arts Workshop, *Photo-Essay 2*, 100

GAZETTE

International Journal for mass communication studies.
Uitgegeven door: KLUWER, B.V. p.o.b. 23, Deventer (Nederland).

Vol. 27, nr. 1, 1981

Jerry W. KNUDSON, *The Chilean press since Allende*, 5
Maxwell E. McCOMBS, Richard R. COLE, Robert L. STEVENSON, and Donald L. SHAW, *Precision journalism: an emerging theory and technique of news reporting*, 21
K.E. EAPEN, *Education for communication: the Indian scenario*, 35
Wolfgang DONSBACH, *Legitimacy through competence rather than value judgments:*

the concept of journalistic professionalization reconsidered, 47
Patrick UTOMI, *Historical-philosophical foundations of governments ownership of newspapers in Nigeria*, 69

Vol. 27, nr. 2, 1981

David M. SMITH, *Fantasy-reality use of mass media by children: a longitudinal study*, 83
P. Eza ONU, *The use and misuse of scarce newsprint: mortuary advertisements compete for space in African daily newspapers*, 105
Carol M. THURSTON, *A comparison of attitudes about social responsibility among Dutch and American journalists and lawmakers*, 123

COMMUNICATION RESEARCH

Uitgegeven door: Department of Journalism, University of Michigan.

Vol. 8, nr. 2, april 1981

Alan M. RUBIN, *An Examination of Television Viewing Motivations*, 141
Stephen D. REESE and M. Mark MILLER, *Political Attitude Holding and Structure: The Effects of Newspaper and Television News*, 167
Troy A. ZIMMER, *Media Exposure to Campaigns: Public Anticipation and Involvement in Elections*, 189
Mitchell E. COHEN, Jane D. BROUWN and Sheridith CLARK, *Canadian Public Television and Preschool Children: Predictors of Viewers and Nonviewers*, 205
Richard L. ALLEN, *The Reliability and Stability of Television Exposure*, 233

QUARTERLY JOURNAL OF SPEECH

Uitgegeven door: Speech Communication Association, Department of Communication Arts, University of Wisconsin-Madison.

Vol. 67, nr. 1, februari 1981

Stephen E. LUCAS, *The Schism in Rhetorical Scholarship*, 1
W. Barnett PEARCE, *Talking to "The Man": Some Communication Strategies Used by Members of Marsha Houston Stanbeck and "Subordinate" Social Groups*, 21
Cal M. LOGUE, *Transcending Coercion: The Communicative Strategies of Black Slaves on Antebellum Plantations*, 31
Floyd Douglas ANDERSON and Andrew A. KING, *William Hazlitt as a Critic of Parliamentary Speaking*, 47
Bruce J. WEAVER, *Debate and the Destruction of Friendship: An Analysis of Fox and Burke On the French Revolution*, 57
Paul SIEGEL, *Protecting Political Speech: Brandenburger vs. Ohio Updated*, 69
Howard R. MARTIN, *The Prosodic Components of Speech Melody*, 81

uit de literatuur

RADIO

Phillip O. KEIRSTEAD,
All-News Radio,
Tab Books, Pennsylvania, 1980. 222 blz.

Tussen het overgrote aanbod van kanalen zijn er in de Amerikaanse ether enkele radio- en televisiestations die wat specialisatie betreft toch wel tot het uiterste gaan. Zo kennen wij kanalen waarlangs niets anders dan sport de huiskamer binnendringt. Andere zenders geven louter feuilletons, andere uitsluitend educatieve programma's. Ook de informatiesector ontsnapt niet aan die «all-trend». Dat zijn dan de «all-news»-zenders, die bijna uitsluitend nieuwsberichten doorzenden, niet alleen tijdens hun «prime time», maar 24 uur op 24. In zijn werk beperkt de auteur zich wel tot de radio, omdat de specialisatietrend hier veel duidelijker is dan bij televisie en in feite ook meer voorkomt dan bij het visuele medium. (Een kwestie van kosten allicht.)

Radiostations met permanente informatieverstrekking bestaan in de Verenigde Staten sinds 1965. Het was een idee van Westinghouse, spoedig in praktijk omgezet door CBS. Na 15 jaar blijkt deze omroep het energieverslindende werk van permanente nieuwslevering dan ook beter onder de knie te hebben dan haar collega's-concurrenten. Keirstead stelt een «all-news»-radiostation voor als een station, waar een redactie van enkele tientallen journalisten, reporters, nieuwslezers, interviewers en commentatoren een nieuwsprogramma voorstelt dat stelselmatig up-to-date wordt gebracht en dikwijls dezelfde items herhaalt, omdat de gemiddelde «all-news»-luisteraar slechts kortstondig op dit kanaal afstemt. Vaste rubricering is bijgevolg een eerste vereiste, service voor de luisteraar (weerbericht, juiste uur, wegeninformatie) een tweede. In de definitie van Keirstead passen voorlopig zowat 44 radiostations, verspreid over 23 Amerikaanse staten. «Ons grootste probleem? We komen tijd te kort om alle items, plus de service-rubrieken, plus de reclame-spots in 24 uur geperst te krijgen.» aldus één van de lieden uit het nieuwsradio-vak.

Een aangaan, vlot leesbaar, goed gedocumenteerd en geïllustreerd boek zonder wetenschappelijke pretenties, maar vol interessante wetenswaardigheden.

L.C.

American Society for Information Science,
Information - Politics. Proceedings of the ASIS 39th Annual Meeting,
(vol. 13), ASIS, Washington D.C., 1976, 176 blz. + microfiches.

De in 1937 opgerichte American Society for Information Science beoogt de discussie, publicatie en kritische analyse van werk over theorie, praktijk, onderzoek en ontwikkeling van alle elementen die betrokken zijn bij de «communicatie» van opgenomen gespecialiseerde informatie. De leden houden zich in hoofdzaak bezig met de problemen van de hele informatie-overdracht, waarbij ongetwijfeld microfotografie, automatische en associatieve indexering, analyse van bibliotheek- en informatiesystemen, computerlinguïstiek en de ontplooiing van speciale klassifikatie- en index-systemen op het programma staan. Behalve de **American Documentation**, de **Information Science Abstracts** en de **Bibliography on Information Science and Technology** publiceert deze organisatie de rapporten van de jaarlijks gehouden colloquia over informatie-wetenschap en -technologie, zowat te omschrijven als telkens een actuele pluridimensionele stand van zaken.

Onderhavig boek is de congres-afl levering van 1976, reeds vijf jaar oud, maar met niet minder nog splinternieuwe ideeën. Kernthema is de voorstelling van relaties tussen informatie en politiek, waarbij informatie en vooral politiek in ruime en veelzijdige zin begrepen moeten worden. Met informatie bedoelen de verschillende auteurs meestal de (technische) verwerking van het steeds toenemende informatievolume. Informatie komt op ons af vanuit zoveel hoeken; elk terrein moet deze informatie in zulke vormen gieten en voortdurend aanpassen zodat mensen, werkzaam op het betrokken terrein, er nuttig en efficiënt gebruik van kunnen maken. Dus telkens gaat het om een diverse politiek, een aangepaste beleidslijn. Zo komen problemen uit het educatieve, economische, wetenschappelijke, juridische, sociologische en ecologische veld - om er maar enkele te noemen - aan de orde. Voegen wij hier nog een handvol concreet behandelde topics aan toe: microcomputers in bibliotheken; bibliometrische research (catalogiserings- en klassifikatie-onderzoek); analyse van videodisc, holografische en aanverwante systemen; management van informatie in de bedrijfswereld, landbouw- en energiesector; voorstelling van specifieke informatie- (opslag)-systemen voor medische, biologische, chemische en juridische doeleinden; internationale informatie-systemen met daarbij horende moeilijkheden van vertaling, normen-uniformisering en afhankelijkheidsrisico's (de «hardware- software connection»). Van nagenoeg alle onderwerpen is een synthese te vinden in het congresboek en een volledige tekst op microfiche (ong. 1000 blz.); de thema's zijn chronologisch -zowat

tijdens het congres aan bod kwamen- gerangschikt. Hiermee hangen meteen enkele nadelen samen: heel wat papers ingeleverd na de gestelde deadline zijn niet opgenomen en door de chronologische weergave is er van een logische en systematische opbouw nauwelijks sprake.

Een wat verwarde, maar toch interessante potpourri van de vele facetten van de steeds verder doordringende informatietechnologie: het informatietechnologisch complex...
L.C.

BOEK

Lucien FEBVRE en Henri-Jean MARTIN,
The coming of the book. The impact of printing 1450-1800, New Left Books, London, 1979, 378 blz.

Lucien Febvre, door velen als een van de belangrijkste historici van de twintigste eeuw beschouwd, heeft met zijn vernieuwende visie op het historisch onderzoek de naoorlogse geschiedschrijving op fundamentele wijze beïnvloed. In plaats van een 'histoire événementielle' poogde hij door middel van een interdisciplinaire aanpak (o.a. economie, geografie, sociologie en antropologie) de ontwikkeling, structuur en werking van een samenleving bloot te leggen. In dit werk, een vertaling van het reeds uit 1958 daterende **L'apparition du livre**, toont hij aan welke technische en maatschappelijke (zowel politieke, economische, sociale als culturele) omstandigheden de (inhoudelijke en vormelijke) evolutie van het boek, van gebruikswaarde-objekt tot ruilwaardeprodukt, meebepaald te hebben.

Tevens wordt de gewijzigde positie van schrijver, uitgever en lezer geschetst.

J.S.

COMMUNICATIETRANING

John ADAIR,
Training for Communication, Gower Press, Westmead, 1979, £ 8, 205 blz.

Een licht gewijzigde herdruk van een reeds in 1973 verschenen boek.

Het gaat hier om een praktische handleiding, waaruit managers kunnen leren hoe zij communicatiever taal moeten hanteren, zowel in spraak als geschrift, hoe men moet leren luisteren, leren een vergadering voorzitten en interviewen. Het geheel wordt voorafgegaan door een nogal oppervlakkig brokje theorie. Pretentieloos, vlot geschreven en goed voor een eerste kennismaking met de behandelde materie. Wie echter enige diepgang of wetenschappelijke verantwoording zocht, kijkt uit naar een ander werk.

G.F.

INFORMATIE EN POLITIEK

JOURNALISTIEK

Christian LINDER (Hrsg.)

In Sachen Wallraff. Berichte, Analysen, Meinungen und Dokumente, Kiepenheuer & Witsch, Köln, 1975, 176 blz., geïll.

Dit boek, verschenen vóór de zogenaamde Bild-episode, bevat naast de gebruikelijke lofbetuigingen (o.a. van Heinrich Böll) en de onvermijdelijke levensschetsen een aantal bijdragen waarin gepeild wordt naar de ethische en juridische implicaties van Wallraffs aanpak, een analyse van de in zijn industriereportages gebruikte methode, zijn plaats en waarde binnen de arbeidersstrijd en -literatuur, evenals een boeiend stuk van Oskar Negt die Wallraff met zijn 'Moral des Handelns' een plaats toedicht binnen het kader van de materialistische ideologietheorie. J.S.

COMMUNICATIE-INDUSTRIE

Patrice FLICHY,
Les industries de l'imaginaire, PUG, Grenoble, 1980, 277 blz.

Vertrekkende van een (politiek-) economische analyse van de 'klassieke' media (film, omroep en fonoplaat), bekijkt de auteur achtereenvolgens de zogenaamde tweede audiovisuele generatie (super 8, hifi, teledistributie, video, beeldplaat, e.d.), de concervorming binnen de mediasector, en de impact van financierskapitaal en technologie op de multimediale conglomeraten en culturele producten. Het boek sluit af met een reeks tabellen omtrent de concentratie in Frankrijk, de Verenigde Staten en in de wereld. J.S.

RECLAME

Laurence URDANG (ed.), **Dictionary of Advertising Terms**, Tatham-Laird & Kudner, Chicago 1980, \$ 21.50, 209 blz.

In dit boek werden ongeveer 4.000 bondige definities samengebracht van woorden uit het Amerikaanse reclame- en marketingjargon. Blijkbaar erg volledig en wellicht zeer nuttig bij het lezen van praktische handleidingen over reclametechnieken. Voor wetenschappelijk werk is het minder bruikbaar. G.F.

COMMUNICATIE - ESTHETIEK

Günter WALDMANN.

Kommunikationsästhetik. Die Ideologie der Erzählform, Wilhelm Fink Verlag, München, 1976, 306 blz.

Constateerend dat noch de structuralistische en semiologische vormanalyse, noch het sociologisch of politiek-economisch inhoudsonderzoek afdoend zijn om de ideologische functies en implicaties van 'literaire' teksten bloot te leggen, wil de auteur een ideologiekritisch model ontwikkelen dat er in slaagt de (ideologische) inhoud én (esthetische) vorm van een tekst te bevragen. Essentiële onderdelen dienen een sociaal georiënteerd en maatschappijkritisch communicatiebegrip, en een esthetische teksttheorie te zijn. In een tweede deel wordt dit analysemodel toegepast op de nazi-oorlogsliteratuur. J.S.

J.S.

POPULAIRE CULTUUR

Thomas INGE (Ed.),
Handbook of American Popular Culture. Vol. 1 & 2, Greenwood Press, Londen, 1978/1980, 404 blz./423 blz.

Dit handboek - dat uiteindelijk uit drie volumes moet bestaan - vormt een verbluffende schatkamer aan informatie voor iedereen die gefascineerd wordt door onze moderne mythologie. Zoals de samensteller in zijn voorwoord zelf stelt, is dit de eerste poging om een allesomvattend overzicht te geven van de Amerikaanse populaire cultuur. Hierbij dient men echter wel te weten dat de bedoeling van deze uitgave niet het geven is van een diepgaand theoretisch inzicht in het fenomeen. Wat men daarentegen heeft trachten te doen is een zo volledig mogelijk referentiewerk te maken van waaruit men kan vertrekken bij de studie van de verschillende deelgebieden van bovengenoemde cultuur. Deze filosofie heeft volledig de structuur van het werk bepaald. Van een bepaald deelgebied - gaande van «advertising» tot «women in popular culture» (vol. 1) en van «animation» tot «the western» (vol. 2) - wordt door een specialist telkens een korte historische schets gegeven, gevolgd door een aantal bibliografische referentiewerken, de plaatsen waar onderzoeksmateriaal kan worden gevonden, een bespreking van de voornaamste theoretische werken op het domein, en een zeer uitgebreide bibliografie. Wanneer men deze uitgave gebruikt volgens de bedoeling van de makers, nl. als rijk gedocumenteerd vertrekpunt, heeft men een bijna volmaakt werkinstrument bij de hand. L.V.P.

Michael TÖTEBERG.

John Heartfield. In Selbstzeugnissen und Bilddokumenten, Rowohlt, Reinbek bei Hamburg, 1978, 157 blz., geïll.

Eén van de zovele monografieën die aan het bewogen leven en werk van fotomonteur John Heartfield gewijd zijn. M.i. bevat het weinig nieuws, herhaalt het slechts wat reeds eerder beter en uitvoeriger door Heartfields broer, Wieland Herzfelde, en door Eckhard Siepmann (beide werken zijn hier vroeger besproken) behandeld werd. Positief is wel dat het hier een goedkope pocketeditie betreft, zodat (hopelijk) ook het minder koopkrachtige publiek met deze belangrijke twintigste-eeuwse politieke kunstenaar kan kennismaken. J.S.

J.S.

Georg AHRWEILER (Hrsg.),

Betr.: Lukács. Dialektik zwischen Idealismus und Proletariat, Pahl-Rugenstein, Köln, 1978, 270 blz.

Vertrekkende van een leetuur van Lukács 'Geschichte und Klassenbewusstsein' wordt in verschillende bijdragen de band tussen intellectuelen en arbeidersbeweging onderzocht. Centraal hierbij staat de analyse van het zgn. proletarisch klassenbewustzijn. Lukács' visie biedt aanzetten voor een theorie over het emancipatief mediagebruik. J.S.

J.S.

Alfons VAN IMPE,

Over toneel. Vlaamse kroniek van het komediantendom, Lannoo, Tielt, 1978, 460 blz.

"Door de geschiedenis van ons toneel loopt de rode draad van deze merkwaardige paradox: dat wij met alle vezels vastzitten aan een Latijns cultuurpatroon, terwijl wij ons steeds met alle macht tegen deze bekoring hebben willen verzetten, om onze eigen nationale identiteit uit te bouwen, die niet-Latijns is. Duitsland, Engeland en Nederland hebben - tot een recent verleden - in deze worsteling nauwelijks een rol gespeeld. Misschien is dit een verklaring (misschien!) waarom wij in ons toneelgebeuren meermalen iets anders laten zien dan onze burens, en waarom wij zo zelden onze plaats hebben kunnen innemen in de richting van de West-europese cultuurstromingen", schrijft de auteur op het eind van dit toch wel imposante boek.

Goed dat ie het zelf zegt, dacht ik, want ik zou dit uit zijn verhaal nauwelijks hebben kunnen opmaken. Hiermee is tegelijk verdienste en gebrek van dit werk aangeduid: een gedetailleerd maar te weinig gestructureerd overzicht van het toneel in Vlaanderen van in de Romeinse tijd tot heden. Vooral boeiend is de behandeling van het toneel als maatschappelijk gebeuren, tegen de culturele en politieke achtergronden van de tijd, en dit niet alleen in Vlaanderen, maar in een ruimer Westeuropees cultuurkader. J.S.

J.S.

ALLERLEI

publicaties van het centrum voor communicatiewetenschappen

WERKDOCUMENTEN

- Nr. 2: L. BOONE,
**Massamedia en Interpersonale
Communicatie.**
(Een kritische balans van de rol der
zogenaamde 'Opinion Leaders' en van de
hypothese van het tweefasig verloop van
communicatieprocessen).
90 fr.
- Nr. 3: R. LINDEKENS,
**Inleiding tot een Analyse van
Boodschappen volgens Strukturele,
Linguïstische Methode.** 95 fr.
- Nr. 4: L. VLAMYNCK - G. FAUCONNIER,
m.m.v. G. DE MEYER,
**«Het vraagstuk "Leuven" (1968) in de
spiegel van de Belgische Pers».**
90 blz., 150 fr.
- Nr. 5: G. DE MEYER,
Het advertentieblad in België.
(Een verkennend onderzoek)
139 blz., 250 fr.
- Nr. 6: L. VAN POECKE,
**Het trouweloze Medium. Een onderzoek
naar de correctieve retoriek van het
leesbaarheidsonderzoek.**
127 blz., 210 fr.
- Nr. 7: G. FAUCONNIER, M. CEULEMANS en
H. MEYSEN,
**Reclame: Begeleiding, Verleiding of
Misleiding?**
(Analytisch overzicht van de opiniepeilingen
over reclame in Europa en de Verenigde
Staten van Amerika).
68 blz., 175 fr.
- Nr. 8: J.M. PETERS,
**Semiotiek van het beeld, in het bijzonder
van de film.**
62 blz., geïllustreerd, 175 fr.
- Nr. 9: L. VAN POECKE,
**De taal van de kledij. Een dubbele lectuur
van R. Barthes' Système de la Mode,
voorafgegaan door een inleiding op de
Semiologie.**
132 blz., 270 fr.
- Nr. 10: R. GEENS,
Het Koninklijk Belgisch Filmarchief.
142 blz., 250 fr.

BUITEN REEKS

- J.M. PETERS,
Kijken naar Beelden.
Psychologie van het mechanisch beeld.
143 blz., 200 fr.
- L. BOONE,
**Krantenpluralisme en informatiebeleid.
Ontstaan, evolutie en toekomst van de
overheidshulp aan de pers en aan Belga.**
292 blz., 390 fr.
- Jan SERVAES,
De Boekenindustrie in Vlaanderen.
212 blz., 360 fr.
- **25 Jaar Televisie in Vlaanderen:
Aanpassing of transformatie van een
cultuur?**
Referaten van het achtste Vlaams Congres
voor Communicatiewetenschap te Brussel
op 26 en 27 oktober 1978.
258 blz., 475 fr.
- Gust DE MEYER, Adriaan HENDRIKS, Guido
FAUCONNIER,
Jeugd en Popmuziek.
150 blz., 175 fr.
- **Wetenschap en Journalistiek.
Liber Amicorum Prof. dr. A. Breyne.**
1980, 365 blz., 950 fr.
- D. DE GROOFF,
**Teletekst en Viewdata. Een exploratie in
het domein van de Telematiek,**
645 blz., 1.475 fr.
- D. VLOEBERGHES,
**Interne Communicatie. Een kijk op de func-
ties van communicatie in organisatiever-
band.**
152 blz.,

Te bestellen bij het CeCoWe.
E. Van Evenstraat 2 A,
3000 Leuven
Tel.: (016)22.10.70.

BELANGRIJKE WERKEN OVER COMMUNICATIE VOOR ONDERWIJS EN PRAKTIJK

COMMUNICATIE TUSSEN MENSEN

J. Hommes

De sterk toegenomen aandacht in organisaties voor alle communicatieaspecten, vindt in belangrijke mate zijn oorzaak in de toename van de problemen waarmee de onderneming in het huidige maatschappelijke en economische bestel wordt geconfronteerd. Het is in bijzonder de grote snelheid waarmee een complex van factoren op het leidinggeven inwerkt, die een harmonieuze communicatie noodzakelijk maakt.

In het onderwijs weerspiegelt deze evolutie zich in het steeds belangrijker worden van het vak «Communicatieleer».

In «Communicatie tussen mensen» komt een groot aantal aspecten van de communicatie aan bod. Zowel aan theorievorming als aan praktijkproblemen wordt aandacht geschonken, waardoor het boek geschikt is voor gebruik in het onderwijs en in de onderneming.

**Aug. 1980, 92 pagina's,
ing., 395 fr.**

CONFLICTHANTERING

M. Mulder

Conflicten nemen in aantal en hevigheid toe. Kijk maar naar conflicten tussen bedrijfsleiding en werknemers, tussen werkgevers- en werknemersorganisaties, tussen ministers en parlementfracties, tussen overheid en burgers, tussen bestuur en leden.

Meer en heviger conflicten. Om de wereld leefbaarder te maken moeten wij de conflicten dus beter, constructiever gaan hanteren en oplossen, zo argumenteert Mauk Mulder. Daartoe analyseert hij een aantal oorzaken en gevolgen van conflicten en ook een achttiental ingreepmogelijkheden. Van de interessante schema's die de auteur uit zijn aanpak distilleert, kunnen zowel «partijen» als «derden» een uitermate nuttig gebruik maken. Dit boek, gebaseerd op theoretische inzichten en de rijke conflict-praktijkervaring van de auteur, is trouwens in zijn geheel zeer bruikbaar voor iedereen die met conflicten te maken heeft... en wie heeft dat niet?

**1979, 2e druk, 112
pagina's, 285 fr.**

MAATSCHAPPIJLEER - SPELREGELS VOOR HET SAMENLEVEN

F. Holzhauer

Onze maatschappij is zo ingewikkeld geworden, dat de taak van de volwassenen om de jongeren de weg te wijzen er niet op vereenvoudigd is. Integendeel: die vanzelfsprekende taak is een belangrijk educatief vak geworden.

In «Maatschappijleer, spelregels voor het samenleven» poogt F. Holzhauer de jongeren (leerlingen) door het complexe terrein van de maatschappijleer te leiden. Getracht is uit te gaan van de denk-, leef- en interessewereld van de leerling, steeds zo direct en zo concreet mogelijk. Vanuit dit punt kan door de docent een meer algemeen en theoretisch beeld van de maatschappij en haar samenlevingsproblemen opgebouwd worden. «Maatschappijleer» omvat 31 lessen, die elk uit 3 gedeeltes bestaan: foto's, prenten en knipsels die het onderwerp van de les inleiden en illustreren, het tekstgedeelte, en vervolgens verschillende typen van vragen en opgaven.

**1979, 249 pagina's, ing.
395 fr.**

WETENSCHAPPELIJKE UITGEVERSGROEP
Santvoortbeeklaan 21-23
2100 Deurne - Tel. 031/24.78.90